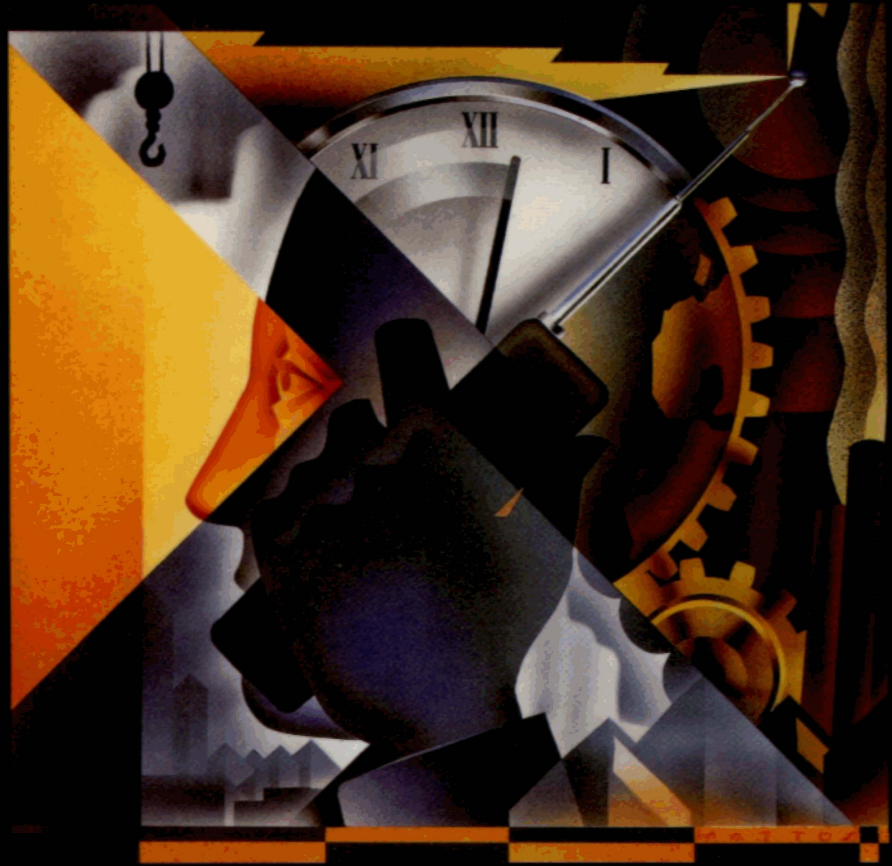




# ธรรมถึง ฟ้าวิภคณี

ตอบปัญหา-สุนทรธรรม กับ  
คุณอานันท์ ปันยารชุน และคณะ  
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)



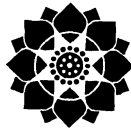
กองบัญชาการเขตที่ ๑ กรมสรรพสามิต  
หัวหมาก เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐๖

# ธุรกิจ พำนักญาติ

ตอบปัญหา-สุนทราภรณ์ กับ  
คุณอาบ๊อบบี้ ปันยารชุน และคณะ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

กองบัญชาการเขตที่ ๑ กรมสรรพสามิต หัวหมาก เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐๖	
เลขเรียกหนังสือ	BQ 135 พ 935๘ 2544
วันที่	15 เม.ย. 52
เลขที่เขียน	.....



มูลนิธิพุทธธรรม

สหุพทานิ ธมฺมทานิ ชินาติ  
การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

# ธุรกิจ-พาวุกฤติ

ตอบปัญหา-สหพันธกรรม กับ คุณอาพันธ์ ปันยารชุน และคณะ

© พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN : 974-88297-3-1

## พิมพ์ครั้งที่ ๒ - มีนาคม ๒๕๔๔

๓,๐๐๐ เล่ม

- มูลนิธิพุทธธรรม ๒,๐๐๐ เล่ม
- มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน ๔๕๐ เล่ม
- คุณกมล-คุณสุนทรী ลีตินุญสุวรรณ ๖๐๐ เล่ม
- คุณแอ้ออารีย์-คุณชาติชาย คุ่มทรัพย์ ๕๐ เล่ม
- ครอบครัวอัญชลีธรรม ๕๐ เล่ม
- สวนสงบอัญญา ๕๐ เล่ม
- คุณวิชัย-คุณพรทิพย์ รัตนศิริวิไล ๕๐ เล่ม
- คุณสุชิน-คุณปัญญาดา รัตนศิริวิไล ๕๐ เล่ม
- คุณสุพัฒน์-คุณฐิติพันธ์ รัตนศิริวิไล ๕๐ เล่ม
- คุณวิชัย-คุณสมบุญรณ์ ตระกูลชัยมิตร ๓๐ เล่ม
- คุณปิ่นนพร กุณฑล ๒๐ เล่ม

สำนักพิมพ์ : มูลนิธิพุทธธรรม ๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์  
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐  
โทร. ๕๘๙-๙๐๑๒, ๕๘๐-๒๗๑๙ โทรสาร ๕๕๔-๔๗๙๑

จัดจำหน่าย : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทร. ๒๒๕-๕๕๓๙-๔๐

พิมพ์ที่ : บริษัท เอติสันเพรสโปรดักส์ จำกัด โทร. ๘๗๑-๗๐๒๐

ราคา ๗๕ บาท

มูลนิธิพุทธรธรรม  
๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์  
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กทม. ๑๐๙๐๐

๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๗

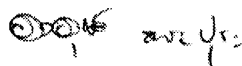
เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

กราบหมัสการ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่เคารพอย่างยิ่ง

เนื่องด้วย มูลนิธิพุทธรธรรมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าอันประมาณมิได้ใน  
ผลงานของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ จึงมีความประสงค์ที่จะ  
รวบรวมผลงานทั้งหมดที่เคยมีการพิมพ์ไว้ ณ โอกาสต่างๆ และจัดพิมพ์  
ต่อไป เพื่อเป็นการเผยแพร่พระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใน  
วงกว้าง โดยจะแบ่งหนังสือดังกล่าวเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะได้จัดส่งยัง  
สถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน หอสมุด และหน่วยราชการ เป็นต้น อีกส่วน  
หนึ่งจะได้วางจำหน่าย ณ ร้านขายหนังสือทั่วไป

ดังนั้น กระผมในนามของมูลนิธิพุทธรธรรม จึงกราบขอโอกาสจาก  
ท่านเจ้าคุณอาจารย์ เพื่อจะได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวต่อไป

ด้วยความเคารพอย่างสูง



(นายยงยุทธ์ ธนะปุระ)

วัดญาณเวศกวัน  
จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๗

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

เจริญพร ประธานมูลนิธิพุทธรธรรม

อ้างถึง หนังสือของมูลนิธิพุทธรธรรม ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ทางมูลนิธิพุทธรธรรมได้แจ้งความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานของอาตมภาพ ทั้งที่เคยพิมพ์มาก่อนแล้วและจะพิมพ์ต่อไป มาจัดพิมพ์ขึ้นให้ครบทั้งหมด ดังความแจ้งแล้วนั้น อาตมภาพเห็นว่าเป็นความดำริที่ดี ทั้งในแง่ที่เป็นการประมวลผลงานทั้งหมดให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นที่เดียว ไม่กระจัดกระจาย และในแง่ที่เป็นแหล่งกลาง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องการเกิดความมั่นใจว่าจะหาหนังสือได้ครบถ้วน จึงขออนุโมทนากุศลเจตนาของมูลนิธิพุทธรธรรมไว้ ณ ที่นี้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากอาตมภาพถือเป็นหลักที่ได้ปฏิบัติตลอดมาว่า หนังสือของอาตมภาพผู้ใดจะพิมพ์เผยแพร่ก็ได้โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ใดๆทั้งสิ้น(แต่ก็ควรบอกกล่าวให้ทราบ และทำโดยสุจริต) ... จึงขอให้ปฏิบัติ (ตามหลัก ๓ ประการที่ได้แจ้งให้ทราบแล้ว)

ขอให้ความดำริอันเป็นกุศล และบุญจริยาของมูลนิธิพุทธรธรรม ในการจรรโลงพระพุทธศาสนานี้ จงสัมฤทธิ์ผล เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และความแผ่ขยายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน อย่างกว้างขวางยั่งยืน ตลอดกาลนาน

ขอเจริญพร

พระธรรมโกษา

(พระธรรมปิฎก)

# สารบัญ

ธุรกิจ ฝ่าวิกฤติ ..... ๑

**๑. จะแข่งขัน ต้องเข้มแข็ง** ..... ๑

งานของพระ-จุดยืนของพุทธ ..... ๑

มองให้กว้าง คิดให้ไกล ..... ๙

กระแสโลกาภิวัตน์แรงร้าย-จะสู้ไหม? ..... ๑๙

วัฒนธรรมทางปัญญา เพื่อชัยชนะที่ยั่งยืน ..... ๒๘

มนุษย์ฉลาดจึงตั้งสมมติได้ ..... ๓๓

ตั้งสมมติไว้แล้ว อย่ามัวทำเหาะเหย ..... ๓๙

ฉลาดตั้งสมมติได้ ทำไมจะมาติดตายอยู่แค่สมมติ ..... ๔๔

**๒. วิกฤติทำปัญญาไทย** ..... ๕๒

ชาติไทยจะฟื้นได้ ต้องให้การศึกษาที่สร้างวัฒนธรรมทางปัญญา ..... ๕๒

คน “เก่ง-ดี-มีความสุข” เสร็จมาจากบ้าน ..... ๕๘

ถ้ามีการศึกษา คนจะไม่อยู่แค่รู้สึกและเสพ

    แต่จะก้าวสู่การสร้างสรรค์และแสงปัญญา ..... ๖๕

มุ่งสู่จุดหมาย - มั่นในหลักการ ..... ๗๒

กรรมเก่า - กรรมใหม่ ..... ๗๗

อยู่เพื่อพัฒนากรรม ไม่ใช่อยู่เพื่อใช้กรรม ..... ๘๕

โลกทัศน์เอาชนะธรรมชาติ

    ต้องแทนด้วยการหนุนระบบสัมพันธ์แห่งการก้าวไปดีด้วยกัน ..... ๙๔

ถ้อยแถลง มูลนิธิพุทธธรรม ..... ๑๐๓

ผลงานเผยแผ่ธรรม มูลนิธิพุทธธรรม ..... ๑๐๕

# ธุรกิจ ฝ่าวิกฤติ\*

- ๑ -

## จะแบ่งปัน ต้องเข้มแข็ง

### งานของพระ-จุดยืนของพุทธ

**ถาม** กราบนมัสการพระคุณเจ้า ขอเรียนถามประเด็นที่เป็นข่าว นำเสนออยู่ในขณะนี้ว่า “พระมา กู้ชาติ” ขอถามว่าใน “ธรรมวินัย” ว่าอย่างไรบ้างครับ?

**พระธรรมปิฎก** อาตมาขอไม่พูดเรื่องบุคคล แต่จะพูดไปตามหลักการ มีหลักพระศาสนาที่เรียกว่าธรรมวินัยอยู่แล้ว ญาติโยมพิจารณาได้เอง

ตามหลักธรรมวินัยบอกไว้ว่า พระมีหน้าที่สอน ท่านเรียกว่า “ให้ธรรม” คือความจริงเป็นอย่างไร หลักการเป็นอย่างไร ความดี ความชั่วเป็นอย่างไร คนควรจะทำอะไรปฏิบัติอย่างไร ก็แนะนำสั่งสอนไป

---

\* พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ตอบปัญหาและสนทนาธรรม กับคุณอนันท์ ปันยารชุน และคณะ ณ วัดญาณเวศกวัน จันทบุรี ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๓ (ได้แทรกเพิ่มคำถาม และเนื้อความให้ได้สาระครบถ้วนยิ่งขึ้น)

ถ้าพระสอนคนไทยให้เดินไปในทางที่ถูกต้อง ให้เป็นอยู่โดยชอบ เอาธรรมมาพัฒนาคุณภาพคนไทย ช่วยกันฟื้นฟูประเทศไทยขึ้นมา อย่างนี้จะเป็นการกู้ชาติที่แท้จริง ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ตามปกติบทบาทของพระไม่ยุ่งกับเรื่องวัตถุ โดยเฉพาะเรื่องเงินทอง พระทำหน้าที่สอน สอนให้ปฏิบัติต่อเงินทองให้ถูกต้อง สอนให้ปฏิบัติให้ถูกในเรื่องการเมือง เช่นว่าการปกครอง ควรจะมีหลักอย่างไร นักปกครองและนักการเมืองควรมีคุณสมบัติและประพฤติตัวอย่างไร แต่จะจำกัดขอบเขตบทบาทของตัวเอง โดยไม่ไปยุ่งกับกิจการเหล่านั้นโดยตรง คือไม่ไปลงมือหรือคลุกคลีเอง ไม่เข้าเป็นฝักฝ่ายข้างไหน อย่างนี้ก็จะทำให้พระทำหน้าที่ได้เป็นอิสระ คือพูดได้เต็มที่ เรื่องนี้อยู่ที่พระ ถ้าตั้งอยู่ในหลักก็ไม่เป็นไร

**ถาม** พระก็เป็นมนุษย์ปุถุชน ยังหลงใหลไหมครับ

**พระธรรมปิฎก** ก็ต้องคอยเตือนตัวเองให้ไม่ประมาท หลักมีชัดเจนอยู่แล้ว ก็ว่าก็ทำไปตามหลัก

**ถาม** พระเตือนกันเองได้หรือไม่ ?

**พระธรรมปิฎก** ก็เตือนได้ แต่การเตือนก็ต้องดูสภาพสถานการณ์ แวดล้อมอะไรต่างๆ ด้วย ดูว่าการเตือนจะได้ผลดีไหม ถ้าเตือนไปแล้วเกิดเป็นปัญหามากขึ้น ก็กลายเป็นเสีย ผลที่เราต้องการ ก็ไม่ได้ แล้วยังเกิดปัญหาอื่นขึ้นมาอีก

แต่ถ้ากระทบหลักการ แม้จะไม่พูดถึงบุคคล ก็ต้องชี้แจงสร้างความเข้าใจรักษาหลักไว้ จึงได้บอกว่า สิ่งที่จะทำได้คือ พูด



แสดงหลักไปว่าหลักเป็นอย่างไร และต่อจากนั้น เมื่อหลักเป็น  
 อย่างนี้ พระควรจะทำอย่างไร

**ถาม** การที่พระชักชวนให้คนสนใจปัญหาบ้านเมือง ช่วยปัญหา  
 บ้านเมือง โดยให้คนมาบริจาคเงิน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ทำ  
 หน้าที่ถูกต้องหรือไม่ ?

**พระธรรมปิฎก** ถ้าพูดให้ช่วยชาติบ้านเมือง นี้ถูก คือช่วย  
 เหลือกิจการส่วนรวม มีความกรุณาอยากให้ประเทศชาติบ้านเมือง  
 พ้นจากปัญหา ให้ทุกคนตระหนักถึงหน้าที่ ให้ตื่นตัวขึ้นมาช่วยกัน  
 สร้างสรรค์ประเทศชาติ ให้เข้มแข็งอดทน มีความเพียรพยายาม  
 ตั้งใจทำงาน เอาใจใส่ครอบครัว เลี้ยงดูให้การศึกษาเด็กให้ดี ไม่  
 ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ไม่มัวเมาตกหลุมอบายมุข ถ้าอย่างนี้ก็แสดงถึง  
 จิตใจที่มีเมตตากรุณา เป็นความสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างถูกต้อง  
 ซึ่งจะช่วยให้บ้านเมืองสังคมอยู่ดีมีมั่นคง การที่จะพูดอย่างนี้เป็น  
 หน้าที่ของพระเลยทีเดียว

ส่วนจะให้ช่วยกันบริจาคหรืออะไร ถ้าเกี่ยวกับเรื่องเงินทอง  
 ก็ต้องระวังมาก ต้องดูว่า ในการที่จะช่วยนั้นอันไหนจึงจะมีผลดีต่อ  
 บ้านเมืองจริง ควรจะวิเคราะห์วิธีการ สิ่งที่ทำนั้นควรจะเป็นอะไร  
 บทบาทของพระตามพระธรรมวินัยทำได้แค่ไหน จะเป็นตัวอย่าง  
 หรือเป็นข้ออ้างให้แก่พระอื่นๆ อย่างไรไหม

ส่วนหลักนั้นพูดได้ทันทีว่า พระควรจะสอนให้ประชาชนมี  
 จิตสำนึกในหน้าที่ต่อส่วนรวม ต่อสังคมประเทศชาติ ต้องช่วยกัน  
 สร้างสรรค์ แก้ไขปัญหา อะไรที่ไม่ดีต้องแก้

โดยเฉพาะข้อสำคัญที่พระจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับมากที่สุดคือ “คุณภาพคน” ทำอย่างไรจะให้คุณภาพคนดีที่สุด เป็นเรื่องร้ายแรงและเร่งด่วนเวลานี้ ส่วนนี้เป็นเรื่องที่เราปล่อยปละละเลยประมาทมาก เวลานี้ที่น่าห่วงอย่างยิ่งคือ

#### ๑. ลัทธิหรือผลดลบันดาล

๒. ค่านิยมที่เอาแต่เสพบริโภคไม่ชอบผลิตไม่ชอบสร้างสรรค์ ทั้งสองอย่างนี้ ปัจจุบันระบาดเกลื่อนกลาดไปหมด ทำให้คนอ่อนแอ แล้วก็เป็นเหยื่อในกระแสโลกาภิวัตน์ แทนที่จะเป็นผู้สร้างสรรค์ เป็นผู้ที่ทำอะไรให้แก่โลก ให้แก่อารยธรรม ช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ ก็ไม่ได้ทำ ได้แต่ลอยไปลอยมา ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของค่านิยม พวกหนึ่งเป็นทาสยาบ้า อีกพวกหนึ่งหากินกับยาบ้า ทำลายพวกเดียวกันเอง และทำลายสังคมของตัวเอง แม้แต่ในระบบแข่งขัน ก็หมดเรี่ยวหมดแรง ไม่มีทางไปเอาชนะใคร ไม่มีอะไรเป็นหลัก มีแต่ทำตัวให้ทรุดลง

ก็เลยคิดว่าควรจะย้ำตรงนี้มากๆ ว่าจะทำอย่างไร ให้คนของเราตั้งใจหวังผลจากการกระทำ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของสังคมประเทศชาติให้มากๆ จะต้องย้ำกันอย่างยิ่งว่า **หลักพุทธศาสนาที่สำคัญก็คือ ให้หวังผลจากการกระทำ ไม่หวังผลจากการดลบันดาล**

**ถามแทรก** ลัทธิหวังผลจากการดลบันดาลนี้ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างไร?

**พระธรรมปิฎก** ตรงนี้คือหลักใหญ่และเป็นเหตุผลสำคัญอย่าง

หนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนาเกิดขึ้น เพราะภูมิหลังของประเทศอินเดีย คือมีลัทธิศาสนาที่ทำให้คนเชื่อในเทพเจ้าสูงสุดที่เป็นผู้สร้างสรรพ บันดาลทุกอย่าง และจัดสังคมมนุษย์ให้เป็นวรรณะต่างๆ คนเกิด มาอย่างไรในชั้นวรรณะไหน ก็ต้องอยู่ในวรรณะนั้นจนตาย

สังคมอินเดียเป็นอย่างนั้น เมื่อถือว่าพระเจ้าดลบันดาลก็ ต้องอ่อนนวยทิม จึงเกิดมีพิธีบูชาขัตติ การบูชาขัตติเป็นข้อปฏิบัติใหญ่ ที่สุดในศาสนาพราหมณ์ การบูชาขัตติก็คือการเช่นสรวงขออำนาจ ดลบันดาล ขอให้ช่วยให้พ้นภัยพิบัติ และขอให้ได้สิ่งที่ปรารถนา

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นมา พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วย สิ่ง ที่ทรงสอนก็คือ **เปลี่ยนหลักใหญ่จากเทพเป็นธรรมว่า ไม่ใช่เทพสูงสุด แต่ธรรมสูงสุด**

“ธรรม” ก็คือ ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดาในธรรมชาติ เช่น กฎแห่งเหตุและผล หรือกฎธรรมชาติ ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

ในเมื่อธรรมสูงสุด ไม่ใช่เทพสูงสุด สิ่งทั้งหลายเป็นไปตาม เหตุปัจจัย เราจะไปอ่อนนวยทิมขอผลดลบันดาลให้มันไม่ถูก ถ้า ต้องการผล เราต้องทำ เมื่อต้องทำ ก็ไม่ต้องไปอ่อนนวยทิมบูชาขัตติ

เมื่อบอกว่าผลที่ต้องการเกิดจากการกระทำ แต่ต้องกระทำ ให้ตรงเหตุ จะกระทำอย่างไรให้ตรงเหตุ ก็ต้องศึกษาว่าเหตุปัจจัย คืออะไร แล้วทำเหตุปัจจัยให้ตรงกับผลที่ต้องการ จึงต้องพัฒนา ปัญญา ต้องเรียนให้รู้ธรรมคือรู้ความจริงของเหตุปัจจัยนั้น ถ้าเรา ต้องการผลดี เราก็ต้องทำเหตุปัจจัยคือกรรมที่ดี ถ้าเราไม่ต้องการ ผลชั่ว เราก็ต้องไม่ทำกรรมชั่วที่เป็นเหตุปัจจัยของมัน เมื่อทำให้ ตรงเหตุปัจจัยด้วยความเพียรพยายาม จึงจะได้ผล

พูดสั้นๆ ว่า **เมื่อเชื่อธรรม ก็ต้องเชื่อกรรม** เมื่อเชื่อความจริงของเหตุและผล ก็ต้องเชื่อการกระทำ

ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีหลักการที่สอดคล้องกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราเป็นกรรมวาท เราเป็นกิริยวาท เราเป็นวิริยวาท” เราถือหลักการกระทำ ถือหลักความเพียร และให้หวังผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตน ไม่ต้องไปทำพิธีบูชาัญญ์ นี่คือหลักการใหญ่

**ถามแทรก** ธรรมกับกรรมนี้ เป็นคำสำคัญ คนพุทธชาวบ้านก็ได้ยินกันอยู่ทุกวี่ทุกวัน แต่ก็ไม่ค่อยจะชัดเจนว่าเป็นอย่างไร ถ้าเข้าใจสองคำนี้ดี คงจะรู้จักพุทธศาสนาขึ้นมาใช้ใหม่ โดยเฉพาะหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมนี้ บางทีพูดกันเหมือนเป็นเรื่องอะไรที่ลึกลับไปเลย อยากจะเข้าใจเรื่องกรรมอย่างง่ายๆ ให้ชาวบ้านปฏิบัติกันได้เลย พูดกันชัดๆ ไม่ต้องลึกลับ จะพูดอย่างไรดีครับ?

**พระธรรมปิฎก** กรรมก็เป็นเรื่องธรรมดา คือความจริงตามเหตุปัจจัยนี้แหละ แต่เป็นความจริงในเรื่องการกระทำ การพูด การคิดของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามเจตนาของเขา

ถ้ายังไม่พูดอะไรลึกลงไปในหลัก ความหมายของธรรมและกรรมอย่างง่ายๆ ก็พูดไปเมื่อก็แล้ว ในที่นี้จะให้ง่ายก็พูดในแง่ปฏิบัติหรือในแง่ใช้ประโยชน์กันเลย เรื่องกรรมนี้ เอมามาใช้ในสังคมไทยของเราเวลานี้ให้ได้ ๒ อย่างก่อน คือ

๑. ให้หวังผลจากการกระทำ ด้วยความเพียรพยายามอย่างที่ว่าไปแล้ว

๒. ตามหลักกรรมคือการกระทำนั้น คนทำดีก็เป็นคนดี คนทำชั่วก็เป็นคนชั่ว เราต้องวินิจฉัยคนด้วยการกระทำของเขา จึงมีหลักตามมาอีกว่า วรรณะ ๔ ไม่สำคัญ พุทธศาสนาไม่ยอมรับนับถือเรื่องวรรณะ แต่ให้ถือหลักการกระทำ เช่นว่า

“น ชจา วสโล โหติ น ชจา โหติ พุราหุมโณ”

คนมิใช่เป็นคนประเสริฐ หรือเป็นคนต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด แต่เป็นคนทราม หรือเป็นคนประเสริฐ เพราะการกระทำ

สรุปว่า ให้วินิจฉัยคนด้วยการกระทำของเขา คือเจตนาที่ออกมาในการทำ-พูด-คิด จะตัดสินว่าเขาเป็นคนอย่างไร ไม่ใช่วัดกันด้วยชาติกำเนิดทรัพย์สินเงินทอง จะยกย่องนับถือคนก็ให้เป็นไปตามหลักนี้

เป็นอันว่า นี่คือหลักเดียวกันหมด เรียกว่า **หลักกรรม** ซึ่ง

๑. ให้หวังผลจากการกระทำ ไม่ใช่หวังผลจากการอ่อนวอนรอกอยผลดลบันดาล
๒. ตัดสินคนว่าดีชั่ว ต่ำทราม หรือประเสริฐ ด้วยการกระทำของเขา

**ถามแทรก** พอได้ฟังอย่างนี้ ทำให้คิดว่า สังคมไทยที่ว่าเป็นพุทธเจอลหลักพันๆ แคว้นี้ ก็ไม่รู้ว่าเอาความเป็นพุทธไปไว้ไหน หรือว่าเพี้ยนไปไกล เลยอยากจะฟังต่อไปว่า หลักพุทธอะไรอีกที่สำคัญ ที่ชาวบ้านควรจะซัดเพื่อจะปฏิบัติให้เหมาะกับสถานการณ์เวลานี้?

**พระธรรมปิฎก** หลักสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือถือว่า สิ่งเสพบริโภคทั้งหลายที่เป็นวัตถุนี้ เป็น**ปัจจัย** คือเป็นเครื่องเกื้อหนุน

เราต้องอาศัยมัน ขาดไม่ได้ แต่มันไม่ใช่จุดหมาย

หมายความว่า มนุษย์เรา ทั้งชีวิตและสังคม มีสิ่งประเสริฐที่จะต้องก้าวขึ้นไปสูงกว่านั้น ซึ่งเราต้องอาศัยวัตถุประสงค์ต่างๆ มาเป็นปัจจัยเกื้อหนุน เพื่อจะก้าวไปสู่ความดีงามที่สูงขึ้นไป ไม่ใช่จบแค่วัตถุประสงค์หรือเอาความพร่งพร้อมและได้เสพบริโภควัตถุประสงค์เป็นจุดหมาย

ข้อที่น่าเป็นห่วงคือ เดียวนี้สังคมกำลังเข้าสู่แนวคิด ที่เอาความพร่งพร้อมทางวัตถุประสงค์เป็นจุดหมาย มุ่งไปเพื่อเสพบริโภค ก็ดันเท่านั้น พอมีสิ่งเสพบริโภคมาก ก็จบ ไม่มีทางไป ก็ได้แต่ลุ่มหลงมัวเมา แต่ละคนก็คิดว่า วัตถุประสงค์เป็นจุดมุ่งหมาย ก็ต้องไปเอาให้มากที่สุด จึงแย่งชิงเบียดเบียนกัน เอารัดเอาเปรียบกัน ข่มเหงกัน มัวเมาหลงระเริง แล้วก็เสื่อม

ถ้าเรามองวัตถุประสงค์เป็นปัจจัย เราก็ต้องนึกว่า เรายังมีสิ่งที่ดีกว่าที่สูงกว่านั้นที่จะต้องก้าวต่อไปอีก เวลานี้เราก็ใช้คำว่า “ปัจจัย” แต่ใช้กันไปอย่างนั้นเอง เราไม่ได้มองว่ามันมีความหมายอย่างไร

ปัจจัยคือเงินเท่านั้นหรือ ? ไม่ใช่.. ปัจจัยคือเครื่องเกื้อหนุน หรือสิ่งที่ต้องอาศัยเป็นเครื่องเกื้อหนุน เพื่อก้าวไปสู่จุดหมายและเราจะต้องมีจุดหมายที่ถูกต้อง แต่เวลานี้เรากำลังเอาเงินทองวัตถุประสงค์เสพบริโภคเป็นจุดหมาย สังคมของเราจึงอยู่ในภาวะเสี่ยงภัย ถ้าไม่ใช่ลุ่มจม รวมความว่า ตอนนี้ก็เสียทั้ง ๒ คือ

๑. เราไม่หวังผลจากการกระทำ เราหวังผลจากการดลบันดาล ชอบหวังลาภลอย นอนคอยโชค รอความช่วยเหลือ

๒. เรามองวัตถุประสงค์เป็นจุดหมาย มุ่งจะเสพบริโภคมัวเพลิด

เพลินอยู่ เดี่ยวจะกลายเป็นว่า ลัทธิบริโภคนิยมมา  
เฟื่องฟูในเมืองไทยมากกว่าที่อื่น

## มองให้กว้าง คิดให้ไกล

**ถาม** การแก่งกำไร ถือเป็นส่วนมาชีพหรือไม่ ครับ?

**พระธรรมปิฎก** ต้องมอง ๒ ชั้น อะไรต่ออะไรมันเป็นสัมพัทธ์  
อะไรๆ โดยทั่วไปไม่ใช่ดีเด็ดขาด ไม่เสียเด็ดขาด เรื่องของมนุษย์  
ท่านบอกไว้แล้วว่า มนุษย์โดยมากปะปนกัน ดีกับชั่ว แต่เราต้อง  
พยายามทำให้ดีที่สุด อย่างน้อยดีต้องให้มากกว่า

เรื่องบางอย่างดีเฉพาะบางสถานการณ์ เฉพาะหน้าเฉพาะ  
คราว ซึ่งต้องใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์นั้น โดยมีเงื่อนไข

อย่างเรื่องการแก่งกำไรนี้ เมื่อเราเป็นสังคมที่มีกำลังน้อย  
อยู่ใต้ครอบงำของอำนาจที่เหนือกว่า พลอยอยู่ในกระแสของเขา  
เมื่อเขาแข่งขัน และมีการแก่งกำไร สังคมของเราเสียเปรียบอยู่แล้ว  
ถ้าใครในสังคมไทยนี้เก่งจริง เมื่อไปแก่งกำไรตามเขา ก็ต้องไม่  
ทำให้เป็นการเอาจากพวกเรากันเอง หรือจากสังคมของเรา แต่ตรง  
ข้ามให้เป็นการได้เข้ามาแก่สังคมของเรา ถ้าทำได้อย่างนี้จึงจะ  
เรียกได้ว่ามีความสามารถจริง เก่งในการแข่งขัน

แต่ถ้าต้องได้จากพวกเรากันเอง ทำสังคมของตัวเองให้ซุบ  
โทรมลงไป ก็ตรงข้าม จะเรียกว่ามีความสามารถไม่ได้ เป็นได้แค่  
ไก่ตัวกล้าในเข่ง

ที่นี้ การแก้งำไร ขั้นที่ ๑ ที่ถามว่าจัดเป็นสัมมาชีพหรือไม่  
ก็วินิจฉัยไม่ยาก

หลักการวินิจฉัยขั้นต้นก็คือดูว่าเป็นการกระทำที่เบียดเบียน  
ก่อความเดือดร้อน ทำให้เสียหายต่อชีวิตและสังคมหรือไม่ ถ้า  
เป็นการเบียดเบียนทำร้ายเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนโลกที่  
ตัวอาศัยอยู่ ก็เป็นสัมมาชีพไม่ได้

การเบียดเบียนนั้น มีทั้งเบียดเบียนชีวิตร่างกาย แย่งชิงทุน  
ยั้งชีพ ทำลายทรัพย์สิน หลากลวง ให้ข่าวสารข้อมูลเท็จ ขัดขวาง  
บั่นรอนความเจริญปัญญา เบียดเบียนข่มเหงประทุพผิตทางเพศ  
และมอมเมาให้ลุ่มหลงจมอยู่ในการเสพติด พุดสั้นๆ ก็คือทำให้เสีย  
ศีล ๕ ที่ง่าย ๆ นี้แหละ

หลักการทั่วไปถือว่า อาชีพของมนุษย์เกิดขึ้นโดยเป็นการ  
สนองความต้องการของชีวิตและสังคม ในการแก้ปัญหาหรือสร้าง  
ประโยชน์ให้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อาชีพแพทย์ เพื่อบำบัดโรค  
บำรุงสุขภาพ อาชีพช่างตัดเสื้อ ช่างก่อสร้าง ฯลฯ เพื่อจัดหาปัจจัยสี่  
 ฯลฯ ถ้ารายได้แก่ตนเอง เป็นผลพวงจากการทำให้เกิดประโยชน์นั้น  
โดยไม่เบียดเบียนใคร ก็จัดเป็นสัมมาชีพ แต่ถ้าเป็นไปในทางตรง  
ข้าม ก็เรียกว่ามิใช่อาชีพ

มองในแง่เศรษฐกิจ ถ้าจะให้เป็นไปตามธรรม กิจกรรม  
ทางเศรษฐกิจก็จะต้องก่อให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์อย่างใดอย่าง  
หนึ่ง เริ่มตั้งแต่การผลิตก็ต้องเป็นการทำอะไรให้เกิดมีขึ้นมา ให้คน  
ได้ใช้ประโยชน์ แต่การแก้งำไร บางที่เป็นเพียงการปั่นตัวเลข  
เป็นการเล่นกลหรือเกมการพนันทางธุรกิจ ไม่เกิดการสร้างสรรค์



อะไรขึ้นมา ในแง่นี้จะกลายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของตัวเศรษฐกิจเอง หรือขัดต่อหน้าที่ของเศรษฐกิจที่จะพึงทำให้แก่สังคมมนุษย์

มองต่อไปอีกชั้นหนึ่ง การแก่งกำไร เป็นเรื่องที่มีมุ่งเอาเพื่อตัวหรือกลุ่มของตัว ลองมองให้กว้างออกไปว่าจุดหมายแห่งกิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ ควรจะเป็นอย่างไร

ควรแยกให้ได้ระหว่างจุดหมายของบุคคล กับจุดหมายของมนุษย์ จะทำเพื่อจุดหมายของบุคคลก็ทำไป แต่อย่าให้เสียจุดหมายของมนุษย์ ถ้าให้ดีก็ต้องให้จุดหมายของบุคคลสอดคล้องหรือสนับสนุนจุดหมายของมนุษย์

**ถามแทรก** บุคคลก็เป็นมนุษย์ มีจุดหมาย ๒ อย่างที่ต่างกันด้วย หรือ ต่างกันอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** มนุษย์เราถือตัวว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ สัตว์ที่พิเศษ เราพัฒนาวัฒนธรรม อารยธรรม ขึ้นมาเพื่ออะไร จุดหมายของเราที่เรียกตัวว่าเป็นมนุษย์นั้น ควรเป็นอะไร ถ้าตอบสั้นๆ ก็คือ เพื่อให้ชีวิตดีงามมีความสุข สังคมอยู่ร่วมกันดีร่มเย็นเป็นสุข ธรรมชาติแวดล้อมก็รื่นรมย์น่าอยู่อาศัย จุดหมายอย่างนี้ ถ้าเราทำได้สำเร็จ มนุษย์ก็เป็นสุขจริง อันนี้แหละเป็นจุดหมายของมนุษย์ที่ทุกคนควรมีร่วมกัน และแสดงถึงความประเสริฐที่แท้จริงของมนุษย์ด้วยความก็คือ

๑. ต้องทำชีวิตให้ดี
๒. ต้องทำสังคมให้ดี

### ๓. ต้องทำทั้งโลกให้รื่นรมย์ น่าอยู่อาศัย

การกระทำของมนุษย์ทุกอย่าง ขั้นสุดท้ายควรมีจุดหมายนี้ ส่วนการแก่งกำไร เช่นถ้าเรามุ่งว่าจะเอาให้ได้กำไรสูงสุดเป็นต้น อันนี้เป็นจุดหมายของบุคคล หรือของกลุ่มบุคคล ก็ต้องดูว่า การได้กำไรนั้นไปกระทบจุดหมายของมนุษย์นี้ไหม ถ้าไม่กระทบก็ยังไม่พอยอมรับได้ แต่ถ้าการได้กำไรสูงสุดไปทำให้ ๓ อย่างนี้เสีย ก็ต้องพูดว่า อย่ายอม

ต้องยึดเอาจุดหมายของมนุษย์เป็นจุดหมายสูงสุด และให้จุดหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นจุดหมายรอง

ต้องเอาจุดหมายสูงสุดเป็นตัวตัดสินจุดหมายรอง คล้ายๆ กับว่า การแก่งกำไรอะไรต่างๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของจุดหมายในระดับที่รองลงมาแต่เราจะต้องมีจุดหมายสูงสุดข้างต้นนั้นเป็นตัวคุม เราจะได้อยู่ในขอบเขต ไม่เสียหาย ถ้าเรามีเกณฑ์อย่างนี้ การที่จะหาผลประโยชน์ต่างๆ ก็ยังพอไปกันได้ หมายความว่า ถ้ารักษาจุดหมายสูงสุดไว้ได้แล้ว จุดหมายรองก็เป็นเรื่องของมนุษย์จะว่ากันไป ในขอบเขตของความเป็นธรรม เป็นต้น

**ถาม** การพิจารณาในระดับโลก การแก่งกำไรทำโลกปั่นป่วน เป็นจำนวนถึง ๘๕ % ของเงินในโลก ใช้ในการแก่งกำไร ก็ทำให้โลกเสียหายหมด สัจคมปั่นป่วนตามไปด้วยใช่ไหมครับ ?

**พระธรรมปิฎก** ถ้ามันกระทบอย่างที่ว่านั้นก็ต้องผิดละ เพราะ

๑. ทำให้ชีวิตมนุษย์ไม่ดี ทั้งกายทั้งใจ
๒. สังคมวุ่นวายเดือดร้อนระส่ำระสาย ไม่เกื้อหนุนสังคมที่

จะให้อยู่ร่วมกันร่มเย็นเป็นสุข

๓. ทำให้ธรรมชาติแวดล้อม และระบบดุลยภาพของโลก  
ทั้งหมดเสียไป

การแก่งำไรตามสภาพปัจจุบัน เมื่อมันเสียอย่างนี้ ก็ต้อง  
คิดแก้ไขปรับปรุง ปล่อยให้ไม่ได้ ถ้าปล่อยให้ก็คือความล้มจม

แต่อย่างน้อยก็เหมือนที่พูดไปแล้วว่า ถ้ายังถูกรอบงำอยู่  
ในกระแสของเขา ที่เขาทำอย่างนั้นอยู่ ก็จะต้องแข่งโดยไม่เอาจาก  
สังคมของเราหรือพวกเรากันเอง แต่ให้ได้เข้ามาแก้สังคมของเรา

พร้อมกันนั้นก็ต้องเข้มแข็งร่วมมือร่วมใจกันไม่ให้สังคมของ  
ตนเป็นเบี้ยล่าง ที่ถูกพวกที่มีกำลังข้างนอกคอยชกคอยเข็ดคอย  
ดูดคอยดึงเอาเปรียบอยู่เรื่อยไป

การแก่งำไรที่อาจจะยังมีความดีได้โดยสัมพัทธ์ ก็อยู่ตรงนี้  
แหละ คือเมื่อเราตกอยู่ในกระแสใหญ่ที่จำยอมอย่างนั้น ถ้าเราไม่  
เห็นแก่ตัว ไม่ฉวยโอกาสเอาแค่ว่าตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงสังคม  
ประเทศชาติ แต่เราทำให้สังคมประเทศชาติได้ประโยชน์จาก  
กระแสนั้น ไม่เปลืองพลัง ก็นับว่าดี ก็คงคล้ายกับการทำสงคราม  
นั้นแหละ แต่นี่เป็นสงครามทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่พวกแก่งำไรตัวสำคัญในโลกนี้เขาทำเพื่อชาติ  
เพื่อสังคมของเขา หรืออย่างน้อยคอยระวังผลประโยชน์ของชาติ  
ของเขา แต่คนของเราได้แต่หาช่องเอาให้แก่ตัวเอง ถ้าอย่างนี้ก็  
แต่แย่ว่าโดยรวมก็เป็นเหยื่อเขาอย่างเดียว

**ถาม** แล้วพระองค์ท่านมองว่าจุดจบของสังคมโลก ซึ่งจากการแก่ง

ถ้าไรทำลายทรัพยากรทำให้เสียสมดุลมากขนาดนี้ จะจบอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ถ้าปล่อยไป ก็เสียสมดุลมากเข้าไปทุกที ในที่สุดก็หายนะ ในเมื่อมนุษย์กลุ่มหนึ่งหรือคนหนึ่งเอาเข้าตัวให้มากที่สุด เพียงแค่เราบริโภคแบบทำลายทรัพยากรหรือแย่งทรัพยากรจากมนุษย์ส่วนอื่น มันก็ยุ่งและเดือดร้อนแล้ว สังคมมนุษย์ก็อยู่ดีไม่ได้ เวลานี้เรายังไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้ด้วยดี นักวิชาการก็อาจจะพูดไปว่า เราต้องรักษาธรรมชาติ ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมอะไรต่างๆ แต่ในเชิงปฏิบัติก็มุ่งแต่จะเอาทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อหากำไรให้แก่ตัวมากที่สุด ภาคปฏิบัติและการกระทำมันขัดกับตัวหลักที่พูด หรือปฏิบัติขัดกับทฤษฎี

ที่นี้ การที่พวกฝ่ายปฏิบัติทำตามฝ่ายทฤษฎีไม่ได้ หรือยอมไม่ได้ ก็เกิดจากปัญหาหลายอย่าง เช่น เพื่อรักษาความยิ่งใหญ่ของตัวไว้ ก็ยอมไม่ได้ ต้องเอาอำนาจไว้ก่อน ถ้าไม่หาผลประโยชน์ให้มาก อำนาจของตัวก็จะน้อยลง ก็ยอมไม่ได้ มันก็เลยกลายเป็นเรื่องของความขัดแย้งในตัวในระบบของการแก้ปัญหา ความจริงใจก็ไม่มี

**ถาม** นับวันแนวโน้มมันออกไปในทางลบมากกว่าดีครับ หมายความว่าความสมดุลก็เสียไปเรื่อยๆ และก็ไม่มีใครมาทำให้เกิดสมดุลในทางบวก เพื่อที่จะมาล้างพลังในทางลบ

**พระธรรมปิฎก** ถ้าเรายอมรับว่า ที่เป็นกันอยู่นี้ไม่ถูก เราก็ต้องมาช่วยกันคิดแก้ไขจริงๆ จังๆ ไม่ใช่ว่าจะไปตามกระแสเฉยๆ เราอาจจะได้เก็บเศษเล็กเศษน้อยในกระแสของเขานั่น และเราก็

ไปพอใจในเศษเล็กเศษน้อยที่ได้แก่ตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมทั้งหมด

เวลานี้มันกลายเป็นว่า ตัวใหญ่อะไรสักกลุ่มหนึ่งที่ได้ผลประโยชน์มาก และเขามีวิธีที่จะล่อให้พวกที่อยู่ในระบบนี้ ที่อยู่ในกระแสนี้ ได้อะไรบ้างเล็กๆ น้อยๆ แล้วก็ติดใจพอใจอันนั้น ก็เลยยอมอยู่กับเขา ตามกระแสของเขาไปภายใต้แนวคิดที่ครอบงำนั้น เรื่องนี้เราน่าจะวิเคราะห์ออกมา เพราะ

๑. เราต้องชัดเจนว่า ระบบนี้ แนวคิดนี้ กระแสนี้ มีผลเสียอย่างไร
๒. แนวคิดที่เป็นไปได้ หลักการและวิธีปฏิบัติที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์อยู่ได้ดี ควรจะเป็นอย่างไร

ถึงแม้คนที่ไม่ได้รับเศษผลประโยชน์อะไรจากกระแส แต่ก็เพลินไปกับอะไรที่ชวนให้ตื่นเต้นผ่านไปที่ได้พบได้เจอในกระแส กลายเป็นเหยื่อหรือตกอยู่ในความประมาทไปโดยไม่รู้ตัวในกระแสนั้น ก็อยู่ลอยๆ ไปกับกระแส โดยไม่เคยมีสติเฉลียวใจที่จะตรวจดูบ้างว่าตัวอยู่ในสภาพอะไร กระแสเป็นอย่างไร

ถ้าพูดกันอย่างรวบรัดก็ต้องว่า อย่ามัวเก็บเศษเล็กเศษน้อยพลอยฉวยโอกาสจากกระแส เอาแค่ตัวได้ เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์มันไหลบ่ามาแรง มันก็ทำลายความสามารถของเรา ถ้าคนไทยมีความสามารถ ก็จะต้องทำให้กระแสโลกาภิวัตน์นั้นเอื้อประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติของตัวให้ได้ แต่ถ้าจะให้เก่งจริง ก็ต้องสามารถขึ้นไปนำกระแส อย่างน้อยก็ให้มีส่วนในการที่จะผันเบนกระแสไปในทางที่ถูกต้อง มองให้กว้างให้ไกลหน่อย อย่ามองได้

แค่ตัวจะเอา

พูดรวมๆว่าการแก้งำไรเป็นจำพวกเศรษฐกิจแห่งความโลก ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ เศรษฐกิจแบบโลกะนั้นจะมีผลดี ขึ้นได้อยู่ที่ความฉลาดในการวางเงื่อนไข คือต้องบริหารให้ถูก และ กฎเกณฑ์ต้องศักดิ์สิทธิ์ แต่การแก้งำไรนี้ใช้เงื่อนไขแบบให้มาเป็น การสร้างสรรค์ได้ยาก โดยเฉพาะคนจำนวนมากในสังคมของ เราชอบพนันขั้นต่อ ซึ่งก็เป็นระบบแก้งำไรจากลาภลอย ไม่ค่อยมี นิสัยในทางผลิตอยู่แล้ว การแก้งำไรจะมาสมองและหนุนลักษณะ นิสัยที่ไม่ดีนี้ เป็นการก่อผลร้ายซ้ำเติมทั้งตัวตนเองและสังคมส่วน รวมในระยะยาว

**ถามแทรก** หมายความว่าโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่นี้เป็นกระแสที่ผิด ไซ้ไหม ?

**พระธรรมปิฎก** แน่นอน เห็นได้ว่า กระแสธุรกิจในระบบ แข่งขัน การแย่งชิงผลประโยชน์ กำลังครอบงำโลก นี้แหละคือ โลกาภิวัตน์ และเห็นได้ชัดว่า กระแสนี้มุ่งสนองจุดหมายของบุคคล จนบดบังจุดหมายของมนุษยวิธิการของระบบนี้ นับว่ามีประสิทธิภาพ แต่หลักการและจุดหมายต้องแก้ไข

เรื่องนี้ถ้าจะแก้ไขกันจริง ต้องพลิกตั้งแต่วุฒุนความคิด ความเชื่อกันใหม่ เพราะว่าเมื่อฐานความคิดความเชื่อผิดแล้ว ถึง จะแก้ไขอะไรอย่างไร ก็ได้แค่ผิวเปลือกแล้วก็วนเวียนกันอยู่นี่เอง พุดกันไปพุดกันมาไม่ถึงไหน

ต้องมองลึกลงไปในการคิดจิตใจด้วย เริ่มตั้งแต่ตรวจสอบตัวเองว่า เรามองโลก มองชีวิต มองสังคมอย่างไร ถ้ามองไม่ถึงขั้นนี้ เราก็ไปติดอยู่กับจุดหมายที่สนองความต้องการของตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่ง และจุดหมายนั้นก็มักมีแนวคิดอยู่เบื้องหลัง ซึ่งเราไม่ได้ตรวจตราว่าเป็นแนวคิดที่ถูกต้องหรือไม่ เราได้แต่เพียงตั้งเป้าหมายไปตามแนวคิดนั้น ที่เราเชื่ออยู่แม้โดยไม่รู้ตัว แล้วก็พยายามทำตามเป้าหมายนั้น ซึ่งก็ไม่ว่าถูกหรือผิด

เพราะฉะนั้น จะต้องมาวิเคราะห์แนวคิดใหญ่ๆ ที่เป็นฐานเหล่านี้ เช่น การแก่งกำไรมากมาจากความคิดอะไรเป็นฐานหรือเป็นจุดเริ่ม แนวคิดใหญ่นั้นคืออะไร มันผิดถูกอย่างไร แล้วก็มองดูว่าโลกทั้งโลก อารยธรรมของมนุษย์ทั้งหมด เวลานี้เดินถูกทางหรือไม่ หรือแม้แต่เป็นอารยธรรมจริงหรือไม่ มันมีจุดดีจุดเสียตรงไหน ที่ถูกต้องมันควรช่วยให้มนุษย์เป็นอย่างไรและอยู่กันอย่างไร

แนวคิดหลักที่อยู่เบื้องหลังสภาพโลกาภิวัตน์ ก็เช่น แนวคิดที่มุ่งพิชิตเอาชนะธรรมชาติ (conquest of nature) แนวคิดปัจเจกนิยม (individualism) ในระบบแข่งขัน ลัทธิตัวใครตัวมัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ และแนวคิดที่มุ่งจะหาความสุขจากการเสพบริโภค ที่เรียกกันว่า สุขนิยม (hedonism)

อย่างทีเวลานี้ ระบบธุรกิจแบบมุ่งกำไรสูงสุดกำลังระบอบไปทั่ว อะไรๆ ก็จะถูกทำให้เป็นธุรกิจไปหมด การแพทย์จะกลายเป็นธุรกิจ การกีฬาเป็นธุรกิจไปมาก การศึกษาเป็นธุรกิจไปเยอะแล้ว ธุรกิจการเมืองกลายเป็นเรื่องธรรมดา มีแต่การสนองจุดหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ไม่มองจุดหมายของมนุษย์ ดีไม่ดี

ศาสนาก็จะเป็นธุรกิจไปด้วย อย่างนี้ดีไหม

เราต้องพิจารณาว่า สภาพอย่างนี้มันสัมพันธ์กับพื้นฐานทางความคิดความเชื่อที่พูดข้างต้นนั้นหรือไม่ มันเป็นเหตุเป็นปัจจัยกันอย่างไร เราจะเอาแบบนี้หรือ

อย่างที่ว่าแล้ว ถ้าเรายอมรับว่ามนุษย์ควรจะไปสู่จุดหมายที่ทำให้ชีวิตนี้ให้มีความสุขแท้จริง ให้สังคมดี ให้โลกนี้ดีขึ้นรรมย์น่าอยู่อาศัย ถ้าเราตกลงยอมรับ เราก็ดูว่าแนวคิดไหนที่มาสของวัตถุประสงค์นี้ให้ชัดเจน เมื่อเราชัดแล้ว

๑. เราจะวินิจฉัยได้ว่า ระบบอะไร แนวคิดอะไร ที่ครอบงำเราอยู่นี้ มันถูกหรือผิดอย่างไร
๒. เราจะได้หลักที่จะมาวางแนวปฏิบัติให้ชัดว่าจะเอาอย่างไร จะทำอย่างไร

ตอนนี้คิดว่าเรายังไม่ได้พูดถึงขั้นนี้กันอย่างจริงๆ จังๆ อย่างการมองโลก เดียวนี้ก็ไปนึกกันว่าเป็นเรื่องของปรัชญา เป็นเรื่องความคิดของปราชญ์คนโน้นคนนี้ แล้วยกออกไปเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งถ้ามองให้ถูก ปรัชญาก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติ คือพยายามคิดถึงเรื่องความจริง และความจริงก็อยู่ที่ธรรมชาติ คืออยู่ที่สิ่งทั้งหลาย

แต่ในที่นี้ เรามามุ่งที่สภาพความจริง ไม่ใช่มุ่งไปที่ความคิดของคนโน้นคนนี้ เรามาวิเคราะห์ความจริงของธรรมชาติและมนุษย์ที่อยู่ในธรรมชาตินั้นว่าเป็นอย่างไร เพราะมนุษย์นั้นหนีไม่พ้นความจริงของธรรมชาติ ที่เราก็กู้ในท่ามกลางมัน และชีวิตของเราก็เป็นธรรมชาติด้วย



## กระแสโลกาภิวัตน์แรงร้าย-จะสู้ไหม?

**ถาม** เราไม่มีพลังพอที่จะต้านทานกระแสโลก แล้วที่กระแสโลกมากระทบกับประเทศไทยกับสังคมไทย เราควรจะทำอย่างไร ในเมื่อธุรกิจทั้งหมดก็ถูกครอบงำด้วยกระแสโลก เราทำอะไร ก็ไม่พ้นกับการรับใช้กระแสโลกไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

**พระธรรมปิฎก** เราก็ต้องเลือกวิธีว่า

๑. ต้านกระแส คือเอากำลังของเราเข้าต้านทาน สู้กับมัน แต่เราอาจจะพังก็ได้ถ้าไม่มีกำลังพอ
๒. ทวนกระแส หมายความว่า เรามีแนวทางของเราที่จะไป เราก็ไปของเรา ไม่มัวไปต้าน

  - เราต้านกระแส เช่น น้ำไหลมาแรง เราก็เอาอะไรไปกั้นมัน น้ำมันแรงเราก็พัง
  - เราทวนกระแส หมายความว่า เรามีกำลังของเรา ย้อนหรือสวนทางไปในกระแสนั้นแหละ ไม่ต้องต้านมัน สองวิธีนี้ดูคล้ายกัน แต่ไม่เหมือนกัน การทวนกระแส อย่างปลาเป็นคือปลาที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น ไม่ใช่ต้านกระแส ถ้าต้านกระแส เราก็ไม่ต้องไปไหน อย่างดีก็ยืนกันอยู่นั้น แต่ถ้าทวนกระแส เราก็ไปของเรา ตามแนวทางของเรา นี่ก็แง่หนึ่ง

นอกจากนั้นเราจะใช้กระแสนั้นให้เป็นประโยชน์ได้บ้างไหม แต่ทั้งนี้เราจะต้องมีแนวทางความคิดของเราเองด้วย แล้วเอามันมาใช้อีกทีหนึ่ง เราจะมีความสามารถถึงขั้นนี้ไหม ในเมื่อมันเป็นอยู่

และเราก็หยุดยั้งมันไม่ได้ แม้ว่ามันจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ถ้าเรามัวยุ่งกับการค้านหรือการปฏิเสธ ก็จะอยู่นั้นแหละ ไม่ได้ไปไหน ยิ่งถ้าค้านเมื่อเรามีกำลังน้อย เราก็พึ่งอย่างเดียว ทีนี้เราจะเอามันมาใช้ประโยชน์อย่างไร แปลว่าใช้อย่างฉลาด โดยมีจุดหมายของตัวเองนี่ก็อย่างหนึ่ง

อย่างที่พูดแล้วว่า อย่ามัวเก็บเศษเล็กเศษน้อยพลอยได้ในกระแส แต่ต้องพยายามทำให้กระแสนั้นเป็นประโยชน์แก่สังคมของเรา หรือขึ้นไปนำกระแสให้ได้

ถ้าเราทำให้กระแสเอื้ออำนวยประโยชน์แก่สังคมไทยได้ ก็เป็นการพิสูจน์ความสามารถไปขึ้นหนึ่งว่า กว้างออกไปอีกชั้นหนึ่งเราจะสามารถก้าวไปนำกระแสโลกได้

แต่ทั้งหมดนี้ ก็เป็นเรื่องของพลังที่มีหลายอย่าง เราไม่จำเป็นต้องไปติดอยู่กับกำลังอย่างหนึ่งอย่างเดียว เช่น กำลังเงิน กำลังทรัพย์ กำลังวัตถุ ที่จริงยังมีกำลังทางจิตใจ กำลังปัญญา และในที่สุด กำลังปัญญาต้องเหนือที่สุด เราพัฒนากำลังปัญญาของคนของเราพอไหม ถ้าเราจะเอาชนะ

อย่างน้อย เราต้องมีปัญญาพอที่จะเห็นให้ชัดว่า กระแสนั้นและกำลังอิทธิพลของมัน เป็นอย่างไร มีข้อเสียอย่างไร เราต้องมีปัญญาเหนือกว่าจึงจะสามารถเกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อกระแสที่ร้ายนี้ได้ จะต้องให้เหนือมันทางปัญญา ถ้าเราไม่มีความเหนือกว่าทางปัญญา เราก็แก๊ยก หรือแก๊ไม่ไหว

กำลังทางทรัพย์ทางวัตถุนะ รู้อยู่แล้วว่าไม่มีทางสู้ ถ้ามัวคิดมัวหวังอยู่แค่กำลังเงินกำลังวัตถุที่ตนเท่านั้น อย่ามัวติดอยู่แค่

นั่น คนน้อยชนะคนมาก ทักษะเล็กชนะทัพใหญ่ได้ ยังมีทาง คือต้องเหนือกว่าทางปัญญา ต้องเอาชนะด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นเราต้องพัฒนาคุณภาพคนของเรา คุณภาพทางปัญญาต้องสูง

**ถามแทรก** ด้านเศรษฐกิจก็ตาม การเมืองก็ตาม กำลังเงินและอำนาจของเราสู้เขาไม่ไหว เห็นชัดอยู่แล้ว คนไทยถึงแม้ไม่พูดออกมา ก็เหมือนกับรู้สึกว่าจะไม่มีหวังที่จะไปสู้อะไรเขา คงเป็นเพราะอย่างนี้ด้วย ก็เลยปล่อยตัวเรื่อยๆ ไปตามกระแส

ที่ว่า อย่ามัวไปคิดแต่ด้านทรัพย์ อำนาจ หรือวัตถุ ยังมีทางเอาชนะด้วยปัญญา ก็น่าฟัง แต่ก็ยังเห็นไม่ชัดว่า จะเอาชนะด้วยปัญญาได้อย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ประเทศที่เรามองเห็นว่ามีกำลังเศรษฐกิจ อำนาจการเมือง และมีเทคโนโลยีสูงนั้น อำนาจที่แท้จริงก็ต้องอยู่ที่ปัญญานั้นแหละ คือ มีกำลังปัญญาเป็นฐานและเป็นตัวชักเชิดคุมขบวนทั้งหมด

ถ้าจะให้มีความเข้มแข็งทางปัญญากันจริงๆ ให้ถึงขั้นเกิดเป็นวัฒนธรรมทางปัญญา ให้คนไทยมีวิถีชีวิตแห่งปัญญา

ถ้าจะเอาแบบง่ายๆ ปฏิบัติได้ทันทีในเวทีของระบบแข่งขันนี้ เริ่มตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ ปฏิบัติการด้วยปัญญานี้ แม้แต่ชาวบ้านก็ทำได้ คนไทยทุกคนทำได้ เช่นจะซื้อของนอกสักอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอุปกรณ์เทคโนโลยี ก็ต้องวางแผนการซื้อ

เช่นว่า จะซื้อคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่ง คิดให้ซัดก่อนว่า เรา จะเอามันไปใช้สร้างงานอะไรสร้างปัญญาอย่างไรให้ได้มูลค่าสูงสุด เหนือกว่าราคาที่เราจะซื้อ อย่างน้อยซื้อมาแล้วต้องให้ได้งาน สร้างสรรค์หรือใช้ศึกษาหาความรู้ให้ได้คุ้มค่าเกินราคาของมัน อย่างนี้การแข่งขันด้วยปัญญาก็เริ่มต้นแล้ว

เขาเอากำไรเงินไป เราก็ต้องเอากำไรงานและกำไรทาง ปัญญาให้ได้มากกว่าที่เขาได้เงินไปจากเรา

ไม่ใช่จะซื้อๆ มองแค่ว่าโก้เก๋ น่าสมัย รุ่นใหม่สุด ไวกว่าคนอื่น แต่ใช้แค่หาความสนุกสนานบันเทิง หรือร่อนไปร่อนมาอวดกัน ถ้าอย่างนี้ก็ป็นเหยื่อเขา เป็นทาสในกระแสโลกาภิวัตน์ พันตัวไม่ ขึ้น ให้เขาแอบหัวเราะเอาเป็นแหล่งกอบโกยเงินต่อไป

ฝรั่งทำ ไทยใช้ ญี่ปุ่นสร้าง ไทยเสพ ฝรั่ง-ญี่ปุ่นขาย ไทยซื้อ ถ้าเป็นอยู่กันอย่างนี้ ก็สมให้เขาว่า คนไทยฉลาด แต่ขาดปัญญา หรือว่ามีปัญญา แต่ไม่รู้จักใช้ แล้วจะไปเอาชนะเขาได้อย่างไร

อย่างน้อยก่อนจะซื้ออะไรมาบริโภค ก็ใช้ปัญญาพิจารณา บ้างว่า ในประเทศถิ่นไฮเทคนั้น สินค้าหลายอย่าง เขาแค่กดปุ่มบีบ บีบ ใช้แรงใช้เวลานิดเดียว ก็ออกมาขายได้ ชั้นละเป็นพันเป็นหมื่น

แต่ชาวนาเมืองไทย ทั้งแบกทั้งเข็น ตากฝนกรำแดด รอเวลาแรมปีกว่าจะได้ข้าวมาขาย เกวียนละ ๓-๔,๐๐๐ บาท

**ถามแทรก** ที่ว่า ต้องกระตุ้นการบริโภค เศรษฐกิจจะได้ เคลื่อนไหวขยายตัว ถ้ามองแง่ปัญญา ก็ต้องระวัง ?

**พระธรรมปิฎก** นี้แหละเป็นตัวอย่างของการพูดครึ่งๆ กลางๆ คลุมเครือและขัดแย้ง เป็นการพูดด้านเดียว และสุดโต่ง

๑. จะต้องกระตุ้นการผลิตด้วย โดยเฉพาะสังคมไทย เป็นนักบริโภคน้ำที่ล้าหน้าอยู่แล้ว ค่อนข้างขาดนิสสัยนักผลิต ต้องพัฒนาความเป็นนักผลิต กระตุ้นการผลิตให้มาก อย่างน้อยให้มาดุลกัน
๒. อย่าพูดแคว่ว่ากระตุ้นการบริโภค ต้องให้เป็นการบริโภคอย่างฉลาด บริโภคด้วยปัญญา อย่าเป็นแค่การบริโภคอย่างโง่ๆ ไม่มีความคิด

ถ้าเป็นการบริโภคอย่างโง่ๆ แค่บริโภคโก้ๆ ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ตื่นไปตามกระแสค่านิยม ก็เป็นเหยื่อของสังคมอื่นที่เป็นผู้ผลิตเท่านั้น แล้วก็ขัดกับหลักการประหยัดด้วย กลายเป็นว่าเดี๋ยวจะให้ประหยัด เดี่ยวจะให้บริโภค จะเอาอย่างไรกันแน่

หลักประหยัดก็ตาม หลักสันโดษก็ตาม ไม่ได้ห้ามการบริโภค แต่ให้บริโภคอย่างฉลาด ใช้ปัญญาในการจับจ่ายใช้เงิน อย่างน้อยถ้ามองจากแนวคิดของการแข่งขัน ก็ต้องใช้ปัญญาวางแผนการซื้อให้ได้ใช้ประโยชน์คิดเป็นมูลค่าสูงกว่าที่ผู้ผลิตและส่งมาขายจะได้เงินไปจากเรา

ถ้าบริโภคโดยใช้ปัญญาอย่างนี้บ้าง ก็มีทางฟื้นตัวขึ้นมาฝ่าฟันไปได้ในระบบแข่งขัน ไม่ใช่หมัวแต่บริโภคสนองความต้องการของผู้ผลิต และเป็นเหยื่อของระบบผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

**ถามแทรก** ในสังคมเวลานี้ เรื่องการผลิตการบริโภค เกี่ยวข้องกับความเป็นความตายของประเทศชาติมาก เศรษฐศาสตร์ควรจะช่วยชี้ทางให้แก่ประชาชน

**พระธรรมปิฎก** จุดที่อยากให้สังเกตพิเศษคือ เศรษฐกิจเวลานี้ มาถึงขั้นที่ทำให้การบริโภคเป็นการสนองความต้องการของผู้ผลิต อันนี้กลายเป็นลักษณะที่เด่นขึ้นมา

ตามหลักธรรมดานั้น การผลิตย่อมจะสนองความต้องการของผู้บริโภค คือ ผู้บริโภคต้องการกินใช้อะไร ผู้ผลิตก็ทำการผลิตของกินของใช้ให้สนองความต้องการของผู้บริโภคให้ดีที่สุด

แต่ปัจจุบันนี้ในยุคธุรกิจเป็นใหญ่ เศรษฐกิจได้ก้าวมาถึงขั้นที่ว่า ผู้ผลิตสามารถใช้วิธีการต่างๆ เช่นการโฆษณาสินค้า กระตุ้นเร้าความต้องการ ตลอดจนปั่นค่านิยมของผู้บริโภค ให้เกิดความต้องการหรือเกิดความตื่นเต้นที่จะซื้อสินค้าที่ตนผลิตหรือคิดจะผลิต

ถ้าผู้บริโภคไม่รู้เท่าทัน หรือไม่ใช้ปัญญา ก็พล่านไปตามการปลุกเร้าของผู้ผลิต กลายเป็นเหยื่อหรือเป็นทาสของระบบแข่งขันช่วงชิงผลประโยชน์

จริงอยู่ ถ้าผู้ผลิตมีเจตนาดีปรารถนาดีต่อผู้บริโภคจริงๆ การกระตุ้นการบริโภคให้สนองวัตถุประสงค์ของการผลิต ก็อาจเป็นผลดีแก่ผู้บริโภคได้ แต่ในระบบปัจจุบันนี้ คงมีน้อยและเป็นไปได้อย่าง โดยมากจะมีแต่ความต้องการผลประโยชน์เป็นใหญ่

ในทางที่ถูกที่ควรแท้จริง ผู้บริโภคจะต้องเป็นผู้กำหนดการ

ผลิต คือให้เป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค เพราะผู้บริโภคเป็นทั้งต้นและปลายของวงจรกิจกรรมเศรษฐกิจ เป็นผู้รับผลดีผลร้าย เป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย

ผู้บริโภคควรเป็นตัวของตัวเองในการบริโภคนั้น และมีอิสรภาพที่แท้จริงซึ่งจะเป็นเช่นนี้ได้ก็ต้องเป็นการบริโภคอย่างฉลาด หรือบริโภคด้วยปัญญา นี่ก็เท่ากับพูดว่าต้องมีการพัฒนาคุณภาพของผู้บริโภค ซึ่งก็คือต้องช่วยประชาชนให้มีการศึกษานั้นเอง

ถ้าเอาแต่จะกระตุ้นการบริโภค โดยไม่ทำความเข้าใจกันให้ชัดเจน ไม่เน้นการบริโภคอย่างฉลาด หรือบริโภคด้วยปัญญา ก็เท่ากับส่งเสริมความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยให้หนักขึ้น หนุนค่านิยมบริโภคและนิสัยเป็นนักบริโภคให้แรงขึ้น ตามมาด้วยผลร้ายมากมาย เช่น

๑. เศรษฐกิจยิ่งเสียเปรียบมากขึ้นในระบบแข่งขัน ที่นักบริโภคเป็นเหยื่อหรือเป็นเบี้ยล่างของผู้ผลิต
๒. ถ้าติดนิสัยเป็นนักบริโภค ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เสพบริโภคกันอย่างโง่ๆ ก็จะเป็นทาสเงินตรา ทำให้การเมืองตกอยู่ในวงจรแห่งความฟอนเฟะ ยากจะพัฒนาประชาธิปไตยให้สำเร็จ

**ถามแทรก** เรื่องคุณภาพคน โดยเฉพาะด้านปัญญา เป็นปัญหาไปทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ และการเมืองก็มาลงที่การศึกษา แต่มองไปมองมาคุณภาพของการศึกษาล่ะ เป็นปัญหาด้วยหรือเปล่า ?

**พระธรรมปิฎก** ตรงนี้เรื่องใหญ่มาก เอาไว้ก่อนเถอะ ยกไปต่างหาก เอาขั้นพื้นฐานๆ แคพัฒนาคนให้รู้จักบริโภคอย่างฉลาด ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นเบื้องต้นของชีวิตและสังคม สำคัญมาก ก็ยังพว่ๆ ซ้ำมกันไปซ้ำมกันมา ไม่จับให้มันให้ชัด เอาให้จริงจังเกิดเป็นผลขึ้นมา แล้วก็มักจะมองไปด้านเดียว สุดโต่ง เหมือนลูกตุ้มที่แกว่งไปสุดทางโน้นทางนี้ที ให้ลงตัวพอดีไม่ได้

เมื่อก็ก็เรื่องหนึ่ง ที่ว่ากระตุ้นให้บริโภค แต่ไม่พูดถึงการกระตุ้นให้ผลิต และไม่ลงไปถึงปัญญาในการบริโภค

อีกเรื่องหนึ่งที่พูดกันมาก คือเห็นว่าการเล่าเรียนของไทยที่ผ่านมาเน้นการจำ เอาแต่ท่อง ก็เหมือนจะให้เลิกจำ มาเน้นกันว่าให้รู้จักคิด

เรื่องนี้คงจะไม่ใช่ว่าอย่างหนึ่งผิด และอีกอย่างหนึ่งถูก จะต้องเอาอย่างหนึ่ง เลิกอีกอย่างหนึ่ง แต่มันน่าจะเป็นว่ามีอย่างหนึ่ง แต่ยังขาดอีกอย่างหนึ่ง ก็เติมเสียให้เต็ม ให้มีทั้งสองอย่าง ไม่ใช่ทิ้งอย่างหนึ่ง ไปเอาอีกอย่างหนึ่ง

การที่เราจำเก่งก็เป็นเรื่องที่ดี ไม่ควรจะสูญเสียทิ้งมันไป แต่เรายังขาดด้านการรู้จักคิด มีแต่ด้านท่องด้านจำมากไป ก็เพลาด้านท่อง เพิ่มด้านคิดเข้ามา ด้านจำทำให้มีข้อมูลพร้อม ด้านคิดก็เอาข้อมูลไปใช้ได้สะดวก จำเก่งก็ดีแล้ว แต่ให้รู้จักเลือกจำ โดยเข้าใจ และให้คิดเป็น พร้อมทั้งปฏิบัติได้ด้วย จะได้ไม่เป็นข้อมูลโบราณเปล่า หรือนกแก้วนกขุนทอง ให้มีทั้งสองด้าน ไม่ใช่จะเอาอันหนึ่ง ก็ทิ้งอีกอันหนึ่ง



อีกเรื่องหนึ่งใกล้ๆ กัน คือบ่นกันว่า เด็กไทยไม่ชอบแสดงความคิดเห็น จะต้องส่งเสริมให้เด็กชอบและกล้าแสดงความคิดเห็นให้มากขึ้น เรื่องนี้ในชั้นหนึ่งก็จริงอย่างนั้น แต่อาจจะมองข้ามอะไรอีกอย่างหนึ่งที่เป็นคู่ของมันไปเสีย

การแสดงความคิดเห็นนั้น ต้องคู่กับการแสวงหาความรู้ว่าที่จริง การแสวงหาความรู้เป็นเป้าหมายของการแสดงความคิดเห็นด้วยซ้ำไป

ความรู้และการรู้ความจริงเป็นทั้งฐานและเป็นเป้าหมายของการแสดงความคิดเห็น คือ ความคิดเห็นที่แสดงต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริงและความรู้ความเข้าใจ อีกด้านหนึ่งกระบวนการแสดงความคิดเห็นที่จัดขึ้น ก็เป็นเครื่องฝึกให้ผู้เข้าร่วมจำต้องหาความรู้แสวงหาความจริงบ้าง เป็นวิธีการที่ให้ผู้ร่วมเข้ามาช่วยกันหาความรู้แสวงหาความจริงบ้างช่วยเอื้อความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อื่นบ้าง

สิ่งที่ต้องการในกระบวนการวิธีแสดงความคิดเห็นต่างๆ นั้น คือคุณสมบัติของคนที่รักความรู้ รักความจริง ใฝ่รู้ ชอบศึกษา ค้นคว้า รู้จักวิเคราะห์สืบค้นเป็นต้น เพื่อจะเข้าถึงความรู้ในความจริง

หากปราศจากการหาความรู้แสวงหาความจริงนี้แล้ว การแสดงความคิดเห็นก็อาจจะเป็นเพียงความฟุ้งซ่าน พล่ามเพื่อที่มานุณหุนลักษณะवादไก๋ อยากเด่น ภูมิพอง ที่ไม่ได้สาระ ไม่เกิดประโยชน์สมความมุ่งหมาย แสดงความเห็นกันไปแล้ว ไม่ได้ความรู้ ไม่ได้ความจริง ได้แต่ทะเลาะกัน

เพราะฉะนั้น จะลืมไม่ได้ว่า การแสวงหาความรู้ ต้องมีอยู่คู่ การแสดงความคิดเห็น จะต้องเน้นการสร้างเสริมคุณลักษณะแห่ง

ความใฝ่รู้ และนิสัยสืบค้นหาความจริง ยิ่งกว่าการชอบแสดงความ  
 คิดเห็น **ต้องให้การหาความรู้มา้นำการแสดงความคิดเห็น**

ตรงนี้แหละถ้าปลูกฝังได้สำเร็จก็จะเกิดเป็นวัฒนธรรมทาง  
 ปัญญา ที่จะทำให้คนของเรามีกำลังปัญญา อย่างที่บอกว่าถึงจะมี  
 กำลังด้านรูปธรรมต่างๆ น้อย ก็เอาชนะหมู่คนที่มีกำลังมากกว่าได้

## วัฒนธรรมทางปัญญา เพื่อชัยชนะที่ยั่งยืน

**ถามแทรก** กำลังปัญญาที่ว่านี้ สังคมไทยมีแค่ไหน ?

**พระธรรมปิฎก** เวลานี้ วัฒนธรรมทางปัญญาในสังคมไทย  
**แทบไม่มี** ไม่ทราบว่าจะเชื่อไหม แต่อาตมาเห็นว่า คนไทยขาด  
 วัฒนธรรมทางปัญญา เราไม่มีความใฝ่รู้ ขาดการรักความจริง ไม่  
 ชอบสืบค้นหาความจริง ที่ทางพระใช้คำสั้นๆ ว่า “รักธรรม” หรือ  
 ฉันทะในธรรม

เราได้แต่ตื่นเดินไป แม้แต่ข่าวสารข้อมูล เราก็ใช้ไม่เป็น  
 เริ่มตั้งแต่รับก็ไม่เป็น ไม่ต้องพูดถึงการใช้ คนของเราจำนวนมาก  
 หรือส่วนมากไม่ได้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูล แต่กลับเป็นเหยื่อ  
 ของข่าวสารข้อมูล ถูกหลอก ถูกล่อ ถูกโฆษณาชวนเชื่อ ตื่นเต้น  
 ตื่นตุ้ม ถูกเอาไปใช้ประโยชน์ เป็นเหยื่อเขา

ถ้าจะแก้ปัญหานี้ เปลี่ยนสถานการณ์นี้ได้ เราต้องฝึกให้คน  
 ของเราปฏิบัติต่อข่าวสารข้อมูลเป็น เราจะรับข้อมูลอย่างไร เราจะ  
 เอามาใช้ประโยชน์อย่างไร เราต้องมีแนวคิดของเรา เมื่อมีแนวคิด

มีวัตถุประสงค์ มีเป้าหมายแล้ว เวลาจะรับข้อมูล ก็เลือกเป็น แล้ว จะจัดการอย่างไรกับข้อมูล ก็จะมีแนวทางของตัวเอง เห็นเป็นช่อง เป็นทาง ชัดไปเลย

แต่ที่เป็นกันอยู่นี้ คนของเราหรือสังคมของเราไม่มีแนวคิด ของตัวเอง อยู่กันอย่างพว่ๆ มั่วๆ สับสน ไม่รู้จะรับจะเลือกจะเอา จะใช้ข้อมูลไหน ไม่มีเป้าหมายของตัวเองในการแสวงปัญญา แล้ว แต่เขาจะป้อนจะปลุก อยู่กันแบบหาเรื่องตื่นเต้น มีข่าวมาที่ก็ตื่น เต้นที่ เดียวข่าวโน้น เดียวข่าวนี สับสน พว่ๆ อยู่ด้วยความตื่น เต้น ได้แก่เป็นนักบริโภคน้ำ แต่ไม่ได้ศึกษาข่าว

แล้วเดี๋ยวนี้ เราก็นิยมบริโภคไปเสียทุกอย่างแล้วด้วย ทำให้ เราเพลิน พอถึงเรื่องข่าวสารข้อมูล เราก็เป็นนักบริโภคน้ำ เสพข่าว จะได้อะไร จะต้องหันมาเป็นนักศึกษาข่าว โดยมีแนวคิดของเรา และเอามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปัญญาของเรา

**ถามแทรก** พอเริ่มวิเคราะห์ ก็ชักจะเห็นช่องโหว่ทางปัญญาของ คนไทยโผล่ขึ้นมา มาก ปัจจัยเอื้อในการพัฒนาปัญญาของเราดู เหมือนจะน้อย

**พระธรรมปิฎก** คนของเรานั้นขาดตั้งแต่ความใฝ่รู้ รับข่าว สารข้อมูลก็แค่ตื่นเต้นไปตามเรื่องตามราว ได้ยินอะไรที่ก็เอาไปพูด กันสนุกปากก็จบ แทนที่จะคิดว่า เรื่องที่เกิดขึ้นประเด็นของมันคือ อะไร เรื่องเป็นอย่างไร วิเคราะห์ไม่ได้

ลักษณะเด่นของการขาดวัฒนธรรมทางปัญญา แสดงออก มาที่การชอบเสพบริโภคข่าวเพียงแค่ตื่นเต้น ชอบแสดงความเห็น

**โดยไม่หาความรู้ ชอบตีความโดยไม่ตรวจสอบข้อมูลหลักฐาน ชอบ  
วิพากษ์วิจารณ์แต่ไม่รู้จักวิเคราะห์วิจัย**

ขอยกตัวอย่าง เช่น ชาวใหญ่ที่เมืองไทยเจอ คือกรณี IMF เรื่องใหญ่โด่งดัง จนกระทั่งคนไทยรู้จักคำภาษาอังกฤษ IMF ที่เป็นตัวย่อกันทั่วไปหมด ชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวสวน ชาวนา รู้จัก IMF หมดทั้งนั้น

ชาวบ้านอาจจะพูดอย่างตื่นเต้นสนุกปากว่าเป็นเพราะ IMF บางทีก็เรียกว่า ไอ้ IMF แต่ถามว่า IMF คืออะไร ไม่รู้เรื่อง ได้แต่พูดแบบสนุกกันไปเฉยๆ ด้วยความตื่นเต้น แต่ไม่รู้ว่า IMF เป็นคำย่อมาจากอะไร มันคืออะไร ทำหน้าที่อะไร ทำไมจึงมาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในบ้านเมืองเรา

แต่ถ้าเป็นคนที่มีความใฝ่รู้ พอได้ยินคำว่า IMF ก็ต้องคิดแล้วว่า IMF คืออะไร มันเป็นอย่างไร มันมีบทบาทอะไร มันทำให้เกิดผลดีและหรือผลร้ายอย่างไร ต้องเป็นคนที่มีลักษณะที่จะคิดสืบค้นสืบสาวหาเหตุปัจจัย อย่างน้อยก็ต้องคิดว่า อะไรคืออะไร มันเป็นอย่างไร เพราะอะไร มีดี มีชั่ว ข้อดี ข้อเสียอย่างไร การศึกษาก็เกิดขึ้น มีทางที่จะเกิดปัญญา การแก้ปัญหาก็เป็นไปได้ ถ้าเราตื่นเต้นกันอยู่แค่นี้ มันก็ไม่ไปไหน

เราขาดมากเรื่องวัฒนธรรมทางปัญญา เริ่มตั้งแต่ความใฝ่รู้ คิดว่าต้องแก้กันมาก รวมความก็คือ เรื่องพัฒนาคุณภาพคน ทีนี้เราจะทำอย่างไร ทั้งๆ ที่หลักการของพุทธศาสนาก็เน้นนัย้าหนา ให้พัฒนามนุษย์ พัฒนาคุณภาพคนว่า จุดหมายตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นสูงสุด จะสำเร็จได้ต้องอาศัยปัญญา

การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น คำว่า “ตรัสรู้” ก็คือปัญญา โภธิญาณ ก็คือปัญญา

ทำอย่างไรเราจะพัฒนาปัญญาให้ได้ผล เพื่อจะได้แก้ไข ปัญหาและทำสิ่งที่มุ่งหมายให้สำเร็จได้ทุกขั้นๆ ไป และพร้อมกับการพัฒนาปัญญานั้นก็พัฒนาจิตใจ และพัฒนาพฤติกรรมไปด้วย

ทำอย่างไรเราจะได้ประโยชน์จากเนื้อตัวของพระพุทธศาสนา ซึ่งที่แท้ก็อยู่ที่ตรงนี้ ไม่ใช่มาติดกันอยู่แค่รูปแบบ หรือเรื่องวัตถุ ภายนอก ซึ่งที่จริงสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องเอื้อ หรือเป็นปัจจัย ชนิดหนึ่ง ที่มีขึ้นเพื่อให้มนุษย์ได้รับสิ่งเกื้อหนุน หรือได้รับโอกาส ในการที่จะพัฒนาชีวิตของตัวเองให้ดีขึ้น ถ้าเราโยงรูปแบบและ วัตถุภายนอกเข้าไปถึงสาระไม่ได้ เราก็ไปไม่ไหว อะไรๆ แต่ละ อย่างก็แยกเป็นเรื่องๆ ขาดจากกันไป

ความจริงรูปแบบระบบและวัตถุทั้งหลายทุกอย่างที่เกิดขึ้น ในพุทธศาสนา เป็นเพียงตัวเอื้อ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างชุมชน การ มีวัดวาอาราม ก็เพื่อสร้างสภาพเอื้อที่จะมาเกื้อหนุนให้แต่ละคนได้ ศึกษา ได้เจริญในไตรสิกขา ได้พัฒนาชีวิตของตัวเอง ทำปัญญาให้ เกิดขึ้นให้ได้

**ถาม** เรื่องวัฒนธรรมทางปัญญา ผู้ที่จะมีส่วนชักนำ ที่จะทำให้เกิดในสังคมไทยได้ นอกจากศาสนา เฉพาะตัวพุทธศาสนาเอง อีกหลายฝ่ายจะช่วยในการเผยแพร่บางส่วนแยกกันออกไปอีก รวมทั้งรัฐบาลที่เราเห็น ก็ไม่สามารถฝากความหวังอะไรเลย ที่นี้ ความหวังของสังคมไทยในการสร้างวัฒนธรรมทางปัญญาจะเกิดได้

อย่างไรครับ ?

**พระธรรมปิฎก** อันนี้ไม่ต้องพูดถึงศาสนาในแง่ที่เป็นป้ายชื่อ เรากำลังพูดถึงความจริงตามธรรมชาติเท่านั้นเอง เพราะพุทธศาสนา โดยเนื้อแท้ หรือตัวแท้ตัวจริง ก็ไม่ใช่อะไรที่บัญญัติจัดตั้งขึ้นมา

พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า “ตถาคต จะเกิดหรือไม่เกิด ความจริงก็มีอยู่ของมันตามธรรมดาอย่างนั้น” ตถาคตค้นพบความจริงนี้แล้ว ก็นำมาบอกกล่าวว่ ธรรมชาติธรรมตามันเป็นของมันอย่างนั้นะ และมาวางเป็นหลักให้เข้าใจได้ง่าย

ตามหลักความจริงที่ว่านั้น เรื่องของมนุษย์ ก็มีเพียงว่า

๑. เราอยู่ในความแวดล้อมของธรรมชาติ เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แล้วเราก็อยู่ได้กฎที่เป็นความจริงของธรรมชาติ

๒. เราจึงต้องรู้ความจริงนั้นเพื่อเอามาใช้ประโยชน์ ตั้งต้นจากเมื่อเรารู้ความจริง รู้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นต้น เราก็จะดำเนินชีวิตเป็นอยู่ปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง โดยเอาความรู้ในหลักการกฎเกณฑ์นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เรื่องของมนุษย์ก็มีเท่านี้ ที่นี้จะทำอย่างไร

๑. ก็ต้องรู้ความจริงให้มากขึ้นๆ โดยพัฒนาปัญญา

๒. ปัญญาที่พัฒนาขึ้นมา นั้น ก็เอามาจัดสรรดำเนินการ เพื่อเอาความจริงนั้นมาใช้ให้ได้ประโยชน์

เนื้อหาสาระก็มีเท่านี้ ถึงเราไม่พูดถึงคำว่า “ศาสนา” เลย ศาสนาก็อยู่ในนี้แล้ว เพราะนี่แหละเป็นเนื้อเป็นตัวแท้ๆ ของศาสนา

พุทธศาสนาพูดแต่ตัว “ความจริง” กับ “การเอาความจริงมาใช้” สารก็คืออยู่ที่การมีปัญญา รู้ความจริง และการมีปัญญาที่จะดำเนินการให้ได้ประโยชน์จากความจริง ก็เท่านั้นเอง

ส่วนที่จัดเป็นรูปแบบระบบอะไรต่างๆ ก็อย่างที่ว่าแล้ว คือเป็นเรื่องของมนุษย์ที่มีความสามารถจะมาจัดสรร จัดตั้ง ดำเนินการ สร้างรูปแบบอะไรต่างๆ ขึ้น เพื่อจะได้เป็นสภาพเอื้อ ที่ช่วยให้มนุษย์พัฒนาตัวเองให้มีปัญญาที่จะรู้ความจริงนี้ และนำความจริงนี้มาใช้ประโยชน์ได้ดีขึ้น เท่านั้นเอง

## มนุษย์ฉลาดจึงตั้งสมมติได้

**ถาม** ที่นี้ จะทำอย่างไรให้คนรู้ว่า “ความจริง” นี้กับสิ่ง “สมมติ” มันแตกต่างกัน เพราะว่าในชีวิตประจำวันของคนเราเจอแต่สิ่งสมมติ แต่คนมายึดติดว่าเป็นความจริง ขอให้พระคุณเจ้าช่วยขยายความตรงนี้ด้วยครับ

**พระธรรมปิฎก** ไม่มีปัญหาอะไร ประเด็นไม่ใช่ให้รู้ความแตกต่าง แต่ให้รู้ว่าความจริงกับสมมตินั้นโยงสัมพันธ์กันอย่างไร และจะปฏิบัติต่อมันแต่ละอย่างนั้นอย่างไร

เราจะต้องเข้าใจว่า สมมติมีขึ้นก็เพื่อประโยชน์ที่จะให้มนุษย์เอาความจริงมาใช้ได้อย่างได้ผล ฉะนั้น ในทางพุทธศาสนา “สมมติ” หรือ “สมมุติ” นี้ท่านจึงให้ความสำคัญมาก โดยถือเป็น “สัจจะ” ชนิดหนึ่ง ขออธิบายนิดหน่อยว่า สัจจะหรือความจริงนั้น ท่านจัดเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. “สภาวะสัจจะ” ความจริงที่เป็นตามสภาวะ หรือตามที่มีนเป็นของมันตามธรรมชาติ จะเรียกว่า “ปรมาตสัจจะ” ก็ได้

๒. “สมมติสัจจะ” ความจริงตามที่มนุษย์ตกลงกัน

คำว่า “สมมติ” แปลว่า มติร่วมกัน เท่านั้นเอง คือ สมมติมาจาก “สม” กับ “มติ” สม มาจาก สँ แปลว่า ร่วมกัน หรือด้วยกัน มติก็คือ การยอมรับ การรับรู้ หรือข้อตกลง เพราะฉะนั้น สมมติ ก็คือ มติร่วมกัน หรือการตกลงยอมรับร่วมกัน

ที่นี้ มนุษย์มีมติร่วมกันขึ้นมาเพื่ออะไร ก็เพราะความฉลาดของมนุษย์ที่จะเอาประโยชน์จากความจริงของธรรมชาติเท่านั้นเอง การที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าที่เรียกเต็มว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ได้ ก็เพราะมีปัญญาฉลาด ๒ ชั้น คือ

๑. รู้ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดาของธรรมชาติ อย่างที่ตรัสว่า “ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ความจริงก็มีอยู่ของมันตามธรรมดาอย่างนั้น” อันนี้คือความจริงชั้นสภาวะสัจจะ คือ ความจริงที่มีอยู่ตามสภาวะหรือตามที่มีนเป็นของมัน

๒. เมื่อรู้แล้วว่าความจริงเป็นอย่างนี้ ก็รู้ต่อไปด้วยว่า มนุษย์ก็เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง หรือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีความเป็นไปตามธรรมชาติ ชีวิตของเขาต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปตามธรรมชาติ จะต้องดำเนินชีวิตและจัดทำกิจกรรมต่างๆ โดยปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติ จึงจะเกิดผลดีและเป็นผลสำเร็จได้



จากขั้นรู้ความจริง สู่ขั้นได้ประโยชน์และใช้ประโยชน์จากความจริงที่รู้ ก็ทำให้ท่านผู้เป็นมนุษย์ ผู้มีพระนามว่าเจ้าชายสิทธัตถะกลายเป็นพระพุทธเจ้า และทำงานของพระพุทธเจ้าได้สำเร็จ เริ่มตั้งแต่ยืนยันพระองค์เองได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสุขมากที่สุด ตลอดจนถึงจัดตั้งวางระบบต่างๆ ที่จะให้มนุษย์อื่นๆ จำนวนมากมีความสุขอย่างนั้นด้วย

ขอทบทวนว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ขั้นนั้น พระองค์ก็ได้ประโยชน์แก่พระองค์เอง จากนั้นก็ทรงดำริต่อไปว่าแล้วทำอย่างไรมนุษย์ทั้งหลายจึงจะได้ประโยชน์นี้ด้วย ตอนนั้นก็ถึงขั้นจัดตั้งวางระบบในสังคมมนุษย์ขึ้น เพื่อให้มนุษย์สามารถรู้และได้ประโยชน์จากความจริงที่มีตามธรรมชาตินี้

ตอนที่จัดตั้งวางระบบเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ เพื่อให้มนุษย์จำนวนมากได้ประโยชน์จากความจริงแท้ของธรรมชาติด้วยนี้ ขั้นตอนนี้อยู่ในสมมติทั้งหมด เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาจึงเต็มไปด้วยสมมติ ซึ่งเป็นเรื่องที่จัดวางขึ้นเพื่อให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากความจริงของธรรมชาติ หรือให้สมมติสัจจะเชื่อมโยงมนุษย์เข้าถึงสภาวะสัจจะ

จุดสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องจัดวางสมมติขึ้นบนฐานของความรู้ความจริงตามสภาวะนั้น และต้องปฏิบัติต่อสมมติให้ถูกต้องอย่างจริงจัง และปฏิบัติด้วยความรู้เท่าทันโดยไม่หลงมันเท่านั้นเอง

**ถามแทรก** ถ้าอย่างนั้น รู้ความจริงที่เป็นสภาวะสักจะอย่างเดียว ก็ไม่ได้ประโยชน์ ต้องถึงสมมติด้วย อย่างนั้นหรือ ?

**พระธรรมปิฎก** ได้ประโยชน์ตั้งแต่ต้นแล้ว แต่ถ้ารู้สภาวะสักจะอย่างเดียว ก็ได้ประโยชน์เฉพาะตนเอง ช่วยคนอื่นกว้างขวางไม่ได้

ถ้ารู้ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติด้วยตนเอง แต่รู้แล้วไม่ถนัดที่จะจัดสรรจัดตั้งวางระบบระเบียบ ก็ไม่สามารถช่วยคนอื่นให้ได้ประโยชน์ เริ่มแต่ไม่สามารถสอนเขาให้รู้ความจริงอย่างตัวเองด้วย ก็เป็นพุทธะประเภทหนึ่งเรียกว่า “ปัจเจกพุทธะ”

แต่ถ้ารู้ความจริงด้วยตนเองแล้ว ยังมีปรีชาสามารถในการจัดตั้งวางหลัก จัดสรรคำสั่งสอนระบบระเบียบต่างๆ ด้วย ก็ช่วยให้คนอื่น หมายถึงคนหมู่มาก เป็นชุมชน เป็นสังคม ได้รู้ตามและได้ประโยชน์จากธรรมคือจากความจริงนี้เองพระองค์ด้วย ก็เรียกว่า เป็น “สัมมาสัมพุทธะ”

เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีความสามารถ ๒ ชั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ต้องรู้แจ้ง สภาวะสักจะ

ขั้นที่ ๒ ต้องเก่งในการจัดตั้งด้วยสมมติสักจะ

ทั้งนี้เพราะขั้นสมมติก็คือ ขั้นที่จะให้มนุษย์ได้ประโยชน์ จึงต้องมาจัดตั้งวางระบบแบบแผนต่างๆ ที่เป็นสภาพเอื้อและสร้างโอกาส ซึ่งเป็นเรื่องบัญญัติทั้งนั้น บัญญัติคือการจัดตั้งเรื่องของสมมติ ซึ่งเป็นเรื่องไม่มีจริงตามธรรมชาติ แต่เป็นความสามารถของมนุษย์ที่จะได้ประโยชน์จากความจริงนั้น

ขอยกตัวอย่างเรื่องง่ายๆ ที่จะได้เห็นว่า ทั้ง ๒ อย่างต้องไปด้วยกัน เช่น ถ้ามีต้นไม้เจริญงอกงามเราเห็นว่าดี เราก็เลยต้องการให้มีต้นไม้เจริญงอกงามในวัดนี้ ที่นี้ความจริง ตามกฎธรรมชาติก็คือ ต้นไม้ที่จะเจริญงอกงาม ต้องมีดิน มีน้ำ มีปุ๋ย ถ้ามีคนมาดูแลบำรุงก็จะช่วยให้มันเจริญเติบโตงอกงาม

การที่มีคนมาตกแต่งรดน้ำดูแล เราเรียกว่าทำสวน เมื่อทำสวนแล้วต้นไม้ก็เจริญงอกงาม อันนี้ก็เป็นเรื่องของความเป็นไปตามกฎธรรมชาติ คือ การทำสวนเป็นเหตุ ต้นไม้เจริญงอกงามเป็นผล ชั้นนี้เรียกว่า “กฎธรรมชาติ”

ที่นี้ ด้วยความฉลาดสามารถของมนุษย์ มนุษย์ก็คิดหรือหยั่งเห็นว่า ถ้ารอให้ฝนมาน้ำมาตามฤดูกาล เป็นต้น เมื่อไรมันจะเจริญงอกงามได้อย่างดี มนุษย์รู้ความจริงตามกฎธรรมชาติว่า ต้นไม้จะเจริญงอกงามต้องอาศัยเหตุปัจจัยอย่างนี้ๆ และมนุษย์ก็ยังคิดต่อไปอีกว่า ถึงจะมีคนมาช่วยดูแล มารดน้ำ ใส่ปุ๋ย ฯลฯ ช่วยเกื้อหนุนธรรมชาติ โดยมาจัดสรรเหตุปัจจัยให้มัน แต่ถ้าเขาทำบ้างไม่ทำบ้าง หรือบางที่ไม่มีใครมาทำ ก็จะไม่ไ้ผล

ด้วยปัญญา มนุษย์ก็มองเห็นต่อไปอีกว่า ถ้าเราจัดระบบมีการแบ่งงานแบ่งการในสังคมแล้ว มันจะช่วยให้การบำรุงดูแลต้นไม้ทำสวนนี้จริงจังได้ผลดี เราก็จัดให้มีคนกลุ่มหนึ่งมาทำหน้าที่ โดยเฉพาะเรียกว่า คนทำสวน

นอกจากนั้น เรายังรู้ว่าคนจำเป็นต้องอยู่ต้องกินต้องใช้ เดี่ยวเขากังวล มัววุ่นวาย ก็จะทำงานไม่ได้เต็มที่ เราก็บอกว่า คุณไม่ต้องห่วงกังวล ฉันจะให้เงินคุณ คุณมีกินมีใช้ คุณก็ตั้งหน้า

ตั้งตาทำสวนไป

เพื่อจุดหมายที่ประสงค์คือจะให้ต้นไม้เจริญงอกงาม เราที่ตั้งกฎของมนุษย์ขึ้นมาว่า ทำสวนหนึ่งเดือน ได้เงิน ๗,๐๐๐ บาท ตอนนั้นก็เกิดกฎอย่างหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า กฎสมมติ ของมนุษย์ คือ ทำสวน ๑ เดือน ได้เงินเดือน ๗,๐๐๐ บาท ก็เป็นกฎเหมือนกัน คือ การทำสวน ๑ เดือนเป็นเหตุ และการได้เงินเดือน ๗,๐๐๐ บาท เป็นผล

อันนี้เป็นกฎเหมือนกัน เพราะมีความเป็นเหตุเป็นผล แต่เป็นกฎที่ตั้งอยู่บนสมมติคือการยอมรับร่วมกัน ถ้าไม่มีสมมติคือการยอมรับร่วมกัน กฎนี้ก็หายไปเลย

พอมีกฎสมมติขึ้นมา ก็ทำให้กฎธรรมชาติดำเนินไปในทางที่ให้ผลดีอย่างมากที่สุดแก่มนุษย์ หรือทำให้มนุษย์ได้ประโยชน์มากที่สุดจากความจริงของธรรมชาติ ทั้งนี้ความมุ่งหมายที่แท้ของมนุษย์ คือ ต้องการผลตามกฎธรรมชาติ แต่เพราะความฉลาดของมนุษย์ จึงมาจัดตั้งวางระบบในหมู่มนุษย์ ด้วยการตั้งกฎสมมติขึ้นมาเกื้อหนุนเพื่อให้ได้ผลตามกฎธรรมชาตินั้น

ถ้ามนุษย์รู้เข้าใจความจริง ๒ ระดับนี้ และโยงกันได้ ก็ไม่มีปัญหาเลย คนทำสวนก็รู้ว่าผลแท้จริงที่ต้องการ คือ ผลตามกฎธรรมชาติ ว่าให้ต้นไม้เจริญงอกงาม เราได้ปัจจัยเครื่องยังชีพตามกฎสมมติของมนุษย์มาแล้ว เราก็ตั้งใจทำงานให้เต็มที่

แต่ถ้ามนุษย์แปลกแยกจากกฎธรรมชาติ ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่ตระหนักถึงความจริงและความสัมพันธ์ระหว่างสัจจะ ๒ ระดับนี้ มัวหลงติดอยู่แค่กฎสมมติของมนุษย์ เขาก็เข้าใจว่ากฎมีอยู่แค่ว่า

การทำสวน ๑ เดือนเป็นเหตุ เงินเดือน ๗,๐๐๐ บาทเป็นผล ก็มอง  
เท่านั้น

ถ้าแปลกแยกอย่างนี้แล้ว เขาก็ไม่คิดไม่คำนึงว่า ต้นไม้จะ  
เจริญงอกงามหรือไม่ เขาก็เอาแต่ให้ฉันได้เงินเดือน ๗,๐๐๐ บาทก็  
แล้วกัน ทีนี้เขาก็ไม่ตั้งใจทำงาน อาจจะทำทางเลี้ยงงาน หลบงาน  
ต้นไม้ก็ไม่เจริญงอกงาม เราก็ต้องตั้งคนคุมขึ้น ตั้งคนคุมแล้วไม่ได้  
ผล ก็ตั้งคุมซ้อนๆ ขึ้นไป ๑๐ ชั้น ต่างก็พากันคอร์ปชั่นหมด ใน  
ที่สุดสังคมก็พังพอดี

เพราะฉะนั้น กฎสมมติคือกฎมนุษย์ กับกฎธรรมชาติ ๒  
อย่างนี้ต้องประสานกัน กฎมนุษย์นี้แสดงถึงความฉลาดของมนุษย์  
ที่เราตั้งสมมติขึ้นมาเกื้อหนุนเพื่อให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากความ  
จริงของธรรมชาติ คือกฎธรรมชาติ

ถ้าสังคมมนุษย์ไม่เกิดความแปลกแยกนี้ คือ ยังเข้าถึง  
ความจริงของธรรมชาติอยู่ พร้อมทั้งใช้สมมติจัดระบบของสังคม  
ให้ได้ผลดีตามความจริงของกฎธรรมชาตินั้น ให้ประสาน  
สอดคล้องกัน มนุษย์ก็จะประสบผลดีและสังคมก็จะเจริญมั่นคง

## ตั้งสมมติไว้แล้ว อย่ามัวทำเหยาะเหยะ

**ถามแทรก** สมัยนี้ถือว่ามนุษย์เจริญ มีอารยธรรมสูงมากแล้ว  
มองจากฐานนี้ มนุษย์ปัจจุบันเป็นอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ปัจจุบันนี้น่ากลัว คือ

๑. มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาติในขั้นพื้นฐาน
๒. มนุษย์แปลกแยกจากกฎธรรมชาติ โดยหลงสมมติ ไม่รู้ถึงความมุ่งหมายแท้จริงที่ทำให้มีการตั้งกฎมนุษย์ขึ้นมา ทำให้ยังไม่ถึงความจริงของธรรมชาติ ก็นึกแต่เพียงว่าฉันทำงาน ฉันจะต้องได้เงินเดือน ๗,๐๐๐ บาท เอาแค่นี้ตอนนี้แหละที่เป็นอันตรายนาน คือ แม้แต่คำว่า “สมมติ” แก่นึกว่าเป็นเรื่องไม่จริงไม่จัง ฉันไม่เอาด้วย ฉันไม่ติดสมมติ แต่พอปฏิบัติก็เอาอีกแหละ กลายเป็นหลงสมมติ เห็นสมมติเป็นเรื่องจริง เลยไปกันใหญ่ เรียกว่าหลงสองชั้น

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้ว่า การที่เราวางสมมติ ก็เพราะเราต้องการผลตามกฎธรรมชาติ เพราะฉะนั้น จึงมีเหตุผล คุณต้องปฏิบัติตามกฎสมมติให้จริงจัง

อย่างพระนี้อยู่กับวินัย ซึ่งเป็นสมมติทั้งสิ้น พระเองทั้งตัว ก็เป็นพระโดยสมมติ คือเป็นพระขึ้นมาโดยมติร่วมกัน ตั้งต้นแต่การตกลงยอมรับของที่ประชุมสงฆ์ เมื่อเข้าสู่การอุปสมบท ก็เป็นพระภิกษุขึ้นมาโดยเรายอมรับกัน

เมื่อเป็นพระภิกษุแล้ว กฎแห่งวินัยก็บัญญัติว่า ถ้าภิกษุทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการล่วงละเมิด เป็นอาบัติ คือเป็นความผิดนั้นๆ ล้วนแต่สมมติที่ต้องเอาจริงทั้งนั้น

สมมติก็จัดวางโดยบัญญัติ บัญญัติก็ตั้งอยู่บนสมมติ เมื่อยอมรับร่วมกัน บัญญัติก็อยู่ได้ ต่างจากการกระทำตามความจริงของธรรมชาติ ซึ่งไม่ขึ้นต่อสมมติ มติร่วมกันของมนุษย์ไม่เกี่ยวกฎของธรรมชาติไม่เข้าใครออกใคร เป็นของมันอย่างนั้น คือกฎ

ธรรมชาติ เป็นไปตามสภาวะ

พระพุทธเจ้าเวลาตรัสถึงธรรมคือความจริงของธรรมชาติ พระองค์จะตรัสว่า “แสดงธรรม” แต่ถ้าพูดถึงวินัย คือการจัดตั้งวางระบบในสังคมมนุษย์ที่เป็นสมมติ จะเรียกว่า “บัญญัติวินัย” เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาจึงมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน คือ

๑. ธรรม คือความจริงของธรรมชาติ ความเป็นจริงที่มีตามสภาวะของมัน ใครจะเป็นอย่างไร ไม่เป็นอย่างไร ก็เป็นเรื่องของเขา ธรรมชาติไม่เกี่ยว ก็เป็นของมัน อย่างนั้น
๒. วินัย คือการที่รู้ความจริงของกฎธรรมชาติแล้ว และรู้ความมุ่งหมายของมนุษย์ว่าเราต้องการผลอย่างไรแล้ว ก็จึงจัดตั้งวางระบบขึ้นมาให้สอดคล้องตามกฎธรรมชาติ ที่จะให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากธรรมอย่างเต็มที่ ก็เกิดเป็นวินัย เป็นระบบการจัดตั้ง ซึ่งเป็นเรื่องบัญญัติทั้งหมด และตั้งอยู่บนสมมติ คือการยอมรับร่วมกัน ถ้าไม่ยอมรับก็เหลว

**ถาม** ทำไมในชีวิตความเป็นจริงนี้ เรียกว่าร้อยละ ๙๙ ในชีวิตมนุษย์นี้สมมติทั้งนั้นเลยนะครับ มนุษย์กำหนดขึ้นมา

**พระธรรมปิฎก** อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมอารยธรรมขึ้นมา เป็นโลกมนุษย์ซ้อนอยู่บนโลกธรรมชาติ โลกมนุษย์คือสังคมเป็นเรื่องของสมมติทั้งนั้น หรือพูดง่าย ๆ ว่า สังคมเป็นเรื่องของสมมติ ขณะที่ธรรมชาติเป็นเรื่องของสภาวะ

ถ้าเข้าถึงความจริงแล้วสมมติก็ไม่เป็นไร ก็คือความฉลาดของมนุษย์อย่างที่ว่าไปแล้ว อย่างชื่อเราก็ตอบสมมติ ถ้าคนอื่นเขาไม่ยอมรับ เขาไม่เรียกตาม กิติ หรือมีกฎหมายบัญญัติว่าต้องแจ้งให้ได้รับอนุมัติจากราชการแต่ชื่อที่เราเรียกตัวเอานั้นราชการไม่ยอมรับ กิติ ก็เหลวหมดใช้ใหม่ เพราะมันไม่มีจริง แต่เกิดจากความฉลาดของมนุษย์ ที่เก่งในสมมติ

เมื่อจะให้ผลจริงเราก็ต้องทำให้ถูกต้องตามสมมติ คือตามที่ตกลงยอมรับกันนั้น โดยรู้ความจริง รู้เหตุ รู้ผล เรียกว่าทำตามมันอย่างรู้เท่าทัน และไม่หลงติดมัน

ศัพท์ของพระท่านเก่งนักในเรื่องสมมติ คือเรื่องของวินัย ซึ่งกำหนดว่า พระอยู่ร่วมกันจะต้องมีการจัดระบบความเป็นอยู่ เช่นเรื่องอาหาร ปัจจัยสี่ ต่างๆ พระมีจีวร ท่านบอกว่าให้มีชุดเดียว ๓ ผืนประจำตัว ถ้ามีอีกชุดหนึ่งท่านเรียกว่า อติเรก เป็นส่วนเกิน จะเก็บไว้ได้เพียงในเวลาจำกัด เกินกว่านั้นมีความผิด

ที่นี่ มีผ้ามีจีวรมาสู่วัดมาก คนถวายมาก จะทำอย่างไร วินัยคือกฎของระบบจัดตั้ง ก็กำหนดหรือตราไว้ว่า ให้พระภิกษุทั้งหลายประชุมกัน “สมมติ” คือเลือกตั้งพระองค์หนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่เก็บจีวร โดยอาจจะมียोगมีโรงเก็บ แล้วก็สมมติ คือเลือกตั้งภิกษุอีกองค์หนึ่งเป็นผู้แจก

พระที่ทำหน้าที่เก็บจีวรเรียกว่า “จีวรนิทหะ” พระที่ทำหน้าที่แจกจีวรเรียกว่า “จีวรภาชกะ” ๒ องค์ทำคนละหน้าที่ องค์ที่เก็บจะแจกไม่ได้ องค์ที่แจกก็ไม่ได้เป็นผู้เก็บ อย่างนี้เป็นต้น เป็นเรื่องสมมติที่ต้องเอาจริงทั้งนั้น



**ถาม** เหมือนอย่างพวกนักธุรกิจ ที่มีอำนาจสั่งจ่ายก็เขียนเช็คไม่ได้ มีการคานอำนาจกัน

**พระธรรมปิฎก** ท่านกำหนดด้วยว่า พระที่จะตั้งขึ้นมาให้ทำหน้าที่เหล่านี้ ต้องมีคุณสมบัติหลักเหมือนกัน ๔ ประการ คือ

๑. ไม่มีฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก หรือชอบ
๒. ไม่มีโทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบ หรือชัง
๓. ไม่มีโมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา ไม่รู้เรื่อง
๔. ไม่มีภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาด หรือกลัว

นอกจากไม่มีอคติแล้วก็ต้องมีคุณสมบัติเหมาะกับหน้าที่นั้นๆ โดยเข้าที่ประชุม พระภิกษุองค์หนึ่งก็เสนอว่า พระองค์นี้มีคุณสมบัติเหมาะจะทำหน้าที่นี้ ที่ประชุมก็พิจารณาว่าจะเอาใหม่ ถ้าเขาก็ตกลงสวดประกาศ เรียกว่า “สมมติ” พระภิกษุรูปนั้นก็ได้รับสมมติ คือมติร่วมกัน ให้เป็นผู้ทำหน้าที่แจกจีวรเป็นต้น นี้สมมติทั้งนั้น คือเป็นไปตามมติร่วมกัน

แต่ในภาษาไทยเรานำคำว่าสมมติมาใช้ในความหมายว่า ดึงต่าง คนละความหมาย เลยไม่รู้เรื่องกัน

เวลาผูกสีมาวัด คือกำหนดเขตชุมชนนุมนสงฆ์ ท่านก็เรียกว่าสมมติทั้งนั้น สมมติก็คือมติร่วมกัน ก็คำเดียวกันหรือคำเดิมของ “เลือกตั้ง” นั่นเอง คือเป็นไปโดยมติร่วมกัน หมายความว่า เรายอมรับร่วมกันว่าให้คุณคนนี้ ไปทำหน้าที่นี้ หรือให้ใช้วัตถุสถานที่ เป็นต้นี้ ตามมติที่ได้ตกลงกันนี้

พระองค์ไหนจะมาทำหน้าที่อะไร จะใช้อาคารนี้ทำกิจการอะไร เป็นเรื่องสมมติทั้งนั้น และก็เป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติกันอย่างจริงจังทั้งนั้น แต่เวลานี้มันคลาดเคลื่อนไปหมด

ขออย่าว่าสมมติเป็นเรื่องสำคัญที่แสดงความฉลาดของมนุษย์ ความสามารถของมนุษย์อยู่ที่ว่าตั้งสมมติได้บัญญัติขึ้นจากสมมติได้ แต่ต้องฉลาดอีกขั้นให้ตลอดสาย คือโยงไปถึงความจริงของธรรมชาติได้ด้วย

พอโยงด้วยปัญญาถึงความจริงของธรรมชาติได้แล้ว ก็ปฏิบัติได้ประโยชน์จริงด้วย ตัวเองก็ไม่ติดหลงในสมมตินั้นด้วย

## ฉลาดตั้งสมมติได้ ทำไมจะมาติดตายอยู่แค่สมมติ

**ถาม** ทุกวันนี้มนุษย์ก็หลงแต่เรื่องสมมติทั้งนั้นเลยหรือครับ ?

**พระธรรมปิฎก** ที่ว่าหลงแต่เรื่องสมมติ ก็คือติดจมุ่นวายกันอยู่แค่สมมติ ไม่มองลึกลงไปให้ถึงความจริงของธรรมชาติ หมายความว่าแปลกแยกจากความจริงของธรรมชาติ ๒ ชั้น คือ

๑. หลงสมมติโยงไม่ถึงกฎธรรมชาติที่เป็นฐานของสมมตินั้น เพราะ
๒. แยกแยกจากความจริงของกฎธรรมชาติ

เมื่อหยั่งไม่ถึงโยงไม้ติด ก็เกิดความแปลกแยกขึ้น เมื่อแปลกแยกก็เกิดผลร้าย ก็ทำเกินเลย มันก็ไม่พอดี เพราะเมื่อไม่มีความรู้ ก็ทำพอดีไม่ได้ เดียวนี้เต็มไปหมดนะเรื่องหลงสมมตินี้

ถ้ารู้ความจริง เราจะรู้เหตุผลว่า ที่เราสมมตินี้ เพื่ออะไร เพราะอะไร สมมติขึ้นเพื่ออะไร ที่จริงก็เพื่อจะบัญญัตินี้ละ บัญญัติตามสมมติ โดยมีสมมติรองรับ แล้วสมมติเองก็มีความจริงของกฎธรรมชาติเป็นฐานให้อีกชั้นหนึ่ง

อย่างวิชาการเดี๋ยวนี้ที่ว่าแยกส่วนก็เพราะอย่างนี้ อย่างเช่น เรื่องคน

สังคมศาสตร์ก็ศึกษามนุษย์ในฐานะบุคคล บุคคลก็คือคนที่เป็นส่วนร่วมหรือเป็นสมาชิกในสังคม

วิทยาศาสตร์ก็ศึกษามนุษย์ในฐานะเป็นธรรมชาติ คือในฐานะที่เป็นชีวิต แต่ศึกษาเฉพาะด้านกาย

แล้วพวกไหนมาศึกษามนุษย์ด้านใจ ก็บอกว่าไม่มี ธรรมชาติเป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์จะศึกษา แต่จิตใจเป็นเรื่องที่ศึกษาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ไม่ได้ การศึกษาด้านจิตใจก็เลยคว้างอยู่

ครั้นจะเอามนุษยศาสตร์ก็ศึกษามนุษย์ด้านคุณค่าอย่างเดียว ก็เลยทิ้งความจริงของชีวิตในด้านนามธรรมไว้ ไม่มีใครยุ่งด้วย

ส่วนจิตวิทยาก็มองว่าจิตใจเป็นเรื่องนามธรรม เราจะศึกษาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ต้องเอาเฉพาะที่พิสูจน์ทดลองได้ด้วย ประสาทสัมผัส ๕ จิตวิทยาบางยุคเลยไปเป็นพฤติกรรมศาสตร์ ด้านจิตใจแท้ๆ ที่เป็นนามธรรมจริงๆ ก็ทิ้งอีก

รวมความว่า ศาสตร์ทั้งหลายในปัจจุบัน ศึกษาเรื่องมนุษย์ หรือคนนี่

๑. แต่ละศาสตร์ก็ศึกษาคนเพียงด้านหนึ่งด้านเดียวแยกๆ กันไป เป็นส่วนๆ เล็กๆ เช่นสังคมศาสตร์ก็ศึกษา มนุษย์ในฐานะบุคคลอย่างที่ว่าแล้ว
๒. รวมทุกศาสตร์ก็ศึกษาไม่ครบทั้งคน ทั้งช่องว่างไว้

**ถามแทรก** หมายความว่าหนักไปข้างสมมติ ด้านสมมตินี้เต็มๆ แต่ด้านสภาวะยังครึ่งๆ กลางๆ แล้วยกแยกกันไป สมมติกับสภาวะ ต่อไม่ถึงกัน ถ้าอย่างนั้น จะต่อสมมติให้ถึงสภาวะอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ถ้ามองเป็นกลางๆ โดยไม่ถือว่าเป็นศาสตร์ไหน ทั้งนั้น เรียกว่าง่าย ๆ ว่า มองตามธรรม คือตามธรรมชาติของธรรมชาติ นี่แหละ เมื่อเรามองคนคนหนึ่ง มันก็จะมี ๒ ด้านทันที คือ

๑. ด้านหนึ่ง **คนเป็นชีวิต** ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ชีวิตก็เป็น กาย ใจ ที่เป็นธรรมชาติอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติ มีการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องกินอาหาร ต้องมีระบบการย่อยเป็นต้น นี่คือนั่นที่เป็นชีวิต แล้วพร้อมกันนั้น
๒. อีกด้านหนึ่ง **คนเป็นบุคคล** คือ แต่ละคนเป็นสมาชิกของสังคมหรือลึกลงไปคือเป็นตัวตนที่อยู่ในความยึดถือ ซึ่งออกมาสู่การตกลงยอมรับกันของสังคม Tunis สื่อสารเป็นต้น ว่าเป็นคนนั้น คนนี้ ชื่อนั้น ชื่อนี้

จะเห็นว่าเวลานี้ เรามองคนในฐานะบุคคล มากกว่ามอง ในฐานะชีวิต และเราก็มุ่งแต่ในแง่ของบุคคลที่อยู่ในสังคมนี้ โดยไม่มองไปถึงความจริงของชีวิตที่เป็นธรรมชาติด้วย

ขอให้ดูเถิด แม้แต่ความต้องการในตัวคนแต่ละคน ก็มีความต้องการของบุคคล กับความต้องการของชีวิต ซึ่งถ้าไม่รู้จัก โยงก็อาจจะแปลกแยกและขัดแย้งกัน

ความต้องการของบุคคล กับ ความต้องการของชีวิตนี้ จะเห็นได้ว่าคนยุคนี้แปลกแยกกันมากในตัวเอง คือในตัวคนเดียวนี้ แหละแปลกแยกระหว่าง ๒ อย่างนี้ และเกิดผลร้ายทุกชั้นตอน ตั้งแต่ผลร้ายแก่ตัวเอง และเมื่อเข้าไปในสังคม ก็ทำให้สังคมยุ่งอีก

ขอยกตัวอย่าง เช่นในเรื่องอาหาร ระหว่างบุคคลกับชีวิต คนก็อาจจะมีความต้องการไม่เหมือนกัน บอกแล้วว่าคนเราเป็นชีวิต พร้อมกันกับที่เป็นบุคคล

ในด้านที่เป็นบุคคล เขาอาจจะต้องกินอาหารเพื่อสนองความต้องการตามค่านิยมของสังคม เพื่อจะได้โก้ เพื่อแสดงฐานะว่าฉันนี่เป็นผู้มีเงินมีทองเป็นเศรษฐี กินที่หนึ่งตั้ง ๕,๐๐๐ บาท หรือ ๑๐,๐๐๐ บาท ฯลฯ ถ้ากินอาหารเพื่อสนองความต้องการของบุคคล จะไม่มีที่สิ้นสุด กินเท่าไรก็ไม่พอ อาจจะกินมื้อละหมื่น ละแสน

อีกด้านหนึ่ง คือความต้องการของชีวิต ถ้ามว่า คนในฐานะที่เป็นชีวิตนั้นต้องการอาหารเพื่ออะไร ตอบว่าเพื่อบำรุงหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพดี

ความต้องการอาหารในคนเดียวกันอาจต่างกัน ๒ ด้าน  
 อย่างนี้ และปรากฏว่ามนุษย์ยุคปัจจุบันส่วนมากไปติดอยู่กับ  
 ความต้องการด้านบุคคลโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของชีวิตเลย  
 เขาจึงกินอาหารเสียเงินเป็นหมื่นเป็นแสน ที่เป็นการทำลายชีวิต  
 กินแล้วสิ้นเปลืองมากมาย แต่แทนที่จะสนองความต้องการของชีวิต  
 กลับทำให้ชีวิตเสียหาย ทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพ กลับยิ่งแย่ง  
 นี้คือตัวอย่างความขัดแย้งและแปลกแยกของมนุษย์จากความจริง  
 ของธรรมชาติ

ว่าที่จริง โดยพื้นฐานและโดยเนื้อแท้ คนเป็นชีวิตก่อน คน  
 จะกินอาหารก็ต้องสนองความต้องการของชีวิตให้ได้ก่อน นี่เป็น  
 มาตรฐาน แล้วจากนั้นจะสนองความต้องการของบุคคลอย่างไรก็  
 ว่ากันอีกชั้นหนึ่ง แล้วเราก็จะกินอาหารกันอย่างฉลาดโดยรู้จัก  
 ขอบเขตมากขึ้น เพราะการกินเพื่อสนองความต้องการของชีวิตที่  
 เป็นธรรมชาตินั้นจะชัดเจน

ถ้ากินเพื่อสุขภาพร่างกายแข็งแรง มันจะบอกขอบเขตได้  
 ทันทีว่าควรจะกินอาหารปริมาณเท่านี้ และควรจะกินอาหาร  
 ประเภทนั้นประเภทนี้ ร่างกายจึงจะแข็งแรงมีสุขภาพดี ถ้ากิน  
 อาหารเพื่อสนองความต้องการของชีวิตที่เป็นธรรมชาตินี้ชัด และ  
 เป็นการกินอย่างฉลาดหรือกินด้วยปัญญาที่รู้ความจริงพื้นฐาน  
 ท่านถือว่าเป็นการศึกษาพื้นฐาน จึงสอนให้ฝึกตนในเรื่องนี้ก่อน

**ถามแทรก** *หมายความว่า ต้องให้การศึกษาที่ให้คนต่อสมมติกับ  
 สภาวะได้ และฝึกกันมาตั้งแต่การกินอยู่*

**พระธรรมปิฎก** เป็นการศึกษาพื้นฐานอย่างที่ว่า ต้องฝึกกันตั้งแต่เด็ก ในบ้าน ในครอบครัว เป็นเรื่องธรรมดาของการศึกษาที่ไม่แปลกแยกจากธรรมชาติ โยงสังคมนมนุษย์ไว้กับธรรมชาติได้ตลอดเวลา ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นสิกขา คือ การศึกษาขั้นศีล

ประเพณีไทยสมัยก่อนถือปฏิบัติกันมาตามหลักธรรมวินัยว่า ใครจะบวชพระ ต้องฝึกขั้นต้นโดยให้รู้จักกินด้วยปัญญา เพื่อสนองความต้องการของชีวิตนี้ก่อน คือเมื่อจะฉันอาหารต้องพิจารณาว่า ที่เรากินนี้กินเพื่ออะไร

“**ปฏิสงขา โยนิโส ปัญฺทปาทํ ปฏิเสวามิ**” เรารับประทานอาหารนี้ มิใช่มุ่งเพื่อเล่น เพื่อสนุกสนาน เอาสวຍโงงเงงกล้งแก้งหรือโก้เก๋อะไร แต่ที่แท้เพื่อยังชีวิตให้ดำเนินไป เพื่อสุขภาพ เพื่อเกื้อหนุนแก่ชีวิตที่ดีงาม เพื่อไม่เกิดข้อเสียหายต่างๆ เพื่ออยู่ผาสุก

การกินเพื่อสนองความต้องการของชีวิตตามมาตรฐานนี้จะเกิดความพอดี มันจะบอกว่ากินแค่ไหนพอดี แต่ถ้าเรากินเพื่อสนองความต้องการของบุคคล จะไม่จบเลย

๑. ไม่มีขอบเขต

๒. ทำลายตัวเอง เสียคุณภาพของชีวิต ไม่สนองความต้องการของชีวิต แถมยังบั่นทอนชีวิตด้วย

นอกจากสิ้นเปลืองเงินทองของตนเองแล้ว เมื่อขาดปัญญาหลงไปตามกระแสค่านิยม ก็กินทั้งกินขว่าง กินล้างกินผลาญ มีผลร้ายขยายต่อไป คือ

๓. เบียดเบียนมนุษย์อื่น เสียหายต่อสังคม และ

๔. ทำลายธรรมชาติแวดล้อม ก่อมลภาวะเกิดขยะมากมาย

เพราะฉะนั้น จึงเสียหายหมดทั้งกระบวนการ

จะเห็นได้ว่า แม้แต่ในตัวคนเดียวนี้ ก็ยังเริ่มด้วยความแปลกแยก แสดงว่ามนุษย์ปัจจุบันนี้ ไม่เข้าใจตัวเอง ไม่เข้าใจความเป็นมนุษย์เลย และเมื่อปฏิบัติต่อตัวเองไม่ถูก เมื่อออกไปในสังคมก็ยุ่ง

เพราะฉะนั้นการศึกษาตั้งแต่ในครอบครัวต้องเริ่มที่การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ให้ดูเป็นฟังเป็น ฯลฯ และการเสพบริโภคปัจจัยสี่ สิ่งของเครื่องใช้เทคโนโลยี ให้รู้จักเสพบริโภคด้วยปัญญา นี่คือการฝึกขั้นต้นที่ท่านเรียกว่า “ศีล” ทั้งนั้น เป็นขั้นวินัย

แต่ในการศึกษาปัจจุบันไม่ค่อยมี เรามัวแต่ไปดูว่าจะเล่าเรียนวิชาอะไรเป็นข้อมูลอัดไว้ แทนที่จะฝึกให้ชีวิตดีงาม ให้รู้จักดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ที่แท้นั้นการศึกษาต้องเริ่มด้วยการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เรียกว่าให้รู้จักดำเนินชีวิต หรือดำเนินชีวิตเป็น ไซ้ใหม่

“ดำเนินชีวิตเป็น” เป็นอย่างไร ? เริ่มต้นก็ต้องรู้จักกินอยู่ให้ถูกต้อง และรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้นในทางพุทธศาสนาจึงไม่ต้องมีอะไรมาก ก็ว่าไปตามความจริงของธรรมชาติ เริ่มด้วยรู้ความจริงนั้นแล้ว ก็มาจัดตั้งวางระบบความเป็นอยู่ของชีวิตและสังคม ให้มนุษย์สัมพันธ์กับชีวิตสังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างไร เพื่อจะให้สอดคล้องที่จะได้ประโยชน์จากกฎของธรรมชาติ ก็เท่านั้นเอง



เพราะฉะนั้นท่านก็สอนให้ฝึก ดูให้เป็น ฟังให้เป็น เราใช้ตา ดูเพื่ออะไร เวลาดูควรจะได้ประโยชน์ ได้ปัญญา และได้คติที่จะมาใช้ประโยชน์ มาแก้ปัญหาคีวิต แก้ปัญหาสังคม ทำสิ่งต่างๆ ได้ผล ไม่ใช่แค่ดูเพลินๆ สนุกสนานแล้วก็จบ

คนเดี๋ยวนี้จำนวนมากดูอย่างไม่มี ความมุ่งหมายที่เป็นปัญญาเลย ดูทีวี ดูอะไรก็สนุกๆ ไปเท่านั้นเอง การดูฟังเพื่อสนุก และดูเพลินๆ หรือบันเทิงนั้น ควรจะเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นส่วนประกอบหรือส่วนเสริม แต่เดี๋ยวนี้มันกลายเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องหลักของสังคมไปเลย แถมเลยเถิดไปเป็นลุ่มหลงมัวเมาเชิดชูเอาเป็นแก่นสารของชีวิต

## วิกฤติทำปัญญาไทย

ชาติไทยจะฟื้นได้

ต้องให้การศึกษาที่สร้างวัฒนธรรมทางปัญญา

**ถาม** ที่พระคุณเจ้าพูดว่า “สังคมไทยกำลังขาดวัฒนธรรมทางปัญญา” ในความเห็นของผม ผมคิดมานานแล้วว่ายังรู้สึกเด็กขาดวัฒนธรรมทางการสร้างปัญญา สังคมไทยยังขาดวัฒนธรรมการแสวงหาความจริง

**พระธรรมปิฎก** ขาดตั้งแต่ความไม่รู้เลย

**ถาม** ขาดความไม่รู้ ในประวัติศาสตร์ไทยนี้ คนไทยไม่แสวงหาความจริง ไม่สนใจความจริง ไม่เคารพความจริง เพราะฉะนั้นถ้าเพื่อชาติ ๒ อย่างเหล่านี้ มันก็สร้างปัญญาอะไรไม่ได้ มันก็สร้างความโง่เขลาขึ้นมาเรื่อยๆ

ทีนี้ถ้าเผื่อจะดูว่าเราเป็นประเทศที่มีอิสรภาพมาเกือบ ๘๐๐ ปี มันน่าจะมีอะไรดี แล้วก็รู้ว่าในประวัติศาสตร์ไทยจะไม่มีคนที่ไปนั่งคิด นั่งสร้าง เด็กไทยที่เรียนมาในโรงเรียน ก็เรียนแต่เรื่อง

กษัตริย์ที่เก่ง วีรบุรุษ วีรสตรี ที่อยู่ในสงคราม แต่ไม่เคยเรียนรู้ว่า เมืองไทยเรานี้ เมื่อ ๕๐ เมื่อ ๒๐๐ ปี มีนักคิด นักทำ เมื่อเราไม่ สร้างวัฒนธรรมยกย่องคนที่เป็นนักคิด นักทำ นักแสวงหาความจริง ซึ่งความจริงแล้วก็ไม่ต้องเป็นความจริงที่เราเห็นด้วยเสมอไป เด็กก็ จะไม่เกิดความกระเสือกกระสนที่อยากจะหาความจริงด้วยตัวเอง เพราะฉะนั้นเราจึงได้กลายเป็นเหยื่อของข่าวสาร เพราะแม้แต่ข่าว สารเราก็ไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่า ข่าวสารคืออีกอย่าง ข้อมูลคือ อีกอย่าง แล้วคนไทยก็สับสนว่า ข่าวสารคือข้อมูล เพราะฉะนั้นสิ่ง เหล่านี้มันไม่ได้สร้างปัญญาอะไรเลย

แล้วที่กระผมยังไม่เข้าใจจนถึงบัดนี้ว่า เมื่อเด็กเกิดมา เด็ก ก็เหมือนๆ กัน ... ทั้งหมดก็กลับไปอยู่ที่ระบบการศึกษา เพราะไม่ ว่าจะเป็นหลักสูตร หนังสือเรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอบรมสั่ง สอน มันผิดแนวมาตลอด

**พระธรรมปิฎก** การศึกษาที่แท้จริงเริ่มต้นที่บ้าน ใน ครอบครัวเริ่มต้นที่พ่อแม่ หลักธรรมกับบอกอยู่แล้วว่า “พรหมมาตาปิตาโร ปุพฺพพจจริยาติ วุจฺจเร” ว่ามารดาบิดาเป็นพรหมของลูก เป็นบูรพาจารย์ คืออาจารย์คนแรก ทางพระถือเอา พ่อแม่เป็น อาจารย์คนแรก เป็นผู้สอนและจัดสรรสภาพเอื้อเกื้อหนุนต่อการที่ เด็กจะได้เรียนรู้

การเลี้ยงของพ่อแม่คู่กับการเรียนของเด็ก ต้องไปด้วยกัน เพราะว่ามันมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก สัตว์อื่นมันอยู่ได้ด้วย สัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่ มันฝึกมันเรียนรู้ชนิดเดียวมันก็อยู่ได้

แต่มนุษย์นี้ทุกอย่าง ตั้งแต่ นั่ง นอน ขับถ่าย กินอาหาร เดิน พูด ต้องฝึกหมด

ในการฝึกก็ต้องเรียนรู้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่มนุษย์จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ต้องได้มาจากการเรียนรู้ จากการฝึกฝน หลักการจึงบอกว่ามนุษย์จะเก่ง จะดี ก็อยู่ที่การฝึกฝน หรือว่า *มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการศึกษา ไม่ใช่จะประเสริฐขึ้นมาได้เฉยๆ*

การศึกษานั้นเริ่มต้นตั้งแต่คนเริ่มมีชีวิต เพราะฉะนั้นจึงต้องให้เด็กได้เรียนรู้ ได้ฝึก ได้หัด ได้พัฒนาตัวเองอย่างดี การพัฒนาของเด็กก็ต้องดู ๔ ด้าน แม้แต่จะดูสังคม ก็เช่นเดียวกัน เราต้องดูมนุษย์ว่าพัฒนาแค่ไหน โดยมองที่

๑. *ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ* ดูว่าสัมพันธ์ถูกต้องไหม เช่นดูพฤติกรรมในการเสพบริโภคว่า กินเป็นไหม ใช้ตา หู จมูก ลิ้น รับรู้เป็นไหม มีการศึกษา มีท่าทีแห่งปัญญาหรือเปล่า ได้ประโยชน์ไหม
๒. *ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์* ดูว่ามีความสัมพันธ์ทางสังคมได้ดีไหม มีพฤติกรรมที่เกื้อหนุน ช่วยเหลือ เกื้อกูล หรือเบียดเบียน
๓. *ด้านจิตใจ* ดูว่ามีคุณธรรม มีความดี มีความเข้มแข็ง มีสมรรถภาพ มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีความรับผิดชอบ มีวินัย และดูความสุข ความสดชื่นเบิกบาน ผ่องใสของจิตใจ สภาพจิตใจดีน่าพอใจไหม
๔. *ด้านปัญญา* ดูความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลาย ความรู้ เหตุรู้ผล ตลอดจนการเข้าใจความจริงของธรรมชาติ

รู้เท่าทันโลกและชีวิต รู้จักคิดแก้ปัญหาและปฏิบัติ  
จัดการเรื่องราวทั้งหลายแค่ไหน

แม้แต่การวัดผล ๔ ด้านนี้ เราก็ไม่ได้เอามาใช้กับมนุษย์ใน  
สังคมของเรา พุดรวมๆ ก็คือ เราไม่ได้วัดผลว่าการพัฒนาสังคม  
ของเราในขั้นเนื้อหาสาระคือคุณภาพของคนเป็นอย่างไร และ  
แม้แต่เมื่อจะเอาใจใส่ขึ้นมา ก็จะทำให้ความสำคัญไปถึงแค่ด้านจิตใจ  
แต่ด้านสำคัญคือ **ปัญญา** ยังหย่อนมาก

**ถามแทรก** เอ ที่มองเห็นอยู่ ก็หย่อนทั้งนั้น หย่อนทุกด้าน ทำไม  
ท่านว่าหย่อนด้านปัญญา ?

**พระธรรมปิฎก** ที่ให้เรียนวิชากันมากๆ นั้น ไม่ใช่ปัญญาจริง  
หรอก เป็นการจดจำข้อมูลเสียแยะมาก อย่างนั้นทางพระไม่เรียก  
ว่าปัญญา (ท่านเรียกว่า “สุตะ”) เอามาปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย เอา  
มาจัดการกับชีวิตของตัวเองให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของตัวเอง  
ไม่ได้ ดำเนินชีวิตที่ดีไม่ได้

การศึกษาอยู่ที่นี้ คือต้องวัดผลตามหลักที่เรียกว่า “ภาวนา  
๔” ที่พูดไปเมื่อกี้ ให้เด็กเรียนรู้ โดยมีการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ  
และปัญญา เริ่มตั้งแต่การกินอยู่ การบริโภค เสพปัจจัยสี่ สิ่งของ  
เครื่องใช้ เทคโนโลยี

จะใช้อะไร เช่นจะใช้คอมพิวเตอร์ จะดูทีวี ก็ต้องถามตัวเอง  
ได้ว่า เราดูทีวีเพื่ออะไร ตรงนี้แหละการฝึกปัญญาเริ่มทันที พร้อม  
ไปด้วยกันกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ทุกด้าน

เด็ก ป.๔ มาวัด พระถามว่า “หนูดูทีวีวันละกี่ชั่วโมง” เด็กบอกว่า “ดูเยอะ จำไม่ได้แล้วเท่าไร ถ้าวันเสาร์-อาทิตย์ ก็ดูทั้งวัน วันธรรมดา ก็ดูน้อยหน่อย”

ถามว่า “หนูดูทีวีเพื่อเสพก็เปอร์เซ็นต์เพื่อศึกษาก็เปอร์เซ็นต์” เด็กไม่เคยเจอคำถามแบบนี้ แต่เด็กก็หัวไว เดี่ยวแกก็ตอบได้ว่า “หนูดูเพื่อเสพ ๙๙% ดูเพื่อศึกษาแทบไม่มีเลย” นี่แหละเด็กไทย

ถามต่อไปว่า “อ้าว หนูดูเพื่อเสพ ๙๙% ดูเพื่อศึกษาแทบไม่มีเลยอย่างนี้ ถูกต้องไหม” ให้เขาคิดเอง เราไม่ไปตัดสิน เด็กก็บอกว่า “ไม่ถูกหรอก”

“อ้าว ไม่ถูกแล้วต้องทำอะไร” เด็กก็บอกว่า “ต้องแก้ไข”

จึงถามว่า “แล้วหนูจะทำอย่างไร” เด็กก็ว่า “เอา “๕๐/๕๐” คือ เสพ ๕๐ ศึกษา ๕๐

พระก็บอกว่า ไม่ต้องถึงขนาดนั้นหรอก เห็นใจเด็ก เพราะสมัยนี้ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างในทางไม่ดี “หนูไม่ต้องตั้งไว้มากอย่างนั้นหรอก เราเริ่มต้น ค่อยเป็นค่อยไปก็ได้ ลองคิดให้ดี เอาเสพไว้มากก่อนก็ได้ จาก ๙๙% ลดลงมาเท่าไรดี”

ในที่สุดเด็กก็ตกลงว่า “ดูเพื่อเสพ ๗๐% ดูเพื่อศึกษา ๓๐%”

บอกว่า “เอาละใช้ได้ แล้วค่อยเดินหน้ากันต่อไป”

ในสังคมไทยเราเป็นอย่างนี้ใช่ไหม อาตมาไปบ้านนอกต่างจังหวัด ช่างวัด วันเสาร์ ได้ยินเสียง เฮ เฮ ถามว่า “เฮอะไร” เขาบอกว่า “มวยตู้” ว่านั่นคือใช้ทีวีเล่นการพนันดูทีวีเพื่อเสพเท่านั้น ดูเพื่อศึกษาแทบไม่มีเลย

แค่นี้เราก็ไม่ไหวแล้ว เริ่มตั้งแต่การศึกษาในบ้านว่าจะฝึกเด็กอย่างไร ก็ไม่คิดกัน ถ้าไม่ถึงกับปล่อยปละละเลยเด็ก จะแสดงความรักทะนุถนอมเอาใจใส่ ก็คิดกันอยู่แค่จะบำรุงบำเรอเด็กด้านวัตถุอย่างไร เอาแค่ความรู้สึก ไปไม่ถึงปัญญา

การเลี้ยงลูกจะต้องช่วยเด็กให้มีการเรียนรู้ มีการฝึกฝนด้านพฤติกรรม ที่ไปด้วยกันกับจิตใจดีและมีปัญญานำ ตั้งแต่ในการใช้วัตถุ การเสพปัจจัยสี่ การกินอาหาร ใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ให้เด็กรู้จักเป็นอยู่ด้วยปัญญา และมีความมั่นใจด้วยปัญญา ให้เขาสามารถเอาความจริงของชีวิตขึ้นตั้งเป็นหลัก และเอาส่วนที่เป็นเรื่องค่านิยมในสังคมมาเป็นรอง

ถ้าเราเอาการรู้เหตุผลตามความจริงในธรรมชาติมาเป็นอันดับหนึ่งได้ เช่นนุ่งห่มเพื่อกันหนาวร้อนเป็นอันดับหนึ่ง แต่งตัวเพื่อสวยงามเป็นอันดับสอง โดยรู้จักพิจารณาว่า เราใช้เสื้อผ้าเพื่ออะไร เมื่อได้เหตุผลที่แท้จริง ซึ่งเป็นความต้องการของชีวิตแล้ว ก็มีพื้นฐาน ส่วนจะสนองต่อความต้องการของบุคคลที่อยู่ในสังคมเท่าใด ก็อยู่ที่ว่าเรายังอยู่ในกระแสแค่นี้

ถ้าเราแข็งแรง เราก็ลดอิทธิพลของค่านิยมในสังคมลงไป และมาอยู่กับความจริงของธรรมชาติมากขึ้นคนก็จะมีพัฒนาได้ คือรู้จักอยู่ด้วยปัญญามากขึ้น และมีความมั่นใจที่จะเป็นอิสระมากขึ้น เมื่อมีปัญญาในการกินอยู่มากขึ้น ก็คือมีการศึกษามากขึ้น

โดยเฉพาะก็คือการใช้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่คือแหล่งของการศึกษาคนเราพอเกิดมาก็มีความไม่รู้หรือยังไม่รู้เมื่อมาเจออะไร ยังไม่รู้ว่าคืออะไร คืออะไร สิ่งนั้นๆ จะมีผลดี หรือผลเสียแก่ตน

และเราจะทำอะรกับมัน เมื่อไม่รู้ก็ติดตัน ความไม่รู้ เรียกว่า “อวิชา” ติดขัดคับข้องเรียกว่า “ทุกข์”

เมื่อไม่รู้ก็ติดขัดคับข้องเกิดทุกข์ขึ้นมาทำอย่างไรจะพ้นทุกข์ ก็ต้องมีปัญญา พอรู้ว่ามันคืออะไร มันเป็นอย่างไร จะทำอะไร กับมัน ก็โล่ง ตัว “วิมุติ” หลุดพ้น คืออิสรภาพก็มา พอหลุดพ้น ก็หมดปัญหา หายทุกข์

## คน “เก่ง-ดี-มีความสุข” เสร็จมาจากบ้าน

**ถามแทรก** ที่ว่าการศีกษาเริ่มต้นที่บ้าน มารดาบิดาเป็นพระพรหมของลูกนั้น ก็มานี้ถึงหลักพรหมวิหาร คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่คนไทยพูดกันบ่อยๆ ว่าเป็นคุณธรรมของพ่อแม่ แต่ก็ไม่ค่อยขัดกันสักที อยากรจะขอคำอธิบายสั้นๆ แค่สรุปเท่านั้น ?

**พระธรรมปิฎก** ก็พูดแบบทบทวน ถือว่ารู้กันอยู่แล้ว เอาเฉพาะจุดเน้น คือ พ่อแม่เป็นพระพรหม ผู้สร้างชีวิตของลูก หรือสร้างโลก สร้างสังคมโดยให้ชีวิตแก่ลูกและอภิบาลให้ลูกมีชีวิตที่ดีงามมีความสุข ทำให้เขาไปเป็นส่วนร่วมรวมกันสร้างสรรคเป็นสังคมที่มีสันติสุข

ลูกจะเป็นอย่างที่ว่านั้นได้ พ่อแม่ต้องปฏิบัติต่อลูกโดยมีคุณธรรม ๔ อย่าง คือ

ก) ภาวะจิตใจ ด้านความรู้สึก (ที่ดีงาม)

๑. ยามลูกอยู่เป็นปกติ พ่อแม่มีความรัก ตั้งใจเลี้ยงดูให้



เขาเป็นสุข เรียกว่า เมตตา

๒. ยามลูกเดือดร้อนมีทุกข์ เช่น เจ็บไข้ พ่อแม่พลอยหวั่นใจ สงสาร หาทางแก้ปัญหามอบัดทุกข์นั้น เรียกว่า กรุณา

๓. ยามลูกสุขสำเร็จก้าวหน้าในความดี พ่อแม่พลอยยินดี ชื่นชมสนับสนุน เรียกว่า มุทิตา

ข) ภาวะจิตใจ ด้านที่อยู่ด้วยความรู้ หรือปัญญา

๔. ยามลูกอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิต พ่อแม่วาง ใจเรียบสงบเป็นกลาง ดูแลให้โอกาสที่เขาจะฝึกหัดพัฒนาตนเพื่อ รับผิดชอบตัวเองให้อยู่ได้และเจริญงอกงามไปด้วยดี ท่ามกลาง ความจริงของโลกและชีวิตที่ไม่เข้าใครออกใคร แต่ดำเนินไปตาม กฎแห่งธรรม เรียกว่า อุเบกขา

ทั้ง ๔ ข้อนี้ พ่อแม่ต้องปฏิบัติให้ครบ และให้แต่ละข้อถูก ต้องตามสถานการณ์ โดยเฉพาะด้านความรู้สึก กับด้านความรู้ ต้องให้พอดีสมดุลกัน

เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ลูกจะเจริญงอกงามพร้อมทุกด้าน ทั้ง เก่ง-ดี-มีความสุข คือ

ด้านหนึ่ง เขาจะอยู่ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข เป็น คนอ่อนโยน นุ่มนวล มีเมตตาไมตรี รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ชอบ ช่วยเหลือเกื้อกูล พร้อมจะมีชีวิตที่ดี ร่วมในสังคมที่ดี

อีกด้านหนึ่ง เขาจะเข้มแข็ง มีความสามารถ รับผิดชอบ ชีวิตของตนเองได้ดี และเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ มีความเป็นธรรม รักษาหลักการกฎกติกา ช่วยดำรงสังคม หรือเป็นหลักให้แก่ สังคมได้

ตรงข้าม ถ้าพ่อแม่ปฏิบัติไม่ครบ ใช้ ๔ ข้อไม่ถูกกับสถานการณ์ โดยเฉพาะเสียดุลระหว่าง ๒ ด้าน คือ ด้านความรู้สึกกับด้านความรู้ ลูกจะเติบโตขึ้นอย่างพร่องแพ่ง ไม่สมบูรณ์

ถ้าเอาแต่ด้านความรู้สึกที่ดี เช่น เมตตา กรุณา รักทะนุถนอม หรือโอบอ้อมเกินไป ลูกจะอ่อนแอ ไม่รู้จักโต รับผิดชอบตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพา หรือแม่กระทั่งเอาแต่เรียกร้อง

ถ้าหย่อนด้านความรู้สึกเยื่อใยอันดี เฉยเมย หรือเอาแต่กฎ กติกา อุเบกขาเกินไป เด็กจะแข็งกระด้าง หรือถึงกับเหี้ยมเกรียม ไม่เอาใคร

(ตามธรรมชาติ โดยสัญชาตญาณ พ่อแม่ย่อมรักลูกมาก ซึ่งเห็นได้ชัดไม่เฉพาะในหมู่มนุษย์ แม้แต่ในสัตว์ทั้งหลายอื่นทั่วไป อย่างลูกช้าง ลูกวัว ยิ่งในสังคมที่เน้นคุณธรรมในครอบครัวมาก อย่างสังคมไทย คุณธรรมเช่นเมตตาก็ยิ่งเด่นขึ้นมา แต่ในสังคมปัจจุบันที่เจริญด้วยอุตสาหกรรม ชีวิตคนบีบรัด และห่างเหิน แปรกแยกจากธรรมชาติ คุณธรรมที่ผูกพันพื้นฐานโดยธรรมชาติก็ ลางเลือนลง เวลานี้จึงมีปรากฏการณ์ที่ตรงข้าม เกิดมีพ่อแม่ที่ทอดทิ้งทารุณโหดร้ายต่อลูก เป็นต้น เป็นปัญหาซับซ้อนขึ้นอีก ซึ่งยังไม่พิจารณาในที่นี้)

**ถามแทรก** ที่ว่าให้ด้านรู้สึกกับด้านรู้ ทั้งสองด้านนี้ดุลกัน ด้านรู้ ว่าอยู่ที่อุเบกขา ยังเห็นไม่ค่อยชัด ?

**พระธรรมปิฎก** อุเบกขา คือภาวะหรือท่าทีของจิตใจ ที่ให้โอกาสแก่ปัญญาของพ่อแม่ที่จะมองเห็นรู้เข้าใจและปฏิบัติต่อลูกได้ถูกต้อง

ตามความเป็นจริง และให้โอกาสแก่ลูกที่เขาจะได้ฝึกหัดพัฒนาตัวเองให้ทำอะไรๆ เป็นและรับผิดชอบของตัวเองได้ดี

เรื่องความสมดุลระหว่าง ๒ ด้านนี้สำคัญมาก ตามปกติพ่อแม่รักลูกมาก โดยเฉพาะในสังคมไทยจะค่อนข้างเอาอกเอาใจคอยตามโอ้อ่างมาก เรียกว่าหนักไปข้างเมตตา จึงต้องมีข้อ ๔ คือ อุเบกขามาดุล

อย่างที่พูดแล้วว่า คนนั้นมี ๒ ด้าน คือ ด้านที่เป็นบุคคลอยู่ในสังคม กับด้านที่เป็นชีวิตอยู่ในธรรมชาติ

ด้านที่เป็นบุคคลอยู่ในสังคมคือในหมู่มนุษย์ด้วยกัน คนช่วยเหลือกันได้ พ่อแม่จึงปฏิบัติต่อลูกด้วยความรักใคร่เอาใจใส่ ทำให้แก่เขาหรือทำแทนเขา ด้วยคุณธรรมด้านความรู้สึกที่ดี ๓ ข้อแรก คือ เมตตา กรุณา มุทิตา

แต่ด้านที่เป็นชีวิตอยู่ในธรรมชาติ ชีวิตของแต่ละคนต้องเป็นไปตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ ที่ไม่เข้าใครออกใคร คนทำให้หรือทำแทนกันไม่ได้ นอกจากช่วยให้เขาช่วยตัวเองให้ได้ พ่อแม่จึงต้องใช้คุณธรรมแห่งการวางใจด้วยความรู้ คือ อุเบกขา ที่เป็นข้อสุดท้าย

คุณธรรมด้านความรู้สึกต่อกัน ก้าวเข้าไปแทรกแซงในตัวชีวิตของลูกที่เป็นธรรมชาติไม่ได้ ชีวิตเป็นของตัวเองเขาเอง กินอาหารเข้าไปแล้ว พ่อแม่ย่อยอาหารแทนลูกไม่ได้ หายใจแทนลูกไม่ได้ รู้สึกสุข-ทุกข์แทนลูกไม่ได้ รู้เข้าใจมีปัญญาแทนลูกไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อลูกเติบโตออกไปดำเนินชีวิตของตัวเองอยู่ในโลกในสังคม พ่อแม่ตามไปช่วยเหลือทำให้และทำแทนไม่ได้ นี่คือด้านที่ลูกจะต้อง

รับผิดชอบชีวิตของตัวเอง

ในด้านนี้ พ่อแม่จะเลี้ยงหรือช่วยลูกได้ โดยไม่อยู่แค่ความรู้สึกหรือช่วยเหลือแบบทำให้ทำแทนโดยตรง แต่ใช้ความรู้สึกรักเป็นต้นนั้น เป็นบันไดก้าวไปสู่ปฏิบัติการด้วยท่าที่แห่งความรู้เข้าใจ คือแทนที่จะทำให้หรือทำแทน ก็ช่วยจัดสรรโอกาสและเครื่องเอื้ออำนวยให้เขาหัดทำได้หรือให้เขาทำเป็นด้วยตัวเขาเอง เรียกว่า ดูให้เขาทำ ซึ่งจะช่วยให้เขารับผิดชอบตัวเองได้ มีการพัฒนาในตัวเองอย่างแท้จริง

*การดูให้เขาทำ* โดยเป็นที่ปรึกษา ไม่ทำให้ ไม่ทำแทน แต่ให้เขาฝึกหัดทำเองเป็นต้นนี้ เรียกว่า อุเบกขา

ถึงตอนนี้ ถ้าพ่อแม่เอาแต่เมตตา ลูกอาจจะอบอุ่น แต่อ่อนแอ และพ่อแม่ก็เอนเอียง คือมองเห็นลูกและปฏิบัติต่อลูกไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เมตตา กลายเป็น มีเมตตา และอาจถึงกับเป็นผู้ขัดขวางการพัฒนาของลูกเสียเอง โดยไม่รู้ตัวหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์

อุเบกขา คือการวางจิตเรียบสงบ คอยดูและเฝ้าดูลูกด้วยใจเป็นกลาง ซึ่งจะทำให้มองเห็นลูกตามที่เขาเป็นจริง เข้าใจเขาจริง นอกจากเห็นตัวเขาตามเป็นจริงแล้ว ก็เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเขากับพี่น้องกับคนอื่น ๆ ตลอดจนชีวิตของเขาท่ามกลางความเป็นไปของโลกและภายใต้กฎธรรมชาติตามเป็นจริงด้วย

เมื่อมองเห็นเข้าใจลูกตามเป็นจริง ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมตามที่ เป็นจริงแล้ว การเลี้ยงดูลูกก็มาถึงขั้นสมบูรณ์ตามเป็นจริงด้วย คือการวางแผนและจัดสรรกระบวนการเกื้อหนุนให้ลูกฝึกหัด

พัฒนาศึกษาด้วยการเรียนรู้ ลงมือทำ และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมให้เขาทำได้ ทำเป็น รับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ดี และช่วยเป็นหลักให้แก่คนอื่นได้ เพื่อเจริญก้าวหน้าองงามสู่ความสมบูรณ์ต่อไป ทั้งปีกล้ำขาแข้ง และโอบอ้อมอารี

พูดไปชักจะยืดยาว ขอหยุดไว้แค่นี้ แต่ขอเติมทำยนิตหนึ่งว่า ถึงแม้ถ้าพ่อแม่เลี้ยงลูกบกพร่องเสียดูลไป แต่ถ้าเด็กมีโยนิโสมนสิการ ก็แก้ไขจุดอ่อนหรือข้อเสียนั้นๆ ได้

**ถาม** พอพูดถึงเรื่องการศึกษา ท่านอาจารย์จะเอ่ยถึงคำ ๒ คำ คือ ๑. “โยนิโสมนสิการ” ๒. “ปรโตโมสะ” สองอย่างนี้เป็นเงื่อนไขของการศึกษาหรือครับ ?

**พระธรรมปิฎก** เป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นตัวนำเข้าสู่การศึกษาได้แก่

๑. “ปรโตโมสะ” คือแหล่งความรู้จากผู้อื่น เสี่ยงจากผู้อื่น เช่น คำแนะนำ คำสั่งสอน คำบอกเล่า จากพ่อแม่ เป็นต้น เรียกว่า “ปัจจัยภายนอก” เป็นแหล่งใหญ่ของการเรียนรู้ มนุษย์ปุถุชนอาศัยปรโตโมสะนี้เป็นแหล่งการศึกษาสำคัญที่สุด
๒. “โยนิโสมนสิการ” คือความรู้จักคิด หรือคิดเองเป็น เรียกว่า “ปัจจัยภายใน” ข้อนี้สำคัญอย่างยิ่ง ถ้ามี “โยนิโสมนสิการ” มนุษย์จะพึ่งตนเองได้ แต่ถ้าอาศัย “ปรโตโมสะ” ก็ยังต้องพึ่งผู้อื่น

สำหรับมนุษย์ปุถุชน เรายอมรับว่า คนเกิดมาที่จะมี “โยนิโสมนสิการ” ภายในนั้นน้อย ก็จึงต้องอาศัย “ปรโตโมสะ”

ที่เป็นกัลยาณมิตร เพราะปรโตโมสะที่ไม่ดีก็มี ปรโตโมสะที่เป็นกัลยาณมิตรนั้น ทั้งมีดีและหวังดี ก็มาช่วยแนะนำ มาช่วยจัดสภาพเพื่อการศึกษาล่าเรียนฝึกตนของคน

ถ้า“ปรโตโมสะ” ที่เป็นกัลยาณมิตรนั้นมีปัญญา มีความรู้ ความเข้าใจ เช่น ถ้าพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตร ก็จะทำให้ลูกได้เรียนรู้ ได้ฝึกตนอย่างดี ฝึกให้เด็กรู้จักคิด ให้เด็กมี “โยนิโสมนสิการ”

คำว่า “โยนิโสมนสิการ” ก็คือ หนึ่ง การที่มองอะไรก็มองหาความจริง เข้ากับที่ท่านว่า...

**ถาม** อย่างคำสมัยใหม่ที่ท่านว่า “vision” หรือเปล่าครับ ?

**พระธรรมปิฎก** ยังๆ อันนั้นเป็นขั้นต่อไปที่เรียกว่า “ปฏิสัมภทา” แต่โยนิโสมนสิการนี้แหละนำไปสู่ vision คือ โยนิโสมนสิการนั้น เป็นขั้นมอง ขั้นดู ขั้นสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลาย และคิดพิจารณาได้ถูกต้อง โดยมองเป็น ดูเป็น คิดเป็น “โยนิโสมนสิการ” นี้มีมาก แต่โดยสรุป มี ๒ คือ

๑. มองหาความจริงให้ได้ หรือมองให้เห็นความจริง

๒. มองหาประโยชน์ให้ได้ หรือมองให้เห็นประโยชน์

ไม่ว่าจะพบเห็นเจออะไร หนึ่ง มองหาความรู้ได้ทั้งนั้น และสอง ไม่ว่าอะไร จะดีหรือร้าย มองหาประโยชน์ได้ทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น คนที่มี “โยนิโสมนสิการ” จึงไม่กลัวสถานการณ์ใดๆ จะดี หรือร้าย มีแต่ได้ทั้งหมด ได้ทุกอย่างทุกที่ทุกกรณีไป ใครจะมาด่า มาว่า มาอะไรต่ออะไร ได้หมด คือ ต้องหัด ต้องฝึกตนไว้ว่า จะต้องไม่มองอะไรอยู่แค่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ

แต่มองให้ได้ความรู้ ได้ความจริง และต้องหาประโยชน์ให้ได้จากทุกสิ่งทีประสพ และในทุกสถานการณ์ นี่คือนี่สิ่งทีเรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งมีหลักทั่วไป คือ

ก. พบเห็นอะไร ไม่มองตามความชอบใจ หรือไม่ชอบใจ

ข. ๑. มองให้เห็นความจริง มองหาความจริงด้วยการรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจัยสืบค้นเป็นต้นเช่นถามว่าคืออะไร เป็นอย่างไร เป็นเพราะอะไร มีส่วนดีแค่ไหน มีส่วนเสียแค่ไหน

๒. มองให้เห็นประโยชน์ ไม่ว่าจะพบเห็นอะไรก็ต้องมองเอามาใช้ประโยชน์ให้ได้ แม้แต่อย่างน้อยให้ทำจิตใจของเราให้ดี คนมองสิ่งเดียวกัน พอเห็นใบไม้แห้ง ถ้ามองไม่ดี จิตใจก็ห่อเหี่ยว แต่ถ้ามองเป็น เห็นแล้วก็ได้คติ ได้ปัญญา รู้จักโลกตามความเป็นจริง แล้วใจก็สดชื่นผ่องใสได้ เพราะฉะนั้นไม่มีทางเสียเลย

**ถ้ามีการศึกษา คนจะไม่อยู่แค่รู้สึกและเสพ  
แต่จะก้าวสู่การสร้างสรรค์และแสวงปัญญา**

**ถาม** จะปฏิบัติตนอย่างไรที่จะทำให้เกิดสภาวะที่ค่อยเป็นค่อยไปให้เกิดสภาวะที่ว่า โยนิโสมนสิการ เพราะว่าคนโดยทั่วไปไปติดสมมติเสียแล้ว จนเกิดกลายเป็นอัตตาขึ้นมา ทีแยกว่านั่นเราจะกลับไปสู่กฎของธรรมชาติ มันก็เหมือนมีช่องว่างอยู่ตรงกลาง แล้ว

เราจะค่อยๆ เข้าก้าวไปสู่ตัวเองในชีวิต เข้าไปสู่ธรรมชาติตามเดิม  
อุปายที่จะเดินไปสู่คืออะไร ?

**พระธรรมปิฎก** คือ หนึ่ง เราก็ยอมรับความจริงว่าเรานี้ได้  
ลง ร่องมาตั้งนานแล้ว เราเคยชินกับแนวคิด วิธีคิด และการมองสิ่ง  
ทั้งหลายอย่างที่เป็นอยู่นี้มาตั้ง ๒๐-๓๐-๔๐ ปี จะมาแก้ไขวันเดียว  
คงไม่เสร็จหรอก จะได้ไม่ท้อใจ

สอง ก็ต้องเริ่มแก้ไขอย่างค่อยเป็นค่อยไป คือ มีกัลยาณมิตร  
ถ้าจะให้ดีก็สร้างกลุ่มสร้างชุมชนสิ่งแวดล้อม ให้เอื้อและเกื้อหนุนที่  
จะพากันหันมามองสิ่งต่างๆ ไปทางการศึกษา อย่างที่พระพุทธเจ้า  
ทรงตั้งชุมชนที่เรียกว่าสงฆ์ขึ้นทำไม ก็เพื่อให้บรรยาภาคและปัจจัย  
แวดล้อมมาช่วย อันนี้ก็จะมาหนุนกัน

แต่ตัวเองต้องตั้งเป้าหมายไว้ ตั้งใจไว้ให้เกิดกำลังใจ ว่าเรา  
จะมองสิ่งทั้งหลายอย่างนี้ คือ มองหาความจริง อย่างหนึ่ง มองให้  
เห็นประโยชน์ อย่างหนึ่ง ไม่ใช่มองแค่ชอบใจ ไม่ชอบใจ อันนี้ก็คือ  
การศึกษาเริ่มต้น

เรื่องสมมตินั้นไม่ต้องกลัวมันหรอก เพียงแค่รู้ทันและ  
ปฏิบัติต่อมันให้ถูก นำมาใช้ให้เป็น เริ่มด้วยอย่าติดตันอยู่แค่นั้น  
เมื่อมองสมมติก็โยงต่อไปให้ถึงสภาวะได้ ระบบความสัมพันธ์เกิด  
ขึ้น พอครบวงจร ก็หมดปัญหา เรียกว่ามองเห็นทั่วตลอด เป็น  
โยนิโสมนสิการอย่างหนึ่ง

“โยนิโสมนสิการ” ก็เริ่มจากการใช้ตา หู อย่างที่ว่าเมื่อก็  
ขอย้อนไปหน่อยว่า พอมนุษย์เกิดมา เรายังไม่มีความรู้ พอเราเจอ



อะไรที่ไม่รู้ เราก็ติดขัดคับข้อง ก็เกิดทุกข์ นี่ก็คือ “อวิชา” นำมาสู่ “ทุกข์”

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องพัฒนาความรู้ คือ “ปัญญา” ให้เป็นวิชา ซึ่งในระดับทั่วไปเรียกว่า “ปัญญา” พอรู้ขึ้น เราก็ใช้โยนิโสมนสิการไปเรื่อยๆ แต่ละขั้นก็จะมี “วิมุตติ” แปลว่า ความหลุดพ้น เป็นอิสระ อิสระภาพก็มาจากรู้ พอรู้ก็หลุด ถ้าไม่รู้ก็ติด พอรู้ก็หลุด เช่นรู้ว่า จะต้องทำอะไร ก็โล่งไปที

เราจะรู้ได้อย่างไร การที่จะรู้ได้นี้ ธรรมชาติเหมือนกับให้เรา มาครึ่งหนึ่งแล้ว คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้เราใช้มันสื่อสารสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม เข้ามารวมศูนย์ที่ใจ ตอนนี่แหละการที่จะพัฒนาตัวเอง ก็อยู่ที่ว่าคุณจะใช้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่เป็นเครื่องมือ นั้น ไปสัมพันธ์กับโลกอย่างไร แล้วคุณจึงจะได้ปัญญา

ตา หู จมูก ลิ้น กาย นั้นมันทำหน้าที่ ๒ อย่างพร้อมกัน คือ

๑. มันทำหน้าที่รู้สึก คือ พอเห็นอะไรถูกตา หรือไม่ถูกตา สวยงาม น่าเกลียด อะไรต่างๆ ก็รู้สึกสบาย ไม่สบาย สุข หรือทุกข์

๒. ทำหน้าที่รู้ว่านั่นคืออะไร เป็นอย่างไร เขียว แดง ขาว เหลือง ยาว กว้าง กลม เหลี่ยม เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น รู้ว่าอันไหนสัมพันธ์กับอันไหน อย่างไร

สองด้านนี้มันทำหน้าที่อยู่ด้วยกัน แต่เราจะต้องเน้นหน้าที่ ที่ ๒ ที่รู้ว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร รู้ว่าเขียว แดง เป็นต้น เราก็จะได้ ข้อมูล ได้ข่าวสาร ได้ความรู้เข้ามา

ถ้าเราอยู่กับความรู้สึกอย่างเดียว เราจะตัน แต่ความรู้สึกไม่ใช่ไม่มีประโยชน์ มันทำให้เราเริ่มต้นได้ เพราะยังไม่ทันจะรู้ความรู้สึกจะมาช่วยเราก่อน เช่นพอรู้สึกว่าจะไม่สบายตา เราก็หลบไว้ก่อน พอเจออะไรที่รู้สึกร้อน เราก็รู้สึกว่ามันเป็นอันตราย เราก็จะหนี แต่เราจะอยู่แค่ความรู้สึกไม่ได้ เพราะว่าสิ่งทั้งหลายอาจจะไม่เป็นจริงอย่างที่รู้สึก มิใช่จะมีคุณค่าเป็นประโยชน์หรือไม่ อย่างไรเพียงด้วยรู้สึก แต่ความรู้สึกเป็นจุดเริ่มต้นให้เราหาความรู้ต่อไปได้

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์จะต้องไม่ไปติดอยู่แค่ความรู้สึก พอกระบวนการรับรู้ด้านรู้สึกมาบีบรู้สึกสบายก็เกิดปฏิกิริยาชอบใจ รู้สึกไม่สบาย ก็ไม่ชอบใจ ทีนี้พอรู้สึกสบาย ชอบใจ ได้สิ่งชอบใจ เป็นสุข ได้สิ่งไม่ชอบใจ เจอสิ่งไม่ชอบใจ เป็นทุกข์ ต่อจากนั้นก็ เป็นกระบวนการหาสิ่งชอบ และหนีสิ่งไม่ชอบ คือกระบวนการหาสุขหนีทุกข์ ตอนนีก็วนเวียน เจอสิ่งชอบก็สุข เจอสิ่งไม่ชอบก็ทุกข์ จมวนอยู่นี้แหละ

เราจะทำอย่างไร วิธีที่ถูกก็คือ ให้ด้านที่หนึ่งมาเป็นปัจจัย เอื้อแก่ด้านที่สอง คือให้ด้านรู้สึกมาหนุนด้านรู้ คืออย่าติดอยู่แค่รู้สึก แต่ใช้ความรู้สึกเป็นจุดเริ่มที่จะก้าวไปสู่การรู้ เราก็มองสิ่งทั้งหลายแบบเรียนรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นการก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง

**ถามแทรก** รู้สึกกับรู้ เสพกับศึกษา อยู่ใกล้กัน แค่ทางแยกนิดเดียว ถ้าพลาดก็สูญเสียมาก ทั้งชีวิตและสังคม จุดแยกนี้สำคัญมาก  
**พระธรรมปิฎก** จุดสำคัญอยู่ที่ว่า มันเริ่มต้นและแยกกันที่ตา หู

จุมูก เป็นต้น ของง่าย ๆ นี้เอง ที่ต้องทำให้เป็น การปฏิบัติต่อ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่จะก้าวหน้าไปสู่การศึกษานั้น ตอนนี่ก็ขัด คือ ถ้าเอาแค่รู้สึก ก็อยู่แค่ชอบใจ ไม่ชอบใจ วนเวียนอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ ไม่ชอบใจ และสุขทุกข์อยู่แค่นั้น

แต่เมื่อเรามองในแง่ที่จะรู้ พอเห็นอะไรก็ตาม ไม่ว่าจะชอบ ก็ตาม ไม่ชอบก็ตาม ก็ได้เรียนรู้หมด พอเรารู้เราก็ได้ประโยชน์ เราก็เกิดความอยากรู้ พออยากรู้ เราได้ความรู้ เราก็ได้ความสุข ตอนนี้นั้นจะมีความสุขขึ้นมาใหม่อีกอย่างหนึ่ง

ตอนแรกคนอยู่กับความรู้สึก ก็สุขจากเสพ หมายความว่า เจอสิ่งที่รู้สึกสบายก็ชอบใจ ได้เสพก็สุข แต่เจอสิ่งที่รู้สึกไม่สบาย ขัดใจก็เป็นทุกข์ ความสุขและความทุกข์ก็ขึ้นต่อด้านเสพ แต่พอเราเริ่มเรียนรู้ เราได้ประโยชน์มองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ เราเกิดความอยากรู้ขึ้นมา พอได้สนองความใฝ่รู้ เราก็มีความสุขจากการได้เรียนรู้ คือจากการได้สนองความต้องการที่จะรู้

ตอนนี้มนุษย์เริ่มก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง เพราะการเรียนรู้ไม่ขึ้นต่อความชอบใจ หรือไม่ชอบใจ สิ่งชอบใจก็ได้เรียนรู้ สิ่งไม่ชอบใจก็ได้เรียนรู้ เพราะฉะนั้น สิ่งชอบเราก็ชอบ สิ่งไม่ชอบเราก็ชอบ เราก็จึงสามารถชอบแม้แต่สิ่งที่ไม่ชอบ เพราะเราได้เรียนรู้จากมัน

จากนั้นก็พัฒนาต่อไปอีก คือเรารู้ว่า สิ่งที่ไม่ชอบ เรามักได้เรียนรู้มากกว่า เราก็เลยชกจะชอบสิ่งที่ไม่ชอบมากขึ้น ก็ยิ่งมีความสุขมากขึ้นอีก จนกระทั่งมีความสุขได้ทุกสถานการณ์

โดยนัยนี้คนจะพัฒนาเป็นขั้นๆ และหลุดพ้นเป็นขั้นๆ ไป

มนุษย์ที่ไม่พัฒนา ก็อยู่แค่ความรู้สึกเรื่อยไป ความสุขและความทุกข์ของเขา ก็อยู่กับเซพ และชอบใจไม่ชอบใจ วนเวียนอยู่แค่นี้ แต่พอเรียนรู้ คราวนี้ละก้าวไปอีกขั้น สบายเลย พอเด็กเกิดคำว่า ความใฝ่รู้ อยากรู้ เราก็บอกได้เลยว่า “นี่รุ่งอรุณมาแล้ว” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “*ความอยากรู้-อยากทำ เป็นรุ่งอรุณของการศึกษา*”

ความอยากรู้ จะมากับอยากทำให้มันดี คนที่รู้ พอเห็นอะไรก็จะแยกออกได้ระหว่างสิ่งและส่วนที่ดีสมบูรณ์ กับส่วนหรือสิ่งที่ยังไม่ดีมีความบกพร่อง อะไรบกพร่องก็อยากทำให้มันดีให้มันสมบูรณ์ ความอยากรู้และอยากทำให้มันดีนี้เรียกว่า “ฉันทะ” คือ ใฝ่รู้-ใฝ่ดี-ใฝ่ทำให้มันดี หรือ ใฝ่รู้-ใฝ่สร้างสรรค์

พอฉันทะเกิดขึ้น ท่านก็บอกว่า “รุ่งอรุณของการศึกษามาแล้ว” เป็น “*แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม*” เหมือนยามที่อาทิตย์จะอุทัย เมื่อมีแสงเงินแสงทองขึ้นมาแล้ว ชีวิตที่ดีก็จะก้าวหน้าองงามต่อไป

เมื่อฉันทะ คือความใฝ่รู้ เกิดขึ้น การศึกษาก็เริ่มต้นที่การใช้ตา หู เพื่อการเรียนรู้ คราวนี้ก็ไม่ติดกับการใช้ตา หูเพื่อเซพ

เวลานี้สังคมของเราเป็นบริโภคนิยมแบบเต็มขั้นหรือเอียงสุดก็ใช้ตา หู เพื่อเซพเท่านั้น เด็กก็จะสุขจากสิ่งชอบ ทุกข์จากสิ่งไม่ชอบ หากความสุขจากการเรียนรู้ไม่เป็น มีแต่ความอยากเซพ ไม่มี ความอยากรู้-อยากทำ จึงไหลไปกับค่านิยมเซพบริโภค ทำไม่ได้ ผลิตไม่เป็น ไม่เป็นนักสร้างสรรค์

เพราะฉะนั้นจึงบอกว่า ต้องย้ำการศึกษาในบ้าน ให้เริ่มตั้งแต่การใช้ ตา หู ให้ใช้มันทำหน้าที่ที่สองให้มากขึ้น คือหน้าที่รับรู้ เรียนรู้ไม่ใช่อยู่แค่ความรู้สึกอย่างเดียวแล้วก็จมอยู่กับการเสพบริโภค ระหว่างนี้ก็สามารถปลูกเร้าในด้านโยนิโสมนสิการไปได้เรื่อยๆ โดยเฉพาะวิธีง่ายๆ คือให้หัดตั้งคำถาม หรือตอบคำถาม ว่า คืออะไร เป็นอย่างไร ประกอบด้วยอะไร เป็นมาอย่างไร เป็นเพราะอะไร ฯลฯ และเสนอทางเลือกในการคิด และแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะการแยกให้ชัด และโยงให้ถูก

ถ้าให้การศึกษาอย่างนี้ ก็เป็นการศึกษาตามธรรมชาติ แล้วผลก็เป็นไปตามธรรมชาติของมัน ธรรมบอกว่า เมื่อคุณสมบัติอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว คุณสมบัตินั้นจะตามมาเองเป็นธรรมดา ไม่ต้องไปเรียกร้อง เมื่อเราฝึกถูกทาง กระบวนการของเหตุปัจจัยก็เดินไปเอง ไม่ต้องมานั่งสอนกันว่า เธอต้องอย่างนี้ ต้องอย่างนั้น ไม่รู้จักจบ เด็กเดินหน้าเองไม่เป็นสักที

จริยธรรมแบบว่าต่อๆ ตามๆ กันไปอย่างพรวๆ มั่วๆ คลุมเครือแค่ติดปาก ที่ขอเรียกว่า จริยธรรมแบบรายการสินค้า คอยบอกว่า นี่เมตตา นี่กรุณา นี่สติ นี่ความเพียร นี่ขันติ นี่ความขยัน นี่ความอดทน ฯลฯ จะเอาอะไรบ้าง เอ้า! ทำรายการกันมาแล้วมาเลือกกัน มันไม่เป็นไปตามธรรมชาติ

ถ้าจริยธรรมเป็นไปตามธรรมชาติ มันจะเป็นกระบวนการที่พัฒนาในชีวิตของเราเอง ชีวิตเป็นของธรรมชาติอยู่แล้ว มันก็ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เมื่อเราปฏิบัติต่อมันถูกต้องตามกฎธรรมชาติ มันก็เป็นไปอย่างนั้นของมันเอง

## มุ่งสู่จุดหมาย - มั่นในหลักการ

**ถามแทรก** นึกถึงจุดหมายของธุรกิจยุคนี้ ที่ว่า “กำไรสูงสุด” ถึงจะไม่ใช้จุดหมายแท้ของมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ แต่ในแง่ได้ผลนี้ มันชัด ทำให้งานธุรกิจเข้มแข็ง และสำเร็จสูง บวกกับความโลภเข้าไป ก็มีพลังพุ่งสู่ความสำเร็จ จะทำอะไรให้ได้ผลก็ต้องมีจุดหมาย คนยุคนี้ ถ้าหากไม่เอาจุดหมายนี้ จะให้เขาเอาจุดหมายอะไร จุดหมายอย่างอื่นก็ไม่ชัด

**พระธรรมปิฎก** พลังพุ่ง แต่พุ่งไปทางทำลายเสียมาก ก็เลยสำเร็จอย่างที่เห็นๆ กันอยู่นี้แหละ มันเป็นความสำเร็จเพื่อตัวเอง แต่พาสังคมและธรรมชาติย่อยยับ ถ้าพูดแคบเข้ามา ก็คือพาให้พวกเดียวกันย่อยยับ แล้วตัวเองก็ไม่พิน ก็ย่อยยับวิกฤติไปด้วยกัน

ที่จริง ถ้ามองในแง่แข่งขัน ก็ต้องไม่มองแค่ตัวเอง ต้องมองการแข่งขันระหว่างประเทศ ระหว่างสังคม ถ้าจะกำไรสูงสุด ก็ต้องแข่งและมองเทียบกับต่างประเทศหรือต่างสังคม ไม่ใช่แข่งแค่จะเอาจากพวกเดียวกัน ได้แต่โลก ก็ยิ่งแพ้เขาเท่านั้นเอง ความโลภไม่พอหรอก ต้องมีปัญญาด้วย ปัญญาสำคัญกว่า

ถ้าปัญญาสูงจริง มองกว้างขวาง มันจะไม่ติดออยู่แค่ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่จะมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ที่โยงมาถึงผลประโยชน์ของตัวเองนั้น และในที่สุดจะมองเห็นว่ามนุษย์นี้จุดหมายที่แท้ จะต้องเพื่อชีวิต เพื่อสังคม และเพื่อทั้งโลก การมองเห็นจุดหมายจะมองได้แคไหนก็สัมพันธ์กับการพัฒนาของปัญญา

แต่จุดหมายนะสำคัญแน่ ถ้าจะทำอะไรให้สำเร็จก็ต้องมีจุดหมาย จุดหมายหรือจุดมุ่งก็คือที่มุ่งจะไป ถ้าไม่มีที่มุ่งจะไป ก็ไม่ไปไหน วนอยู่ที่เดิม จุดมุ่งจุดหมายทำให้มีพลังที่จะวิ่งแล่นไป และทำให้รู้ทิศทางที่จะไปชัดเจนด้วย จุดหมายจะกำหนดและตัดสิ้นความสำเร็จ

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าต้องมีจุดหมาย และต้องตั้งจุดหมายให้ถูก อย่าให้เป็นแค่จุดหมายของโลกะ หรือโทสะ แต่ให้เป็นจุดหมายของปัญญา ต้องไม่ลืมว่า เมื่อทำอะไรด้วยความโลภ จะต้องมีโมหะแทรกหรือแฝงอยู่ด้วยเสมอไป ทำให้มองสั้นเห็นแคบเป็นต้น

อย่างน้อยก็ให้มีปัญญาพอที่จะคุมความโลภนั้นไว้บ้าง เช่นว่า ถ้าเอากำไรสูงสุดให้แก่ตัวเองแล้ว จะเกิดผลเสียอะไรพ่วงมาบ้าง แก่ชีวิต แก่พวก แก่สังคม ตลอดถึงธรรมชาติก็ตาม อย่างน้อยก็มองเห็นความเป็นธรรม และความชอบธรรม

ตรงนี้ก็คือบอกว่า นอกจากมีจุดหมายแล้ว จะต้องมีการดำเนินการด้วย

**ถามแทรก** หมายความว่า จุดหมายต้องไม่ขัดกับหลักการ

**พระธรรมปิฎก** ถูกแล้ว สองอย่างนี้ต้องมาคู่กัน จุดหมายต้องตั้งอยู่บนหลักการที่ถูกต้อง และหลักการจะคุมจุดหมายไว้ไม่ให้พลาดไม่ให้เกิดผลเสียหาย

อย่างน้อยก็มีหลักการใหญ่ ที่ว่ายึดถือความถูกต้องชอบธรรม ความเป็นธรรม การไม่เบียดเบียน และประโยชน์สุขร่วมกัน จุดหมายที่ขัดต่อหลักการนี้ก็ไม่เอา

คนที่มุ่งมั่นทำเพื่อจุดหมายของมนุษย์ที่ว่าเป็นชีวิตดี-สังคมดี-โลกนี้น่าอยู่ หรือจะทำเพื่อจุดหมายของบุคคลที่ว่าจะเอากำไรสูงสุด ลึกลงไปก็อยู่ที่แนวคิดความเข้าใจหลักความเชื่อที่เขายึดถือ ซึ่งก็คือหลักการนั่นเอง

แต่ความเชื่อถือแนวคิดความเข้าใจที่ยึดถืออยู่ข้างใน บางทีก็ไม่ได้ชัดชัดเจน อาจจะไม่ยอมรับยังไม่ได้ว่าเป็นหลักการ ควรจะต้องดึงออกมากำหนดวางลงเป็นรูปธรรมให้ชัดเจน ถึงจะเรียกได้ว่าเป็นหลักการแท้จริง

คนที่ยึดถือแนวคิดความเชื่อที่สนองจุดหมายของบุคคล ซึ่งก็คือเห็นแก่ตัวนั้น ไม่นับว่าเป็นคนมีหลักการ เพราะเป็นเรื่องของสัญชาตญาณธรรมชาติ ไม่ใช่แนวคิดที่เกิดมาจากปัญญาอะไร เมื่อจะกำหนดวางเป็นหลักการออกมา เขาก็จะหยิบเอาหลักการที่คนทั่วไปยอมรับมาวางให้ดูงดงามสวยหรู โดยไม่ได้คิดจะปฏิบัติตามจริงจัง จุดหมายที่แท้ของตนก็ขัดกับหลักการที่วางไว้

หลักการสำคัญที่คนไทยควรยึดถือให้ได้ในยุคนี้ คือการถือประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์ของสังคมประเทศชาติเป็นใหญ่ แล้วตั้งจุดหมายขึ้นไปบนฐานของหลักการนี้ เพื่อสร้างสรรค์ประเทศชาติให้ฟื้นตัวขึ้นมาให้ได้ ถ้าอยู่กันอย่างไม่มีหลักการนี้ ก็จะมีแต่จุดหมายของบุคคล มีแต่ความขัดแย้ง สังคมก็อ่อนแออ่อนแอ

หลักการนอกจากเป็นฐานที่ตั้งของจุดหมายแล้ว ยังกำหนดด้วยว่าจะต้องทำอะไรๆ เพื่อให้ก้าวหน้าไปสู่จุดหมายนั้น เมื่อมีหลักการและชัดเจนในจุดหมายแล้ว ก็เอาวิธีการเข้ามาเชื่อม



เพื่อก้าวจากหลักการไปให้ถึงจุดหมาย ตอนนี้อยู่ที่ตลาดในวิธีการ มีกลยุทธ์ มียุทธวิธีอะไรต่างๆ ก็จะช่วยให้อ้าวไปสู่จุดหมายอย่างได้ผล แต่ต้องมีหลักการที่มั่นคงและจุดหมายที่แน่ชัดก่อน

ขนาดวางหลักการกันไว้งดงามอย่างดีแล้ว แต่ถ้าใจคนไม่ได้ศรัทธา ไม่มีฉันทะรักใคร่เอาใจอยู่กับหลักการนั้น แต่ใจจริงไปอยู่กับความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว สังคมก็ไปไม่ไหว กลายเป็นว่ามีจุดหมายที่ขีดไว้ กับจุดหมายที่ซ่อนแฝง

นี่แหละสังคมหรือบ้านเมืองจึงมักจะต้องอาศัยมีผู้นำ ที่มาช่วยประสานหลักการกับจุดหมายให้ไปด้วยกัน โดยให้คนมีศรัทธาแรงกล้าต่อหลักการ และมีใจมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย

**ถามแทรก** ผู้นำบางทีก็ได้ด้านหนึ่ง เสียอีกด้านหนึ่ง ที่จะได้ทั้งหลักการและจุดหมายหาไม่ใช่ง่าย

**พระธรรมปิฎก** เพราะเหตุนี้แหละจึงหาผู้นำที่แท้ค่อนข้างยาก หลักพุทธศาสนาสอนว่า ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ต้องมีจุดหมายและหลักการ เรียกว่า อุตตะกัมมัมะ หรืออรรถกัมมัธรรม ท่านวางอัตตะคือจุดหมายไว้เป็นข้อแรก เพราะผู้นำจะต้องมีจุดหมายที่ชัดเจนว่า สังคม ชุมชน หรือกลุ่มชน จะมุ่งไปไหน แล้วก็ให้จุดหมายนั้นวางอยู่บนหลักการที่ถูกต้องมั่นคง

มีแต่หลักการ ไม่ตั้งจุดหมายให้ชัด ก็ไม่ไปไหน วนอยู่กับหลักการนั้น เหมือนวัวพันหลัก

มีแต่จุดหมาย ไม่มีหลักการ แง่หนึ่งก็เหมือนคนที่บอกว่า จะขึ้นไปยอดเขา แต่ตัวไหนห้อยต้องแต่งอยู่ ไม่มีที่เหยียบยัน หรือ

มีฉะนั้น จุดหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างๆ ก็ไปคนละทิศ  
ละทาง เฉบียง ตรงบ้าง ซัดกัน ตีกันเอง

จุดหมายนั้นสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีจุดหมายชัดเจน ก็ไม่  
ชัดว่าจะนำสังคมประเทศชาติไปไหน หรือสังคมนั้นไม่รู้ตัวว่าจะพา  
กันไปในไหน และการมีจุดหมายที่ชัดเจนนั้น ทำให้คนมีใจรวมเป็น  
อันเดียวกันได้ เกิดพลังที่จะพุ่งมุ่งหน้าไป และทำให้มีทิศทาง

ถ้าขาดจุดหมาย หรือจุดหมายไม่ชัด หรือนี้อยู่แต่ในใจ  
ของผู้นำคนเดียว คนในสังคมไม่ได้ร่วมรู้ร่วมใจด้วย คนก็จะเคือง  
คว้าง หันไปคนละทิศละทาง นอกจากไม่มีพลังก้าวไปแล้ว ไม่ซำก็  
กระทบกระทั่งชนกันไปชนกันมา วุ่นกันอยู่นั้น ไม่ต้องไปไหน

- เพราะฉะนั้น ผู้นำจะต้องมีจุดหมายชัดเจน แน่วแน่ต่อจุด  
หมายนั้น ทั้งเป้าหมายเฉพาะหน้าและจุดหมายระยะยาว และชี้  
ให้สังคมเห็น มีความเข้าใจร่วมกัน และเฝ้าปรารภนาต่อจุดหมาย  
นั้นร่วมกัน เพื่อจะก้าวไปด้วยกันอย่างมุ่งมั่นแน่วแน่และมีพลัง

ความสำเร็จของผู้นำอยู่ที่มีจุดหมาย แต่ความสำเร็จนั้นจะ  
เป็นคุณหรือโทษย่อมขึ้นต่อหลักการ

ถ้าคนไทยส่วนใหญ่มั่นในหลักการที่ถือความถูกต้องและ  
ผลประโยชน์ของประเทศชาติสังคมเป็นใหญ่ ไม่หวั่นไหวไปด้วย  
ความเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว แล้วมีจุดหมายร่วมกันที่แน่ว  
แน่ชัดเจน ก็จะมีฟื้นฟูและสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติได้แน่นอน

ถ้าความมั่นในหลักการและความแน่วแน่ต่อจุดหมายนี้ ยัง  
ไม่มี ก็จะต้องให้มีผู้นำที่มากำหนดให้เห็นแบบอย่าง และรวมความ  
เข้าใจรวมใจรวมกำลังฟื้นฟูหลักการและชูจุดหมายนั้นขึ้นมาให้ได้

ถ้าคนไทยมัวเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว หลักการก็เรรวน จุดหมายก็สูงไม่ขึ้น ก็คงอยู่ได้แคในวังวนของความโลภและความฟอนพะตอไป ไม่ต้องหวังว่าจะฟื้นฟูชาติบ้านเมือง

## กรรมเก่า - กรรมใหม่

**ถามแทรก** ขอย้อนถามเรื่องกรรม ที่ท่านว่าหลักกรรมอย่างง่ายๆ ในเชิงปฏิบัติ เวลานี้ให้ใช้ ๒ อย่าง คือ ให้หวังผลจากการทำ ไม่ใช่หวังผลจากการดลบันดาลหรือโชคและลาภลอย และให้ยกย่องนับถือวัดตัดสินคนจากการกระทำของเขา ไม่ใช่วัดด้วยชาติชั้นวรรณะทรัพย์สินเงินทอง ถ้าปฏิบัติกันได้ตามนี้ คงจะพัฒนาสังคมไทยไปได้มาก

แต่ฟังแล้วก็อดคิดไม่ได้ว่า คนไทยได้ยินคำว่า“กรรม” คงหายากที่จะคิดไปในทางที่ท่านว่า ส่วนมากจะนึกไปถึงว่ากรรมจะตามมาให้เคราะห์ให้โทษอย่างไรพูดถึงกรรมก็จะนึกถึงเรื่องชาติก่อนหรืออะไรอย่างหนึ่งที่คอยตามจะลงโทษ หรือทำให้เราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อยากจะขอความกระจ่างสักหน่อย

**พระธรรมปิฎก** ได้พูดแล้วว่า กรรมก็เป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติ คือเป็นเรื่องความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของชีวิตมนุษย์ที่มีเจตนา มีการคิด การพูด และการกระทำ แสดงออก มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายแล้วก็เกิดผลต่อเนื่องกันไปในความสัมพันธ์นั้นถ้าพูดง่ายๆ สั้นๆ ก็จบเท่านั้นเอง

แต่เรื่องธรรมดาต่างๆ ของธรรมชาตินั้นแหละเป็นเรื่องใหญ่ ที่มนุษย์อยู่กับมันตลอดมา แต่ศึกษาไม่รู้จักจบ กรรมก็เป็นเรื่องใหญ่แบบนี้ เมื่อเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าไปจับจุดผิด แล้วไปติดในแง่ที่เป็นปุ้มเป็นปมปุ่ดออกมา ก็เลยพาหลงกันไป

อีกอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาที่สอนเรื่องของธรรมดาธรรมชาติดังนี้ คนที่จะนำไปใช้หรือปฏิบัติต้องหมั่นศึกษา คอยซักซ้อมทำความเข้าใจกันอยู่เรื่อยๆ ถ้าสอนต่อกันไปๆ นานเข้า ไม่ทบทวนตรวจสอบให้ดี สิ่งทีพูดที่สอนกันไปเป็นเรื่องกว้างขวางซับซ้อน ก็เหลือแค่อยู่ชนิดเดียว และบางทีก็จับแง่มุมไว้ผิดๆ พลาดๆ เพี้ยนไป เรื่องกรรมที่เข้าใจกันในหมู่ชาวบ้านก็เป็นทำนองนี้

- ที่ถามมานั้นถ้าพูดสั้นๆ ก็คือบอกว่า คนไทยมองกรรมในแง่กรรมเก่า คำว่า “กรรมเก่า” ก็บอกอยู่ในตัวมันเองแล้วว่า มันถูกจำกัดให้หดแคบเข้ามาเหลือเพียงส่วนหนึ่ง เพราะเติมคำว่า “เก่า” เข้าไป กรรมก็เหลือแคบเข้ามา ก็คือเป็นกรรมที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ไปๆ มาๆ ก็เลยอะไรๆ ก็แล้วแต่กรรม(เก่า)

เรื่องนี้เป็นปัญหาในหมู่ชาวพุทธ โดยเฉพาะในสังคมไทยมานานแล้ว อย่างน้อยที่มีหลักฐานก็ ๓๐๐ กว่าปีแล้ว แก่ไขกันมานาน (อาจจะไม่ได้แก้กันจริงจังด้วยการศึกษาที่ถูกต้อง) แต่จนถึงเวลานี้ ก็ยังเป็นอย่างนั้น อาตมาจะยกหลักฐานมาแล้วให้ฟัง แล้วลองพิจารณาดู

ในเมืองไทยแต่โบราณมีประเพณีพระราชปุจฉา ที่พระมหากษัตริย์ทรงถามปัญหาแก่คณะสงฆ์ในเรื่องราวต่างๆ ที่นี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) ก็มีพระราชปุจฉา

ตามที่บ้านทีกไว้ครั้งหนึ่งว่า

“มีพระราชโองการสั่งให้พระศรีศักรดี ถ้ามพระสงฆ์  
ทั้งปวงว่า มีคนผู้หนึ่งเข้าไปป่าแลพบช้างก็ดี เสือก็ดี แล  
ผู้นั้นก็ถือว่าแล้วแต่กรรม ถ้ากรรมมีช้างแลเสือก็จะทำร้าย  
ถ้าหากกรรมมิได้ช้างแลเสือก็จะมิได้ทำร้าย แลผู้นั้นก็จะ  
เข้าไปหาช้างแลเสือ ช้างแลเสือก็เบียดเบียนผู้นั้นถึงสิ้น  
ชีวิตร เมื่อกระนั้นจะว่ากรรมมี ถาหากกรรมมิได้

“สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขอถวายพระพร  
จำเริญพระราชศิริสวัสดิ์ สมเด็จพระมปิตรพระราชสมภาร  
พระองค์บรมธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ ว่าบุคคลผู้ใด  
แลถือว่าแล้วแต่กรรมกระทำแต่ก่อนสิ่งเดียนั้น แลหา  
วิจารณ์ปัญญา อันพิจารณาเห็นคุณแลโทษในชาตินี้มิได้  
แลผู้นั้นชื่อว่าบุพเพกตทิฏฐิอันวิปลาศ ดุจพระธรรม  
เทศนาอันสงฆ์ได้ถวายแล้วนั้น...

“พระธรรมไตรโลก ถวายพระพรว่า บุคคลอันถือ  
เอาซึ่งกรรมนั้นแลมิได้พิจารณาซึ่งเหตุอันผิดแลชอบนั้น  
ได้ชื่อว่าบุพเพกตทิฏฐิ เปนคนถือผิดคำพระพุทธเจ้า  
เปนประโยชน์วิบัติ ประกอบกรรมอันผิดหาปัญญามิได้  
เหตุโหมะมีกรรมหลัง ซึ่งกรรมแต่ก่อนหามิได้นั้น ก็จะมี  
ไปใหม่ ซึ่งกรรมอันใหม่ยังไปมิได้นั้นก็จะให้มีไปเล่า แล  
บุคคลผู้นั้นประพฤติผิด พระพุทธเจ้าตรัสธรรมเทศนาไว้  
แก่ภิกษุทั้งหลายมิให้ขึ้นต้นไม้เล่น อยู่มามีอันตรายเปน  
อาทิ คือว่าเสือไล่ช้างไล่พระพุทธองค์เจ้าตรัสอนุญาติให้  
ภิกษุขึ้นต้นไม้หนึ่ไถยนั้น ให้เอาชีวิตรอด...”

(ประชุมพระราชพงศาวดาร, ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๖)

สำนวนเก่าแบบนี้ และมีคำพระปนด้วย หลายท่านอาจจะฟังเข้าใจยากหน่อย พระมหาเถระ ๒ รูป ได้ถวายเป็นวิสัยชชนา ซึ่งมีสาระสำคัญว่า คนที่เข้าป่าไปพบช้างและเสือ ปลงใจว่าแล้วแต่กรรม(เก่า) ก็เลยถูกช้างและเสือฆ่าตายนั่น เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยยึดถือลัทธิ “ปุพเพกตทิกฺขณฺฐิ” หรือ “ปุพเพเหตุทิกฺขณฺฐิ” ผิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้า

ผิดอย่างไร คือมันไปยึดถือว่าแล้วแต่กรรมเก่าปางก่อนอย่างเดียว เลยตกอยู่ใต้อำนาจกรรมเก่าที่ประกอบด้วยโมหะคือ ความหลงมงาย ไม่ทำกรรมใหม่ที่ควรทำ คือขึ้นต้นไม้หนึ่ภัยกลับไปประพฤติผิดทำกรรมใหม่ที่เป็นผลจากโมหะนั้นั้น คือตกอยู่ในคว้ามประมาทปล่อยปละละเลยเสีย กรรมใหม่ที่ประมาทเพราะโมหะหลงมงายนั้น ก็จะก่อผลร้ายแก่เขาต่อไป (ในกรณีนี้ก็คือ ถูกช้างและเสือทำร้ายตาย)

จุดสังเกตสำคัญที่อยากจะเน้น คือ ใครก็ตามที่ปลงว่า “แล้วแต่กรรม(เก่า)” นั้น เขากำลังทำบาปกรรมใหม่ที่เกิดจากโมหะความหลงมงาย คือ เขากำลังทำ*ความประมาท*ที่จะมีผลร้ายต่อไป

**ถามแทรก** ได้ฟังคำพระภาษาบาลีว่า ปุพเพกตทิกฺขณฺฐิ ก็อยากทราบไว้ระดับความรู้อย่างไร

**พระธรรมปิฎก** ตรงนี้เป็นเรื่องของหลัก คือ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามีลัทธิเดียรถีย์ (ติดถายตนะ) ผิดหลักพุทธศาสนา เพราะเป็นไปเพื่อการไม่กระทำ (พุทธศาสนาถือหลักการกระทำ) อยู่ ๓ ลัทธิคือ

๑. พวกหนึ่งยึดถือหรือเชื่อว่า บุคคลจะประสบสุข หรือทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ย่อมเป็นเพราะกรรมที่ ได้ทำไว้ปางก่อน (กรรมเก่า) เรียกว่า “ปุพเพกตเหตุทิวฐิ”

๒. พวกหนึ่งยึดถือหรือเชื่อว่า บุคคลจะประสบสุข หรือทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ย่อมเป็นเพราะการดล บันดาลของเทพผู้เป็นใหญ่ เรียกว่า “อิศรนิมมานเหตุทิวฐิ”

๓. พวกหนึ่งยึดถือหรือเชื่อว่า บุคคลจะประสบสุข หรือทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ย่อมเป็นไปเองไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เรียกว่า “อเหตุอปัจจัยทิวฐิ” (อภ.ติก.๒๐/๕๐๑/๒๒๒)

คำว่า “ทิวฐิ” จะใช้คำ “วาท” แทนก็ได้ ลัทธิ ๓ นี้เรียก สั้นๆว่า ปุพเพกตวาท (ลัทธิกรรมเก่า) อิศรนิรมิตวาท (ลัทธิพระ เป็นเจ้าบันดาล) และอเหตุวาท (ลัทธิแล้วแต่โชค)

**ถามแทรก** ถ้าดูตามหลักนี้ ในปัจจุบัน คนที่เรียกกันว่าชาวพุทธ ดูเหมือนจะโดนเต็มทีทั้ง ๓ ข้อเลย นี่แหละเป็นเพราะไม่ได้ศึกษากันเลย ไม่รู้ว่าทางพุทธศาสนาสอนไว้อย่างไร แต่ก็ยังข้องใจอยู่ หน่อยในเรื่องลัทธิกรรมเก่า หมายความว่า การเชื่อกรรมเก่าก็ผิด ด้วยหรือ พุทธศาสนาสอนไม่ให้เชื่อกรรมเก่าหรือ ชาวพุทธนับถือ กันมาผิดๆ ทั้งนั้นเลยหรือ ?

**พระธรรมปิฎก** เดี่ยวก่อน อย่าเพิ่งไปสุดโต่ง เดี่ยวจะเอียงสุดไป อีกข้างหนึ่ง ท่านไม่ได้สอนว่าไม่ให้เชื่อกรรมเก่า แต่ท่านสอนไม่ให้ เชื่อว่าอะไรๆ จะเป็นอย่างไรก็เพราะกรรมเก่า การเชื่อแต่กรรมเก่า ก็สุดโต่งข้างหนึ่ง การไม่เชื่อกรรมเก่าก็สุดโต่งอีกข้างหนึ่ง

เมื่อก็นับออกแล้ว “กรรม” พอเติม “เก่า” เข้าไป คำเดิมที่กว้างครบถ้วนสมบูรณ์ก็หดแคบเข้ามาเหลืออยู่ส่วนเดียว อย่างองกรรมที่กว้างสมบูรณ์ให้เหลือส่วนเดียวแค่กรรมเก่า

ขอเวลามาทำความเข้าใจกันหน่อย เรื่องกรรมที่เชื่อกันในแง่กรรมเก่านี้ มีจุดพลาดอยู่ ๒ แ่ง คือ

๑. ไปจับเอาส่วนเดียวเฉพาะอดีตทั้งที่กรรมนั้นก็เป็นกลางๆ ไม่จำกัด ถ้าแยกโดยกาลเวลาก็ต้องมี ๓ คือ กรรมเก่า (ในอดีต) กรรมใหม่ (ในปัจจุบัน) กรรมข้างหน้า (ในอนาคต) ต้องมองให้ครบ

๒. มองแบบแยกขาดตัดตอน ไม่มองให้เห็นความเป็นไปของเหตุปัจจัยที่ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด คือไม่มองเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เลยไปมองเหมือนกับว่ากรรมเก่า เป็นอะไรก่อนหนึ่งที่ลอยตามเรามาจากชาติก่อน แล้วมารอทำอะไรกับเราอยู่เรื่อยๆ

ถ้ามองกรรมให้ถูกต้องทั้ง ๓ กาล และมองอย่างเป็นกระบวนการของเหตุปัจจัย ในด้านเจตจำนง และการทำ-คิด-พูดของมนุษย์ที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ก็จะมีมองเห็นกรรมถูกต้องชัดเจนและง่ายขึ้น ในที่นี้ถึงจะไม่สามารถอธิบายรายละเอียดได้ แต่จะขอให้จุดสังเกตในการทำความเข้าใจสัก ๒-๓ อย่าง

หนึ่ง ถ้ามองกรรมให้ครบ ๓ กาล และมองเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มาถึงบัดนี้ และจะสืบไปข้างหน้า ก็จะมีเห็นว่ากรรมเก่า (ส่วนอดีต) ก็คือ เอาขณะปัจจุบันเดี๋ยวนี้เป็นจุดกำหนดนับจากขณะนี้ไป ย้อนหลังไปนานเท่าไรก็ตาม ก็ร้อยก็พันชาติก็ตามมาจนถึงขณะหนึ่งหรือวินาทีหนึ่งก่อนนี้ ก็เป็นกรรมเก่า



(ส่วนอดีต) ทั้งหมด

กรรมเก่าทั้งหมดนี้ คือกรรมที่ได้ทำไปแล้ว ส่วนกรรมใหม่(ในปัจจุบัน) ก็คือที่กำลังทำๆ ซึ่งขณะต่อไปหรือวินาทีต่อไป ก็ จะกลายเป็นกรรมเก่า(ส่วนอดีต) และอีกอย่างหนึ่งคือ กรรมข้างหน้าก็ยังไม่ถึง จะทำในอนาคต

กรรมเก่านั้นยาวนานและมากนักหนา สำหรับคนสามัญ จะพอมองเห็นได้ก็คือกรรมเก่าในชาตินี้ ส่วนในชาติก่อนๆ ก็อาจจะลึกลับเกินไป เราเป็นนักศึกษาก็ค่อยๆ เริ่มมองใกล้หน่อยก่อน แล้วจึงค่อยๆ ขยายออกไป

อย่างเช่นเราจะวัดหรือตัดสินคนด้วยการกระทำของเขา กรรมใหม่ในปัจจุบันเราก็ยังไม่รู้ว่าเขากำลังจะทำอะไร เราก็ดูจากกรรมเก่า คือความประพฤติและการกระทำต่างๆ ของเขาย้อนหลังไปในชีวิตนี้ ตั้งแต่วินาทีนี้ไป นี่ก็กรรมเก่า ซึ่งใช้ประโยชน์ได้เลย

สอง กรรมเก่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเราทุกคน เพราะแต่ละคนที่เป็นอยู่ขณะนี้ ก็คือผลรวมของกรรมเก่าของตนที่ได้สะสมมาด้วยการกระทำ-พูด-คิด การศึกษาพัฒนาตน และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ในอดีตทั้งหมดตลอดมาจนถึงขณะหรือวินาทีสุดท้ายก่อนขณะนี้

กรรมเก่านี่ให้ผลแก่เรา หรือเรารับผลของกรรมเก่านั้นเต็มที เพราะตัวเราที่เป็นอยู่ขณะนี้ เป็นผลรวมที่ปรากฏของกรรมเก่าทั้งหมดที่ผ่านมา เช่นเรามีวิสัยขีดความสามารถทางกาย วาจา ทางจิตใจ และปัญญาเท่าไร และจะทำอะไรต่อไปได้แค่ไหน ก็อยู่ที่กรรมเก่าดังที่ว่านั้น

สามแม้ว่ากรรมเก่าสำคัญมากอย่างนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องที่เราจะไปสยบยอมต่อมัน แต่ตรงข้าม เรามีหน้าที่พัฒนาชีวิตของเราที่เป็นผลรวมของกรรมเก่านั้นให้ดีขึ้น พุดง่าย ๆ ว่า เรามีหน้าที่พัฒนากรรม กรรมที่ไม่ดีเป็นอกุศล ผิดพลาดต่างๆ เราศึกษาเรียนรู้แล้วก็ต้องแก้ไข **การปฏิบัติธรรม**ตามหลักของชาวพุทธ ก็คือ **การพัฒนากรรม**ให้เป็นกุศลหรือดียิ่งๆ ขึ้น

ข้อสำคัญคือเราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อกรรมที่แยกเป็น ๓ ส่วน คือ กรรมเก่า-กรรมใหม่-กรรมข้างหน้า

ก็เลยขอย้อนถามว่า กรรมเก่าเรามีหน้าที่ต่อมันอย่างไร เราทำมันได้ไหม

**ผู้ถามแทรก** ทำไม่ได้ มันผ่านเป็นอดีตไปแล้ว

**พระธรรมปิฎก** ถ้าอย่างนั้น กรรมส่วนไหนที่เราสามารถทำได้

**ผู้ถามแทรก** ก็กรรมใหม่ในปัจจุบันนะซี ที่เราจะทำได้

**พระธรรมปิฎก** นี่แหละ ตรงนี้เป็นจุดสำคัญ ขอสรุปวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อกรรมทั้ง ๓ ส่วนว่า

**กรรมใหม่** (ในปัจจุบัน) คือกรรมที่เราทำได้ และจะต้องตั้งใจทำให้ดีที่สุด

**กรรมเก่า** (ในอดีต) เราทำไม่ได้ แต่เราควรรู้ เพื่อเอาความรู้จำกัมนั้นมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงกรรมใหม่ให้ดียิ่งขึ้น

**กรรมข้างหน้า** (ในอนาคต) เรายังทำมันไม่ได้ แต่เราก็สามารถเตรียมหรือวางแผนเพื่อจะไปทำกรรมที่ดีที่สุด ด้วยการทำกรรมปัจจุบันที่จะพัฒนาเราให้ตั้งงามและงอกงามยิ่งขึ้น จนกระทั่งเมื่อถึงเวลานั้นเราก็จะสามารถทำกรรมที่เป็นกุศลอย่างเยี่ยมยอด

นี่แหละคือคำอธิบายที่จะทำให้มองเห็นได้ว่า ทำไมจึงว่าคนที่ปล่อยวางใจว่าเป็นอย่างไรก็แล้วแต่กรรม (เก่า) นั้นแล กำลังทำกรรมใหม่ (ปัจจุบัน) ที่ผิดเป็นบาป คือความประมาท อันเกิดจากโมหะ และมองเห็นเหตุผลด้วยว่า ทำไมพุทธศาสนาจึงสอนให้หวังผลจากการกระทำ

ขอย้ำอีกครั้งว่า **กรรมใหม่สำหรับทำ กรรมเก่าสำหรับรู้** อย่ามัวรอกรรมเก่าที่เราทำอะไรมันไม่ได้แล้ว แต่หาความรู้จากกรรมเก่านั้น เพื่อเอามาปรับปรุงการทำกรรมปัจจุบัน จะได้พัฒนาตัวเราให้สามารถทำกรรมอย่างเลิศประเสริฐได้ในอนาคต

## อยู่เพื่อพัฒนากรรม ไม่ใช่อยู่เพื่อใช้กรรม

**ถามแทรก** มีคำเก่าได้ยินมานานแล้วประโยคหนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับกรรมเก่า คือที่พูดว่า “คนเราเกิดมาเพื่อใช้กรรมเก่า” ถ้าเชื่ออย่างนี้จะถูกหรือผิดอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ความเชื่ออย่างนั้นไม่ใช่พุทธศาสนา และต้องระวังจะเป็นลัทธินิครนถ์

ที่พูดกันมาอย่างนั้น ความจริงก็คงประสงค์ดี คือมุ่งว่าถ้าเจอเรื่องร้าย ก็อย่าไปชดทอดคนอื่น และอย่าไปทำอะไรร้ายๆ ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยความโกรธแค้นเป็นต้น แต่ยังไม่ถูกหลักพระพุทธศาสนา และจะมีผลเสียมาก

**ถามแทรก** ที่ว่าเป็นลัทธินิครนถ์ เป็นอย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** ลัทธินิครนถ์ ซึ่งก็มีผู้นับถือในสมัยพุทธกาลจนกระทั่งในอินเดียทุกวันนี้ เป็นลัทธิกรรมเก่าโดยตรง เขาสอนว่า คนเราจะได้สุขได้ทุกข์อย่างไรก็เป็นเพราะกรรมที่ทำไว้ในชาติปางก่อน และเขาสอนต่อไปว่า ไม่ให้ทำกรรมใหม่ และทำกรรมเก่าให้หมดสิ้นไปด้วยการบำเพ็ญตบะ จึงจะสิ้นกรรมสิ้นทุกข์ นักบวชลัทธินี้จึงบำเพ็ญตบะทรมานร่างกายด้วยวิธีต่างๆ (ดู เทวทหสูตร, ม.อ.๑๔/๑/๑)

คนที่พูดว่า เราอยู่ไปเพื่อใช้กรรมเก่านั้น ก็คล้ายกับพวกนิครนถ์นี้แหละ คิดว่าเมื่อไม่ทำกรรมใหม่ อยู่ไปๆ กรรมเก่าก็คงจะหมด ต่างแต่ว่าพวกนิครนถ์ไม่รอให้กรรมเก่าหมดไปเอง แต่เขาบำเพ็ญตบะเพื่อทำกรรมเก่าให้หมดไปด้วยความเพียรพยายามของเขาด้วย

**ถามแทรก** เมื่อไม่ทำกรรมใหม่ อยู่ไปกรรมเก่าก็น่าจะหมดไปเองไม่ใช่หรือ?

**พระธรรมปิฎก** ไม่หมดหรอก จะชดใช้กรรมเก่าไปเท่าไร ก็ไม่มีทางหมดไปได้

## ถามแทรก ทำไมละ ?

**พระธรรมปิฎก** จะหมดไปได้อย่างไรละ เหตุผลง่าย ๆ คือ

๑. คนเรายังมีชีวิต ก็คือเป็นอยู่ ต้องกินอยู่ เคลื่อนไหว อิริยาบถ ทำโน่นทำนี่ เมื่อยังไม่ตาย ก็ไม่ได้อยู่นิ่ง ๆ

๒. คนเหล่านี้เป็นมนุษย์ปุถุชน ก็มีโลภ โกรธ หลง โดยเฉพาะความหลง หรือโมหะ นี้มีอยู่ประจำในใจตลอดเวลา เพราะยังไม่ได้รู้เข้าใจความจริงถึงสัจธรรม

เมื่อรวมทั้งสองข้อนี้ก็ คือ คนที่อยู่เพื่อใช้กรรมนั้น เขาก็ทำกรรมใหม่อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่ไม่รู้ตัว แม้จะไม่นับว่าเป็นบาปกรรมที่ร้ายแรงแต่ก็เป็นการกระทำที่ประกอบด้วยโมหะเช่นกรรมในรูปต่างๆ ของความประมาท ปล่อยชีวิตเรื่อยเปื่อย

ถ้ามองลึกเข้าไปในใจ โลภะ โทสะ โมหะ ก็ไหลขึ้นมาในใจของเขาอยู่เรื่อยๆ ในลักษณะต่างๆ เช่น เศร้า ขุ่นมัว กังวล ออยาก โนนอยากนี้ หงุดหงิด เหนงา เบื่อหน่าย กังวล คับข้อง ฯลฯ อย่างนี้ไม่มีทางสิ้นกรรม ชดใช้ไปเท่าไรก็ไม่มีที่สิ้นสุด มีแต่เพิ่มกรรม

## ถามแทรก แล้วทำอย่างไรจะหมดกรรม ?

**พระธรรมปิฎก** การที่จะหมดกรรม ก็คือ ไม่ทำกรรมชั่ว ทำกรรมดี และทำกรรมที่ดียิ่งขึ้น คือแม้แต่กรรมดีก็เปลี่ยนให้ดีขึ้น จากระดับหนึ่งขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง พุทเป็นภาษาพระว่า เปลี่ยนจากทำอกุศลกรรม เป็นทำกุศลกรรม และทำกุศลระดับสูงขึ้นไปจนถึงขั้นเป็นโลกุตตรกุศล ถ้าใช้ภาษาสมัยใหม่ก็พูดว่า **พัฒนากรรมให้ดียิ่งขึ้น**

เราก็จะมีศีล มีจิตใจ มีปัญญา ดีขึ้นๆ ในที่สุดก็จะพ้นกรรม

พูดสั้นๆ ว่า กรรมไม่หมดไปด้วยการชดใช้กรรม แต่หมดกรรมด้วยการพัฒนากรรม คือปรับปรุงตัวให้ทำกรรมที่ดียิ่งขึ้นๆ จนพ้นขั้นของกรรมไป ถึงขั้นทำแต่ไม่เป็นกรรม จึงจะเรียกว่า **พ้นกรรม**

ธรรมที่เป็นการปฏิบัติทั้งหมดทุกอย่างในพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในหลักใหญ่ที่เรียกว่า ไตรสิกขา (สิกขาหรือการศึกษา ๓ ด้าน) คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไซ้ใหม่ แล้วศีล สมาธิ และปัญญานั้น คืออะไร ก็คือการเรียนรู้ฝึกตนให้ทำกรรมได้ดียิ่งขึ้นไซ้หรือไม่ เคยทำ พูด คิด ไม่ได้ มีกิเลส มีทุกข์ เป็นอกุศลมาก ก็ฝึกฝนพัฒนาให้ทำ พูด คิด ได้ดีขึ้น ดีงามขึ้น ผ่องใสเบิกบานเป็นสุขมากขึ้น เป็นกุศลมากขึ้นๆ พูดอย่างภาษาพระว่า พัฒนาจากอกุศล ไปเป็นกุศล จากกุศล ชั้นกามาวจร เป็นกุศลชั้นรูปาวจร ชั้นอรูปราวจร จนเป็นกุศลชั้นโลกุตตระ หรือพัฒนาจากกุศลกรรมสามัญ จนเป็นกุศลชั้นศรูกกรรมที่มีกำลังมาก สามารถครอบงำมีกำลังเหนือกรรมชั่ว กรรมชั่วเก่าๆ ก็จะไม่มีโอกาสแสดงอิทธิพล

นี่คือการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ดีกว่าจะมัวรอผลกรรมเก่า หรืออย่างที่บางคนไปแก้กรรมอะไรต่างๆ ที่กลายเป็นการตกอยู่ในความประมาท ซึ่งก็คือทำอกุศลกรรมใหม่ ขึ้นมานั่นเอง แทนที่จะดี เลยกลับยิ่งร้ายแย่งไปอีก

**ถามแทรก** เรื่องกรรมอีกอย่างหนึ่ง ที่ค้างคาหรือเป็นปัญหา อยู่ในใจของคนมากมาย คือเรื่อง **ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว** คนบ่นกัน

มาเรื่อยๆ ทำดีไม่เห็นจะได้ดี แต่คนทำชั่วกลับได้ดีมีถมไป จะแก้ข้อข้องใจนี้ได้อย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** เรื่องทำดีได้ดีหรือไม่นี้ละเอียดซับซ้อนมากทีเดียว จะอธิบายกันยืดยาวนักก็คงยังไม่ใช่อีกโอกาส จะขอให้หลักในการพิจารณาบางอย่าง

ก) หลักความตรงกันของเหตุผล เช่น จากเมล็ดมะม่วง ต้นไม้ที่จะงอกขึ้นมาก็คือเป็นมะม่วง เม็ดมะม่วงไม่งอกเป็นต้นมะพร้าว โหมะไม่ทำให้รู้ถูกต้อง เป็นต้น

ข) หลักความพร้อมพร้อมของปัจจัย อะไรจะปรากฏเป็นผลขึ้น ต้องมีปัจจัยพร้อมพร้อม ตรงนี้จะช่วยให้ไม่ไปติดในลัทธิเหตุเดียวผลเดียว เมื่อกี้ที่ท่านไม่ได้บอกว่า เมื่อเอาเมล็ดมะม่วงไปปลูกแล้ว ต้นมะม่วงจะต้องงอกขึ้นมา (ท่านพูดแต่เพียงว่า จากเมล็ดมะม่วง ต้นไม้ที่จะงอกขึ้นมา ก็เป็นมะม่วง)

การที่เมล็ดมะม่วงจะงอกขึ้นมาเป็นต้นมะม่วงนั้น ไม่ใช่มีแต่เมล็ดมะม่วงอย่างเดียวแล้วจะได้ต้นมะม่วง ต้องมีดิน มีปุ๋ยในดิน มีน้ำ มีอากาศ (เช่น ออกซิเจน คาร์บอนไดออกไซด์) มีอุณหภูมิพอเหมาะ เป็นต้น พูดสั้นๆ ว่า เมื่อปัจจัยพร้อมแล้ว ต้นมะม่วงจึงจะงอกขึ้นมาได้ หลักพุทธศาสนาในเรื่องนี้ เราจึงเรียกว่าหลักเหตุปัจจัย ไม่ใช่เหตุเดียวผลเดียว

ปัจจัยมีอีกมากมายนอกเหนือจากเหตุ ยิ่งกว่านั้นจะต้องไม่แปลกใจว่า อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล (ชั่วเป็นปัจจัยให้เกิดดี) ก็ได้ กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล (ดีเป็นปัจจัยให้เกิดชั่ว) ก็ได้

**ถามแทรก** ตรงนี้แปลก ไม่เคยคิดมาก่อน เคยมองคำว่า “ปัจจัย” ก็เข้าใจเอาง่ายๆ คล้ายกับเหตุเท่านั้น เรื่องนี้น่าศึกษา

**พระธรรมปิฎก** ปัจจัยในแต่ละกรณีมีมากมาย และมาในหลายรูปแบบ ทางพระท่านจำแนกตามกฎธรรมชาติว่า ปัจจัยมี ๒๔ แบบ เป็นปัจจัยที่มาก่อนก็มี เป็นปัจจัยที่ต้องมีพร้อมด้วยกันก็มี เป็นปัจจัยที่เกิดทีหลังก็มี (ข้อนี้หลายคนคงแปลกใจมาก) เป็นปัจจัยโดยเป็นที่อาศัยก็มี เป็นปัจจัยโดยต้องไม่มีอยู่ปรากฏการณ์นั้นจึงมีก็มี เป็นปัจจัยโดยต้องมีอยู่ปรากฏการณ์นั้นจึงจะมีได้ก็มี เป็นปัจจัยโดยการสืบทอดลำดับก็มี เป็นปัจจัยโดยเป็นตัวประกอบรวมก็มี ฯลฯ รวมแล้ว เป็นความสัมพันธ์ ๒๔ แบบ

หลักการนี้อ่างน้อยก็จะสอนเราให้รู้จักวิเคราะห์อะไรได้หลายแง่หลายมุม ไม่ตัดสินปุบปับ

นอกจากผลที่เรามองจะเกิดจากปัจจัยหลายอย่างพร้อมแล้ว ปัจจัยแต่ละอย่างที่มาพร้อมนั้น ก็สัมพันธ์ไปสู่ผลอย่างอื่นที่เราไม่ได้มองขณะนั้นด้วย

ค) ความหมายของคำว่า “ดี” หรือ “ไม่ดี” คำอย่างนี้มักจะกำกวม “ดี” นี้ เรามักใช้ในความหมายว่าน่าปรารถนา ตรงกับความพอใจ ชอบใจ หรือแม้กระทั่งเป็นไปตามค่านิยม ดังนั้นจึงต้องมีการแยกแยะ เช่นว่า ดีตรงไปตรงมาตามความจริงของธรรมชาติ ดีต่อชีวิต ดีในเชิงสังคม เป็นต้น

ยกตัวอย่างที่แสนจะง่าย ใกล้เคียง ตัว ดังที่เคยพูดไปแล้ว เช่นเรากินอาหารอย่างหนึ่ง ที่มีผลดีต่อชีวิต ทำให้มีสุขภาพดี แต่อาจ



จะไม่ได้ในเชิงสังคม ไม่สนองค่านิยมให้รู้สึกโก้เก๋ บางคนอาจจะดูถูกว่าเราต่ำต้อย หรือไม่ทันสมัย แต่ชีวิตเราก็ดี

ในทางตรงข้าม มีคนอื่นผู้หนึ่งมอบของกินอย่างหนึ่งให้เรา อาจจะเป็นขนมก็ได้ ราคาแพง มีกลิ่นใส่ ห่ออย่างสวยงาม โก้เก๋มาก ดีเหลือเกินในเชิงสังคม เราอาจจะลืมนิดดีใจที่ได้รับ แต่ถ้ากินเข้าไปของนั้นก็กลับไม่ดีต่อชีวิตของเรา จะทำให้บั่นทอนสุขภาพ มาหมุนโรคในตัวเรา นี่เป็นตัวอย่าง ลองไปนึกขยายเอาเอง

**ถามแทรก** นี่สามหลักแล้ว เป็นแง่มุมที่แปลก เทบไม่เคยนึกกันเลย

**พระธรรมปิฎก** ไม่แปลกหรอก แต่ไม่เคยศึกษาต่างหาก เอาละ แค่เพียง ๓ หลักนี้ ก็เอามาพิจารณาดู ในทางปฏิบัติ เช่น

๑. พิจารณาหรือวิเคราะห์ตัวเราเองว่าดีที่เราต้องการนั้นเป็น “ดี” ในแง่ไหน ดีที่เป็นความดีตามหลักการแท้ๆ (เช่น ดีเพื่อความดี) หรือดีต่อชีวิตของเรา หรือดีในแง่สังคมโดยการยอมรับ โดยระบบ โดยค่านิยม ฯลฯ

๒. เมื่อวินิจฉัยย่อยออกมาได้ หรือขัดกับตัวเองแล้วว่า เราต้องการผลดีในความหมายใด ก็วิเคราะห์ต่อไปว่า ผลดีแบบที่เราต้องการนั้นจะเกิดขึ้นได้ นอกจากตัวการกระทำดีที่เป็นเหตุตรงแล้ว จะต้องมียุปัจจัยอะไรอีกบ้าง ปัจจัยเหล่านั้นมีอยู่หรือเอื้ออำนวยหรือไม่ มีปัจจัยประกอบอะไรอีกที่เราจะต้องทำเพื่อให้ครบถ้วนที่จะออกผลที่เราต้องการ

เมื่อทำไปแล้ว ถ้าผลดีในความหมายหรือในแง่ที่เราต้องการไม่ออกมา ก็วิเคราะห์สืบสาวว่า ทำกรรมนั้นแล้ว แต่ปัจจัยอะไรขาดไป หรือยังบกพร่องส่วนไหน จะได้แก้ไขปรับปรุง เพื่อว่าคราวต่อไปจะได้ทำให้ตรง ให้ถูกแง่ ให้ครบ นี่ก็จะได้ใช้ปัญญาพิจารณาแก้ปัญหาและพัฒนากรรมให้ดีและให้ได้ผลยิ่งขึ้น

จะต้องพัฒนากรรมกันอย่างนี้ จึงจะถูกต้อง นี่ก็คือการพัฒนาตัวเราเอง และพัฒนาสังคมไปด้วย ไม่ใช่ทำอะไรไปแล้ว ก็มองแง่เดียวชั้นเดียว ว่าได้ผลที่ตนต้องการ หรือไม่ได้ พอไม่ได้ก็เอาแต่โวยวายโอดครวญว่าทำดีไม่ได้ดี เลยไม่ไปไหน

แต่ต้องขอเตือนไว้ด้วยว่า คนที่ต้องการผลดีต่อบุคคล และผลดีตามค่านิยมของสังคมนั้น ถ้าไม่มองให้ถึงผลดีต่อชีวิต ต่อหลักการ และต่อความดีงามที่แท้ของสังคมแล้ว แม้จะทำกรรมเพื่อผลดีที่ตนต้องการนั้นได้แก่ แต่ก็คือทำกรรมไม่ดีหรืออกุศลซ่อนไว้ ซึ่งตัวเองอาจจะมีปัญญาไม่รู้ทันผลแง่อื่น เพราะมัวแต่มองเพียงผลดีแบบที่ตัวเองต้องการอย่างเดียวด้านเดียว

**ถามแทรก** เท่าที่ฟังมา ถึงจะเห็นว่าซับซ้อนยากอยู่ แต่รู้สึกว่าจะพอจะได้หลัก หรือคงจะเป็นแนวทางคิดต่อได้

**พระธรรมปิฎก** ที่จริง เรื่องนี้ก็ไม่ใช่ว่ายากนักหนา บางทีเราไม่มองความจริงตามที่มันเป็น แต่มองตามที่เรายากให้มันเป็น ก็เลยรู้สึกว่าขัดกัน หรือไม่เป็นอย่างใจเรา

ขอให้ดูง่ายๆ ในยุคสมัยที่ปัจจัยทางสังคมไม่เอื้อ เช่น คน

ทั่วไปมีค่านิยมยกย่องทรัพย์สินและอำนาจ ไม่ยกย่องคุณธรรม หรือในยุคที่คนชั่วร้ายมีอำนาจ คนทำความดีก็ยากที่จะได้รับผลดีในเชิงสังคม แต่การทำดีของเขา ก็เกิดเป็นแรงปะทะสะกดชะงักหรือทวนกระแสความชั่วขึ้นมาอย่างใดอย่างหนึ่ง นี่ก็คือการทำดีเกิดผลโดยตรงของมันแล้วตามกฎธรรมดา

เราคงจะมุ่งเอาผลดีต่อตัวตนของบุคคล หรือผลดีเชิงค่านิยมกันมากไป จึงมองไม่เห็นผลดีที่ตรงไปตรงมาตามธรรม ถ้าอย่างนี้ก็จะต้องบ่นเรื่อง “ทำดีไม่เห็นได้ดี แต่ทำชั่วได้ดีมีถมไป” กันอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ และคงจะแก้ปัญหาของสังคมได้ยาก เพราะความคิดของเราเองก็เป็นกรรมที่เป็นปัจจัยร่วมให้เกิดผลอย่างนั้นด้วย

ถ้ามองกันอยู่แค่นี้ ก็จะไม่มีคนอย่างพระโพธิสัตว์ที่ถึงแม้จะถูกเขาทำร้ายหรือฆ่า ก็ยังเข้มแข็งอยู่ในการทำความดี เพราะมองผลดีที่ตรงไปตรงมาตามความจริงของมัน

ถ้าจะช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมนี้ แต่ยังไม่ห่วงผลดีต่อตัวตน ผลดีเชิงบุคคลและผลดีเชิงค่านิยมทางสังคมอยู่ ก็ขอแค่ว่า อย่าถึงกับละทิ้งหรือละเลยความต้องการผลดีที่ตรงตามธรรม ผลดีต่อชีวิต และผลดีที่แท้ต่อสังคม เอาพอประนีประนอมกัน

แค่นี้ก็จะประคับประคองโลกมนุษย์ให้พออยู่กันไปได้ แต่จะเอาดีจริงคงยาก เพราะพวกเราเองไม่ได้ต้องการผลดีที่แท้จริงของกรรมดี

นอกจากนี้ กรรมยังพิจารณาแยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ *กรรมระดับปัจเจกบุคคล* (ในความหมายของพุทธพจน์ว่า กรรมจำแนกสัตว์ให้ทรมและประณีต ฯลฯ) และ*กรรมในระดับของสังคม* ที่เป็นกระแสร่วมกัน (ในความหมายของพุทธพจน์ว่า โลกคือสังคมมนุษย์ เป็นไปตามกรรม) แต่วันนี้คงขยายไปไม่ไหว

สรุปไว้เพียงแค่ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมให้เราประพฤติปฏิบัติ ให้ดำเนินชีวิตอะไรต่างๆ มากมายนั้น พุดง่ายๆ ก็คือ ทรงสอนให้ทำกรรมที่ดี และทำกรรมให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป อย่างที่ใช้คำให้คนยุคนี้พอจะเข้าใจได้ง่ายขึ้นว่า *ให้พัฒนากรรมนั่นเอง*

เรื่องกรรม ญาติโยมชาวบ้านรู้เข้าใจแค่นี้ ก็นับว่าพอใช้การได้ จึงขอยุติเท่านี้ก่อน จะได้มีเวลาพูดเรื่องอื่นบ้าง

## โลกทัศน์เอาชนะธรรมชาติ ต้องแทนด้วยการหนุนระบบสัมพันธ์ แห่งการก้าวไปดีด้วยกัน

**ถาม** ผมเคยคุยกับเพื่อนๆ ตลอดเวลาว่า เราสนใจที่จะคุย และสนุกที่จะคุยเรื่องความเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย

**พระธรรมปิฎก** ได้เรียนรู้ กับความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

**ถาม** คุยเรื่องความเห็นด้วยก็ไม่มีอะไรใหม่

**พระธรรมปิฎก** ใช่ ไม่มีอะไรใหม่

**ถาม** แต่การที่เราไปคุยกับคนที่เขาไม่เห็นด้วยกับเรา ที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ว่าสนใจในเรื่องที่เขาไม่เห็นด้วย แต่สนใจเหตุผลทำไมที่เขาไม่เห็นด้วยกับเรา อันนั้นละสนุกที่สุด

**พระธรรมปิฎก** แล้วเราก็ได้เรียนรู้ไปด้วย เพราะฉะนั้นคนก็เรียนรู้จากปัญหาคนที่พัฒนาต้องมีแบบฝึกหัดแต่คนที่อยู่กับความสุข ความสบาย ถูกต้องใจ เอาใจ มันไม่มีแบบฝึกหัด มันไม่ได้เรียนรู้อะไร มันไม่ต้องทำ มันก็ไม่ได้ฝึกเลยสักอย่าง แต่พอเจอปัญหา เจองานยากก็ได้ฝึก ยิ่งงานยาก ก็ยิ่งได้ฝึกตัวเองมาก ก็เลยต้องพูดคตินี้บ่อยๆ ว่า “ยิ่งยาก ยิ่งได้มาก”

**ถาม** ในสังคมไทยความเป็นจริงคือ คนที่มีปัญหา ก็มีปัญหา ตลอดชีวิตเลย คนยากจนก็เจอแต่ความยากจนตลอด คนมีเงิน เยอะก็สามารถสร้างความร่ำรวยขึ้นไปอีก ทำไมมันเป็นอย่างนั้น

**พระธรรมปิฎก** เหตุปัจจัยมันเยอะ และไม่มีความเพียรที่จะแก้ด้วยปัญญากันอย่างจริงจัง ระบบก็ครอบไว้ สภาพคนก็เอื้อต่อระบบที่ครอบนั้น สภาพแวดล้อมก็ยอมให้เรื่อยเฉื่อยเฉื่อยๆ ไป เครื่องปั๊มก็ไม่รุนแรงพอ แต่เราจะมัวปล่อยอยู่อีกไม่ได้ ต้องแก้ปัญหากันทั้ง ๒ ด้าน คือ

๑. ด้านพัฒนาคุณภาพคน ต้องหันมาสู่การศึกษาที่เป็นของชีวิตจริง ให้คนมีทุนในตัวพร้อมที่จะร่วมสร้างสังคมที่ดี

๒. ด้านระบบสังคมก็จัดตั้งให้เกื้อหนุนที่จะให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนาตัวเอง

ในสังคมที่แต่ละคนจะเอาเพื่อตัวเอง มันจะล้ม จะไม่เห็นจุดหมายนี้

**ถาม** ในแง่ของวิทยาศาสตร์ ถือว่าการชนะธรรมชาติของคน โดยการโคลนนิ่ง ถือว่าวิทยาศาสตร์ชนะธรรมชาติหรือไม่ครับ

**พระธรรมปิฎก** การพูดว่าชนะเป็นเพียงสำนวนของมนุษย์ ความจริงก็คือเราเอาความรู้ในกฎธรรมชาติมาใช้ สารอยู่ที่ว่าเราต้องรู้ความจริงของธรรมชาติ แล้วเราก็ใช้ความรู้นั้นมาจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตัวต้องการ มนุษย์มีความสามารถอันนี้ แต่ปัญหาที่มีอยู่ว่า

๑. มนุษย์นั้นรู้พอใหม่ บางที่เราเห็นว่า เราทำสำเร็จ เราก็บอกว่าเราชนะ แต่ปรากฏว่าเราไม่รู้ทั่วถึง เมื่อไม่รู้ทั่วตลอด ปรากฏว่า สิ่งที่ทำนั้นเป็นเหตุปัจจัยส่งผลโยงใยไปหาองค์ประกอบอื่นๆ ในธรรมชาติที่กว้างขวาง โดยเราไม่รู้ตัว บางทีอีก ๑๐ ปี ๒๐ ปี จึงรู้ว่ามันเกิดผลร้ายอย่างไร ผลร้ายแบบนี้ปรากฏขึ้นบ่อยมาก เพราะมนุษย์มองและเห็นแค่ว่าตัวจะเอา แต่ไม่รู้ทั่วตลอดจริง
๒. ต้องตั้งเป้าหมายให้ถูก เราอย่าไปคิดเอาชนะธรรมชาติ แต่ก็ไม่ใช่ว่าปล่อยให้มัน ทำไม่คิดในทางเสริมสร้างหรือเกื้อหนุนแบบคิดดีต่อมัน

เรื่องนี้นักนำเสนอชนกัน เพราะเป็นเรื่องใหญ่ซึ่งเราจะต้องมีคำตอบที่ชัดเจน พุดสั้นๆ ก็คือ เวลานี้มีแนวคิดสุดโต่ง ๒ แบบ

๑. แบบอารยธรรมตะวันตกที่เป็นมา คือมุ่งพิชิตธรรมชาติ ให้จัดการกับธรรมชาติได้ตามชอบใจ เรียกว่า เอาชนะธรรมชาติ

๒. แบบปล่อยตามธรรมชาติ คนพวกหนึ่งคิดว่าพิชิตธรรมชาติผิด เพราะฉะนั้นต้องปล่อยตามธรรมชาติจึงจะถูก แต่จริงๆ แล้วผิดทั้งคู่

เราจะต้องมีแนวทางที่ถูกต้อง คือทางที่สอดคล้องกับความ เป็นจริงที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ธรรมะสอนว่า “ธรรมชาติทั้งหมด คือระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลาย” มนุษย์เราเป็นชีวิต ก็เป็นธรรมชาติอยู่ในระบบความสัมพันธ์นี้ ต้องเป็นเหตุเป็นผล เป็นปัจจัยต่อสิ่งอื่นที่รับผลไปด้วยกัน

แต่ไม่ใช่เท่านั้น มันมีข้อที่สองว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ตรงที่ว่า มนุษย์สามารถเป็นสัตว์ประเสริฐได้ แต่ไม่ใช่อยู่เฉยๆ จะประเสริฐ พุทธศาสนาไม่ได้สอนว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่บอกว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึก และมนุษย์ที่ฝึกแล้ว จึงประเสริฐ

ข้อสำคัญหรือจุดแก้ปมอยู่ที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ เราจึงต้องมาพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น เพื่อจะได้มาเป็นองค์ประกอบ ที่เกื้อหนุนระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติให้เป็นไปในทางที่เกื้อกูลกันยิ่งขึ้น อันนี้คือ “ทางสายกลาง”

เพราะฉะนั้น ตัวแก้ปัญหาอยู่ที่ “พัฒนาคน” เพราะว่ามันเป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างนั้น ที่ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และถ้าฝึกแล้วจะประเสริฐ เราฝึกมนุษย์พัฒนามนุษย์ขึ้นไป มนุษย์ก็จะเป็นองค์ประกอบ เป็นส่วนร่วมที่ดี จะได้มาช่วยสร้างเสริมระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติทั้งหมด อย่างที่ท่านว่า “ให้เป็นโลกที่เป็นสุข ไร้การเบียดเบียน”

**ถาม** ที่ผ่านมา การพัฒนาวิทยาศาสตร์กับปรัชญาทางพุทธ เป็นการแสวงหาความจริงซึ่งขนานกันไป ต่างฝ่ายต่างแสวงหาความจริง ที่นี้เมื่อมาถึงจุดตัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการอธิบาย เช่น การโคลนนิ่ง ผมเข้าใจว่าเป็นจุดตัด ซึ่งอธิบายกันคนละด้าน การกำเนิดชีวิตใหม่ ซึ่งตรงนี้ยังไม่สามารถเข้าใจปัญหานี้ได้

**พระธรรมปิฎก** มันไม่ตัดกันหรอก ความจริงก็ต้องเป็นความจริง ธรรมชาติก็เป็นธรรมชาติอยู่นั่นแหละ เป็นแต่เพียงเราพูดถูกหรือพูดผิด เรา รู้จริงหรือไม่รู้จริง เราเข้าถึงธรรมชาติจริงไหม ขณะนี้เราต้องยอมรับว่า มนุษย์แม้แต่ที่ทำโคลนนิ่งนั้นก็ไม่ได้รู้ความจริงของธรรมชาติเพียงพอ เช่น ในเรื่องยีน ลึกลงไปยังไม่รู้ชัดว่า ยีนนี้มาอย่างไร ตัวอะไรกำหนดยีน อะไรต่างๆ เหล่านี้ เราก็เอาเท่าที่เราสะสมประสบการณ์มา

เราก็เป็นเหมือนมนุษย์สมัยโบราณในแง่หนึ่ง คือ เอาปรากฏการณ์เท่าที่เราเห็นและสังเกตได้ จดจำมาว่าเราทำอย่างนี้แล้วผลเกิดอย่างนี้ เราก็ทำตามนั้นก้าวต่อมามาๆ ไซ้ใหม่



เราเก่งกว่ามนุษย์สมัยโบราณ ในแง่ที่เราสังเกตปรากฏการณ์ได้ลึกกว่า ละเอียดกว่า เราขึ้นอยู่กับยอดสุดของกองแห่งประสบการณ์ความรู้ที่คนรุ่นก่อนๆ ได้สะสมไว้ตลอดอารยธรรมทั้งหมด เรามีเครื่องมือดีกว่า และใช้วิธีการที่แนบเนียนไว้วางใจได้มากกว่า ที่เราเรียกว่าวิธีวิทยาศาสตร์ แต่ที่นั่นลักษณะการที่จะเข้าถึงความจริงของเราก็ยังคล้ายกับคนโบราณ คือต่างโดยชั้นระดับที่ก้าวไปไกลกว่า แต่โดยประเภทยังไม่ได้ห่างไปไหน

ที่นี่จะทำอย่างไร เมื่อเรามารู้ความจริงถึงระดับนี้ เราจะต้องตั้งจิตตั้งใจให้ถูกต้องด้วย

๑. เราต้องตระหนักว่า เรายังไม่ได้รู้จริง ยังรู้ความจริงของธรรมชาติไม่ทั่วตลอด จะต้องตระหนักความจริงที่ว่า เรายังไม่รู้จริง
๒. ตั้งเจตจำนงหรือมีจุดหมายว่า ทำอย่างไรจะให้เกิดผลดีที่สุดต่อระบบธรรมชาติทั้งหมดที่รวมกัน หรือต่อชีวิตสังคม และธรรมชาติแวดล้อม ให้ไปดีด้วยกันพร้อมกัน และไม่ประมาท คอยระวังหลีกเลี่ยงผลร้าย เราอย่าตั้งใจที่ผิด อย่าตั้งเจตนาที่ผิดที่จะเอาชนะธรรมชาติ ซึ่งเป็นการตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ และมองธรรมชาติต่างหากจากตัวเอง ซึ่งมันผิดอยู่แล้วตั้งแต่ต้น

เดี๋ยวนี้โลกตะวันตกก็บอกแล้วว่า เขามองผิดมาตลอด ฝรั่งเศสยอมรับว่าเขาผิดมาตลอด ที่มองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ ต่อไปนี้จะต้องมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เดี่ยวนี้เขาพูดอย่างนี้

เมื่อมองอย่างนี้แล้ว เราก็ตั้งใจให้มันสอดคล้องกัน คือ จะทำสิ่งที่เกื้อหนุนธรรมชาติ อย่าไปคิดเอาชนะมัน ถ้าทำเพื่อเกื้อหนุน เราก็มองจุดหมายให้ชัดและให้สอดคล้อง

หมายความว่า ถ้าเรายอมรับว่า การที่มนุษย์พัฒนาอารยธรรม เช่นสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างนี้ทั้งหมด ก็เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงามมีความสุข เพื่อสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความร่มเย็นเป็นสุข และเป็นสภาพเอื้อให้แต่ละชีวิตจะได้พัฒนาตัวเองได้ดี และช่วยรักษาโลกของธรรมชาติให้ร่มรมย์ น่าอยู่อาศัย

ถ้าเรายอมรับอย่างนี้ เราก็ตั้งจุดมุ่งหมายไปรวมอยู่ที่นี้หมด โดยไม่ได้คิดว่าจะเอาชนะธรรมชาติ แต่คิดมุ่งหมายจะทำชีวิตสังคมและโลกนี้ให้ดีขึ้น

ขอให้สังเกตว่า นักวิทยาศาสตร์ที่ทำงานนี้ แสดงออกมาต่างๆ หลายคนไม่ได้มีความมุ่งหมายนี้ แต่มีความมุ่งหมายเพียงเพื่อแสดงให้เห็นว่า ฉันเก่ง ฉันทำได้ ถ้าแยกว่านั้นก็ทำเพื่อผลตอบแทนทางธุรกิจ โดยไม่คำนึงว่าเมื่อทำไปแล้วจะเกิดผลร้ายหรือผลเสียอย่างไร นี่คือความสำเร็จในความหมายของคนเหล่านี้

**ถาม** เรื่องของการเกิดชีวิตใหม่โดยไม่เป็นวิถีธรรมชาตินั้น ในทางพุทธศาสนามีแนวคิดต่อเรื่องนี้อย่างไร ?

**พระธรรมปิฎก** เราอาจจะพูดผิดไป ที่จริงไม่ใช่ไม่เป็นวิถีธรรมชาติ แต่เป็นวิถีเลียนธรรมชาติ โดยการดัดแปลงรูปแบบ อย่างที่พูดแล้ว

ว่า ความจริงก็คือความจริง เช่น ตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ต้องมีส่วนประกอบอย่างนั้นๆ มาประกอบกัน เช่นมีสภาพเอื้อที่อาศัย อย่างกรรมมารดา นี่ก็คือสภาพเอื้อให้เราเติบโตขึ้นมา เราต้องมองที่สาระ ว่ามันคืออะไร

มันก็คืออันเดียวกัน แทนที่เราจะใช้กรรมมารดา เราก็เอาอะไรไม่รู้มาเป็นสภาพเอื้อแทน แล้วไปๆ มาๆ ในที่สุดสภาพเอื้ออันที่เราสร้างเลียนแบบขึ้นมา มันผู้กรรมมารดาได้จริงหรือเปล่า แล้วมันมีผลกระทบอะไรอื่นหรือเปล่า ลองดูที่สาระนี้

การที่เราไปทำองค์ประกอบอันนั้นอันนี้มา เราแสดงความเก่งกล้า แต่ที่แท้มันก็ใช้ความจริงของธรรมชาติอยู่อย่างเดิมนี่แหละไม่เห็นไปไหนเลย คือความจริงของธรรมชาติก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้วเป็นแต่เพียงว่าเราได้ความรู้นี้ เราก็ดึงเอาความรู้ขึ้นนั้นขึ้นนั้นมาใช้พลิกแพลง เปลี่ยนจุดเปลี่ยนที่ แล้วเราก็บอกฉันเก่ง ฉันเก่ง ฉันชนะธรรมชาติแล้ว

ถ้าทำด้วยจุดหมายเพียงเพื่อแสดงว่าฉันเก่งเท่านั้น อย่างนี้ก็แย่ จริงไม่จริง ลองดูซิว่า นักวิทยาศาสตร์จำนวนมากที่สุดก็เดียวทำผลงานเพียง

๑. เพื่อได้ผลประโยชน์ไปสนองระบบอุตสาหกรรม แล้วตัวได้รายได้ นั้นแบบหนึ่ง
๒. เพื่อแสดงว่าฉันเก่ง

อย่างที่ทางพระท่านบอกว่า ถูกตัณhamานะครอบงำ ตัณหา คืออยากได้ผลประโยชน์ มานะคือต้องการแสดงเก่งเท่านั้น

ถ้าอยู่ด้วยต้นทุนมานานะ ก็ได้แต่สนองความต้องการเพื่อจุดหมาย  
ของบุคคล แต่ชีวิต สังคม และโลกนี้ไม่ได้ผลดี

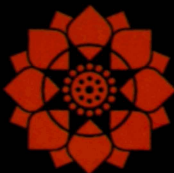
เราต้องตั้งแนวคิดให้ถูกต้อง มุ่งสู่จุดหมายของมนุษย์ว่า  
เพื่อให้ชีวิตดี สังคมดี โลกนี้น่าอยู่

ถอดเทป  
จัดทำรูปเล่ม  
ฝ่ายสนับสนุนวิชาการ

ปาริฉัตร ศุภชลัสน์  
ศศิธร อุดมทรัพย์  
โครงการรุ่งอรุณ



“หลักการสำคัญที่คนไทยควรยึดถือให้ได้  
ในยุคนี้ คือการถือประโยชน์ส่วนรวม หรือผล  
ประโยชน์ของสังคม ประเทศชาติเป็นส่วนใหญ่  
ประสานไปด้วยกันกับการรักษาคุณค่าความเป็น  
มนุษย์ แล้วตั้งจุดหมายขึ้นไปบนฐานของหลักการ  
นี้ เพื่อสร้างสรรค์ประเทศชาติให้ฟื้นตัวขึ้นมาให้ได้”



**มูลนิธิพุทธธรรม**